T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN SİYASİ LİDERLİK ANALİZİ

Burhan PAYDAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Gürbüz ÖZDEMİR

Çankırı – 2022

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN SİYASİ LİDERLİK ANALİZİ

Burhan PAYDAR
ORCID: 0000-0002-4848-5276

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Gürbüz ÖZDEMİR

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ iv
TEZ KABUL VE ONAY v
ÖNSÖZ vi
ÖZET vii
ABSTRACT viii
KISALTMALAR LİTESİ ix
TABLOLAR LİSTESİ x
ŞEKİLLER LİSTESİ xi
1. GİRİŞ 1
1.1. Araştırmanın Kapsamı 1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 3
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Hipotezleri 5
1.4. Araştırmanın Verileri 6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları 7
2. LİDERLİK KAVRAMI 8
2.1. Liderlik 8
2.2. Lider ve Yönetici Farkı 13
2.3. Liderlik Kuramları 15
2.3.1. Özellikler Yaklaşımı 16
2.3.2. Davranışsal Yaklaşım 18
2.3.2.1. Ohio State Üniversitesi Çalışmaları 19
2.3.2.2. Michigan Üniversitesi Çalışmaları 20
2.3.2.3. Harvard Üniversitesi Çalışmaları 21
2.3.2.4. Blake ve Mouton'un Yönetsel Ölçek Kuramı 23
2.3.2.5. McGregor'un X-Y Kuramı 24
2.3.3. Durumsallık Yaklaşımı 25
2.3.3.1. Etkin Liderlik Kuramı 26
2.3.3.2. Durumsal Liderlik Kuramı 27
2.3.3.3. Amaç Yol Kuramı 29
2.3.4. Modern Yaklaşım 30
2.3.4.1. İşlemsel Liderlik 30
2.3.4.2. Dönüşümcü Liderlik 31
2.3.4.3. Demokratik Liderlik 32
2.3.4.4. Vizyoner Liderlik 33
2.3.4.5. Stratejik Liderlik 33
2.3.4.6. Karizmatik Liderlik 34
2.3.4.7. Hizmetkâr Liderlik 35
2.4. Liderin Güç Kaynakları 35
2.4.1. Yasal Güç 36
2.4.2. Ödüllendirme Gücü 36
2.4.3. Zorlayıcı Güç 37

2.4.4. Karizmatik Güç 38
2.4.5. Uzmanlık Gücü 38
3. SİYASİ LİDERLİK 40

3.1. Kavram Olarak Siyasi Liderlik 40
3.2. Siyasi Liderliğin Temel Bileşenleri 45
3.2.1. Güç ve Otorite 45
3.2.2. Bireysel Kapasite 48
3.2.3. İradenin Temsili 51
3.3. Siyasi Liderliğin Boyutları 56
3.4. Siyasi Liderlik Yaklaşımları 59
4. RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN SİYASİ LİDERLİK ANALİZİ 63

4.1. Yöntem 63
4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 63
4.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları 66
4.1.3. Araştırmanın Yöntemi 67
4.1.4. Araştırmanın Hipotezleri 68
4.1.5. Araştırma Verilerinin Elde Edilmesi 68
4.1.6. Araştırmanın Verilerinin Analizi 70
4.2. Araştırmanın Bulguları 72
4.2.1. Liderlik Profil Analizi 72
4.2.1.1. Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç 74
4.2.1.2. Güç İsteği ve Beklentisi 76
4.2.1.3. Özgüven 77
4.2.1.4. Bilişsel Kapasite 79
4.2.1.5. Hedef Odağı 81
4.2.1.6. İç-Grup Önyargısı 84
4.2.1.7. Başkalarına Karşı Güvensizlik 87
4.2.1.8. LPA Sonuçlarının Değerlendirilmesi 89
4.2.2. Operasyonel Kod Analizi 92
4.2.2.1. Siyasi Evrenin Doğası 95
4.2.2.2. Temel Değerleri Gerçekleştirme 99
4.2.2.3. Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği 102
4.2.2.4. Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı 105
4.2.2.5. Şans-Olasılık Rolü 107
4.2.2.6. OKA Sonuçlarının Değerlendirilmesi 110
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 113

KAYNAKÇA 122

EKLER 137

ÖZGEÇMİŞ 150

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

"Yüksek Lisans Tezi olarak hazırladığım '*Recep Tayyip Erdoğan'ın Siyasi Liderlik Analizi*' adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim."

… / … / 2022

İmza

Burhan PAYDAR

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Burhan PAYDAR tarafından hazırlanan "*Recep Tayyip Erdoğan'ın Siyasi Liderlik Analizi*" başlıklı bu çalışma, *14/01/2022* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [*oybirliği / oy çokluğuyla*] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi* Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Prof. Dr. Gürbüz ÖZDEMİR İmza: ……..

Üye : Prof Dr. Ertan BEŞE İmza: ……..

Üye : Prof Dr. İlyas SÖĞÜTLÜ İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2022 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof Dr. Coşkun POLAT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Recep Tayyip Erdoğan'ın Siyasi Liderlik Analizi adlı bu çalışmada Türk siyasi tarihinde önemli bir yeri ve önemi olan Türkiye'nin 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Haziran 2018 – Haziran 2021 tarihleri arasındaki 108 adet İç Politika ve Dış Politikaya yönelik resmi konuşmaları ele alınmıştır. İç Politikadaki söylemleri için Liderlik Profil Analizi (LPA) ve Dış Politikadaki söylemleri için Operasyonel Kod Analizi (OKA) yöntemleri kullanılmıştır. Recep Tayyip Erdoğan'ın hem iç politika hem de dış politika bağlamındaki söylemlerinin tek bir çalışmada toplanmış olması nedeniyle de literatür açısından oldukça önemlidir. Bu konuyu çalışmamda beni motive eden ve danışmanlığımı yapan Çankırı Karatekin Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi saygıdeğer *Prof. Dr. Gürbüz ÖZDEMİR* hocama; ÇAKÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nün güzide akademik ve idari personeline ve tabii ki Seçkin Jüri Üyelerine şükranlarımı arz ederim.

Bu çalışmada en büyük destekçim olan sevgili ailem annem *Ayşe PAYDAR*'a, babam *Atıf PAYDAR*'a, ablam *Burcu PAYDAR*'a ve kardeşim *Öykü Nisa PAYDAR*'a da sevgilerimi sunarım.

… / … / 2022

Burhan PAYDAR

ÖZET

Tezin Başlığı : Recep Tayyip Erdoğan'ın Siyasi Liderlik Analizi
Tezin Yazarı : Burhan Paydar
Danışman : Prof. Dr. Gürbüz ÖZDEMİR
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : **…./….**/2022

Bu çalışmanın amacı Türk siyasi tarihinde önemli bir yeri ve etkisi bulunan Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi liderlik tutum ve niteliklerinin analiz edilmesidir. Çalışmada iç politikaki tutumlarının analizi için Liderlik Profil Analizi (LPA) ve dış politika için Operasyonel Kod Analizi (OKA) medolojisinden yararlanılmıştır. Her iki analizin temel özelliği siyasi liderin resmi nitelikteki beyanları, konuşmaları, muhataplarıyla ilişkileri, yaklaşımları ve değerlendirmeleri metin incelemesi yapılabilmesidir. Çalışmada Erdoğan'ın LPA ve OKA analizlerinin yapılabilmesi için Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçilen Haziran 2018 tarihi başlangıç ve Haziran 2021 tarihi bitiş olarak kabul edilmiştir. Analiz verileri, iç politikaya yönelik olan LPA için Erdoğan'ın AK Parti Grup toplantılarındaki 50 konuşması ile dış politikaya yönelik olan OKA için uluslararası muhataplarına yönelik yaptığı 58 konuşması açık kaynaklardan elde edilmiştir. LPA analizi sonucunda Erdoğan'ın (1) Etki ya da kontrole ilişkin inanç, (2) Güç isteği ve beklentisi, (3) Özgüven, (4) Bilişsel kapasite, (5) Hedef odağı, (6) İç-grup önyargısı ve (7) Başkalarına karşı güvensizlik boyutlarında eşik değerlerin üzerinde olduğu görülmüştür. OKA analizi sonucunda Erdoğan'ın (1) Siyasi evrenin doğası, (2) Temel değerleri gerçekleştirme, (3) Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği, (4) Tarihsel gelişim üzerinde kontrol inancı ve (5) Şansın rolü boyutlarında ağırlıklı olarak eşik değerler üzerinde kısmen de eşik değerler altında olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Recep Tayyip Erdoğan, Liderlik, Siyasal Liderlik Analizi, Liderlik Profil Analizi, Operasyonel Kod Analizi.

ABSTRACT

Thesis Title : Recep Tayyip Erdogan's Political Leadership Analysis
Author : Burhan Paydar
Supervisor : Prof. Dr. Gurbuz Ozdemir
Department : Political Science and Public Administration
Thesis Type : Master's Thesis
Date : …./…./2022

The aim of this study is to analyze the political leadership attitudes and qualities of Recep Tayyip Erdogan, who has an important place and influence in Turkish political history. The study used the Leadership Profile Analysis (LPA) and Operational Code Analysis (OKA) methodologies for analyzing the political leader's internal political attitudes. The main feature of both analyzes is that the political leader's statements, speeches, relations with his interlocutors, approaches and evaluations can be made by examining the text. In order to be able to perform Erdogan's LPA and OKA analyzes in the study, the current date of 2018, which was transferred to the Presidential Government system, was accepted as the beginning and the end date of 2021. Analytical data, Erdogan's 50 speeches at the AK Party Group meetings for the LPA, which focuses on domestic politics, and 58 speeches, which focused on international relations for the OKA, which focuses on foreign policy, were obtained from open sources. As a result of the LPA analysis, Erdogan's (1) Influence or belief in control, (2) Power desire and expectation, (3) Self-confidence, (4) Cognitive capacity, (5) Target focus, (6) Intra-group prejudice and (7) It has been seen that the threshold values are above the dimensions of insecurity towards others. As a result of the OKA analysis, Erdogan's (1) nature of the political universe, (2) the realization of fundamental values, (3) the predictability of the political universe, (4) the belief in control over historical development, and (5) the role of chance values have been seen to be below.

Keywords: Recep Tayyip Erdogan, Leadership, Political Leadership Analysis, Leadership Profile Analysis, Operational Code Analysis.

KISALTMALAR LİTESİ

BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
LPA	Liderlik Profili Analizi
OKA	Operasyonel Kod Analizi
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No Sayfa

Tablo 2.1. Liderlik Tanımları 9
Tablo 2.2. Lider ve Yönetici Arasındaki Farklar 13
Tablo 2.3. Lider Kavramının Niteliksel Sınıflaması 15
Tablo 2.4. Özellikler Kuramının Nitelikleri 17
Tablo 2.5. Ohio State Üniversitesi Liderlik Çalışmaları Boyutları ve Sonuçları 20
Tablo 2.6. Michigan Üniversitesi Liderlik Çalışmaları Boyutları ve Sonuçları 21
Tablo 2.7. Harvard Üniversitesi çalışmaları Sonuçları 22
Tablo 2.8. X ve Y Teorisinin Temel Özellikleri 24
Tablo 2.9. Hersey ve Blanchard'ın Kuramında İzleyicilerin Olgunluk Seviyeleri 29
Tablo 4.1. Hermann'ın (1995) Liderlik Profili Analizi Derecelemesi 73
Tablo 4.2. Erdoğan'ın Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç Analizi 75
Tablo 4.3. Erdoğan'ın Güç İsteği ve Beklentisine İlişkin Analiz 77
Tablo 4.4. Erdoğan'ın Özgüvene İlişkin Analizi 78
Tablo 4.5. Erdoğan'ın Bilişsel Kapasitesine İlişkin Analizi 80
Tablo 4.6. Erdoğan'ın Hedef Odaklılık Analizi 83
Tablo 4.7. Erdoğan'ın İç Grup Önyargısı Analizi 86
Tablo 4.8. Erdoğan'ın Başkalarına Karşı Güvensizlik Analizi 88
Tablo 4.9. LPA Hipotez Sonuç Tablosu 92
Tablo 4.10. OKA Endeks Kodları ve Açıklamaları 93
Tablo 4.11. Siyasi Evreninin Doğası 97
Tablo 4.12. Temel Değerleri Gerçekleştirme 101
Tablo 4.13. Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği 104
Tablo 4.14. Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı 107
Tablo 4.15. Şans-Olasılık Rolü 109
Tablo 4.16.OKA Hipotez Sonuç Tablosu 112

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No Sayfa

Şekil 2.1. Blake ve Mouton'un Yönetsel Diyagramı 23
Şekil 2.2. Fiedler'in Liderlik Modeli 26
Şekil 2.3. Durumsal Liderlik Kuramında Lider Davranışı 28
Şekil 3.1. Siyasi Liderliğin Boyutları 57

1. GİRİŞ

Bu çalışmada kavramsal olarak siyasi liderlik olgusu konu edinilmiş olup Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi lider olarak iç ve dış politikada sergilediği özellikler ve tutumlar incelenmiştir. Çalışmanın kapsamı, amacı, yöntemi ve sınırlılıkları hakkında aşağıda açıklamalar yapılmıştır.

1.1. Araştırmanın Kapsamı

İnsanlığın varlığından beri toplum yaşamında yer bulan liderlik olgusu üzerinde çok fazla araştırma ve çalışma yapılan konulardan birisidir. Liderin niteliklerinin, kaynaklarının ve etkilerinin tanımlanması ile bunları açıklamaya yönelik kavramsal yaklaşımların ortaya konulmaya çalışıldığı çok sayıda görüş ve önerme vardır. Yönetim biliminde liderlik konulu çalışmaların büyük bir kısmı liderin doğrudan kendisi ya da onu izleyenlerin görüşlerine dayanan iki yönlü analizler ve ölçekler üzerine kuruludur. Bu kapsamda genel yaklaşıma göre liderin; kendini yönetebilen, güçlü stratejik bir odaklanmaya ve açık bir vizyona sahip olan ve gerektiği zaman cesaretli, ilkeli bir tavır ortaya koyabilen, sade bir dille doğru konuşan, dürüst, açık, saygı üzerine inşa edilmiş değerlere sahip olan kişi olduğu ifade edilmektedir. Bu bakış açısı, liderlik çalışmalarının yönetim literatüründe yoğunlaşmasıyla genel bir kabule doğru genişleme göstermektedir. Ancak liderliğin sosyal, manevi ve siyasi alanlarda da baskın bir fenomen olması ve toplum üzerinde önemli etkilerinin bulunması hem araştırma alanının hem de analiz yöntemlerinin gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Çalışmada üzerinde durulan siyasi liderlik olgusu, liderin kendisine, onu izleyenlere, süreçlerin seyrine, sosyal, politik ve çevresel koşullara göre çok sayıda öncül ve ardıl etrafında şekillenmektedir. Siyaset biliminin temel çalışma alanlarından biri olan siyasi liderlik, her şeyden önce köklü bir fikrî temele ve uzun yıllara dayanan bir arka plandan beslenmekte; siyasi liderin şahsında şekillenmekte ve ardından seçmen desteği ile somutlaşabilmektedir. Siyasi liderlik; izleyenlerin gönüllü desteğini alan,

yetkilerin kullanılmasında katılım ve yönetişime dayanan, hukuk ilke ve kurallarına bağlı olan, milli iradeye saygılı ve muhalif görüşleri de dikkate alan bütüncül bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle halk iradesine dayanmayan, demokrasinin işletilmediği ve hukuka aykırı olan darbe, vesayet, veraset, atama vb. yollarla iş başına gelmek, siyasi liderlik değil bir yetkinin meşru olmayan yollarla gasp edilmesidir.

Siyasi liderlik, güç, otorite, irade temsili, bireysel ve bilişsel kapasite bakımından genel liderlikten ayrılmaktadır. Diğer yandan siyasi liderliğin; roller, sorumluluklar, değerler, çeşitlilik ve davranışlar olmak üzere beş ana boyutundan söz edilmektedir. Rol boyutunda siyasi liderin yöneticilik, inceleme/araştırma, düzenleme yapma ve muhafaza gibi nitelikleri üzerinde durulmuştur. Siyasi lider rol ana boyutu altındaki bu beş boyutta istendik sonuçlar elde edebilmek için ikinci boyut olan sorumluluk boyutu altındaki süreç, iş ve uygulamalara başvurmaktadır. Bunları yaparken de üçüncü boyut olan değerler boyutunda hareket eder. Siyasi liderin hem ilgilenmek durumunda olduğu hem de hedef kitlesi olan dördüncü boyut çeşitlilik boyutunda adımlar atması ve icraat üretmesi gereken unsurlar yer almaktadır. Beşinci boyutta ise siyasi lider diğer dört boyutu tamamlayıcı ve destek sağlayıcı davranış boyutunda hareket etmektedir. Dolayısıyla siyasi liderler, verilen bu boyutlar kapsamında kendi denklemini kurmak ve çözmek durumundadır.

Siyasi liderliğin karmaşık yapısı, siyasi liderlerin çeşitli açılardan değerlendirilmesi ve analiz edilmesini güçleştirmektedir. Geniş açıdan siyasi liderlik bir kişinin yapıları, süreçleri, uygulamaları, genel kabulleri değiştirebilme ve dönüştürebilme kabiliyet ve kapasitesine dayandığından siyasi liderlik aynı zamanda bir süreci anlatmaktadır. Bu sürecin ise pek çok öncül ve ardılları vardır ve siyasi liderin hareketlerine yön veren çeşitli dinamikler söz konusudur. Örneğin siyasi liderin kendi ideal ve amaçlarını gerçekleştirmek üzere başvuracağı yöntem ve stratejiler; rakipler, hukuk, kamuoyu ilgisi, seçmen desteği ile birçok iç ve dış değişkenlerle çevrilidir. Dolayısıyla kurumlar ya da işletmelerdeki liderlik süreçlerindeki gibi emir komutaya dayanan ve görece dar çevredeki liderlik yaklaşım ve stratejilerinin birçoğu siyasi liderlik açısından mümkün olmamaktadır.

Siyasi liderlerin çeşitli açılardan nitelik ve özelliklerinin ortaya konulmasında önemli bir sınırlılık vardır. Yönetim bilimleri literatüründe, organizasyonlarda yer alan liderler hakkında kendileri ve onuları izleyenlerin görüşlerinden yola çıkılarak çeşitli ölçme araçlarıyla analiz ve değerlendirmelerin yapılması mümkündür. Ancak siyasi liderlere doğrudan bir ölçme aracı üzerinden testler uygulanması, siyasi liderlik olgusu hakkında genel geçer bir önerme ileri sürülmesi ve standardize bir değerlendirmenin yapılması oldukça güçtür. Zira her siyasi lider kendi şahsına münhasır niteliklere sahip olmakla birlikte, toplumdan topluma da liderlik algı ve beklentileri de değişim gösterebilmektedir. Bundan dolayı siyasi liderler hakkında genellemeye yönelik açıklama ve yaklaşımlar yerine siyasi lideri kendi çerçevesinde ve kendi özellikleri kapsamında analiz edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Siyasi liderlerin, liderlik özelliklerinin ortaya konulması konusunda literatürde çok sayıda çalışma olduğu görülmekle birlikte bunların daha çok belli niteliklere odaklandığı görülmektedir. Ayrıca siyasi liderlere ilişkin analizler zahmetli, zaman alan ve görecelilik arz eden yapıda olduğundan, siyasi liderlerin belirli özellikleri üzerinden analizler yapıldığı, siyasi liderin otoritesi, karizması, demokratikliği, işbirlikçiliği, vizyonerliği gibi dar açıdan yaklaşıldığı görülmüştür. Bunun da temel nedeni siyasi liderlerin doğrudan kendisine uygulanabilecek test veya benzeri analiz çalışmalarının yapılmasının oldukça güç olmasıdır. Ancak bir siyasi lideri, belirli nitelikler üzerinden değerlendirmek geniş resmin görülmesini engelleyebileceği gibi aynı zamanda sınırlı sonuçlar elde edilmesine neden olabilmektedir. Diğer yandan siyasi liderlik analizlarinde siyasi liderliğin iç politaka ve dış politika açısından mı ele alınacağı sorusunun yanıtlanması önem arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Siyasi liderlik iç politika ve dış politika başta olmak üzere bunların birlikteliği şeklinde olmak üzere üç yönlüdür. Siyasi liderler kendi tabanlarını konsolide etmek üzere iç politikada kendileri tarafından oluşturulan ve nispeten sınırları esnek söylemlere yönelebilirken dış politikada ülkenin menfaatleri, dış politika konsepti, ilişkiler ve uluslararası denge parametreleri bakımından daha itidalli ve sınırlı davranabildiğinden, siyasi liderlik analizlerinde iç ve dış konular bakımından bir

ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Ancak bu ayrımlardan herhangi biri seçildiğinde siyasi lider hakkında nitelikli betimleme ve analizlerin bir yanının eksik kalacağından her iki merkez için de ayrı ayrı analiz yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrulduda hazırlanan araştırmanın temel sorusu ve aynı zamanda problemi; siyasi liderlik analizinde tek yönlü ve dar açılı liderlik analizi yerine geniş açılı ve çok boyutlu sonuçların nasıl elde edebileceğinin yanıtlanmasıdır. Bu sorunun yanıtlanmasında literatürde, çalışma tekniği olarak örneği az görülen Liderlik Profili Analizi (LPA) veya Operasyonel Kod Analizi (OKA) metodolojilerinden yararlanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu analiz tekniklerinden LPA'nın amacı siyasi liderin kişilik ve siyasi tutum özelliklerinin ortaya konulması iken OKA'nın amacı siyasi liderin dış politikaya ilişkin tutum özelliklerinin ortaya konulmasıdır. Bu araştırmada her iki analiz birlikte yapılmış olup siyasi liderin tutum ve özelliklerine ilişkin çok bir sonuç ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Belirlenen kapsam çerçevesinde bu araştırmanın amacı; Türk siyasi tarihinde siyasi lider olarak önemli bir yeri ve etkisi bulunan Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi liderlik tutum ve niteliklerinin LPA ve OKA metodolojisi kullanılarak analiz edilmesidir. Böylece Erdoğan'ın iç politikaya ilişkin LPA kapsamında; etki, kontrol, özgüven, bilişsel kapasite, hedef odağı vb. nitelikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. OKA ile siyasi evrene ilişkin yaklaşımı, temel değerleri gerçekleştirme, gelişmeler üzerinde kontrol inancı vb. tutumları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda her iki yöntem özellikle birlikte kullanılarak analizin kapsamı genişletilmiş ve böylece çoklu bakış ile bir analiz yapılarak çalışmaya özgün bir değer katılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla dört bölüm olarak hazırlanan çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın ana hatları, kapsamı, amacı ve yöntemi hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde liderlik kavramı, lider ve yönetici farkı, liderlik kuramları ile liderin güç kaynakları hakkında açıklamalar yapılmıştır. Üçüncü bölümde siyasi konusuna yer verilmiş, siyasi liderliğin temel bileşenleri, boyutları ve bileşenleri hakkında açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise belirlenen amaç kapsamında Recep Tayyip Erdoğan'ın liderlik özellikleri ve tutumunun ortaya konulabilmesi için yapılan araştırma ve bunun sonuçlarına yer verilmiştir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Hipotezleri

Çalışmanın teorik ve kuramsal bölümlerinin hazırlanmasında literatür incelemesi yapılmıştır. Araştırma bölümünde ise siyasi liderlik olgusunun kendine has özelliklerinin bulunmasından dolayı ve bunların da çok yönlü olarak ortaya konulabilmesi için iki aşamalı yöntem izlenmiştir.

Birincisi "Liderlik Profili Analizi (LPA)" dir. Yönetim bilimlerinden lidere ilişkin kapsamlı ampirik çalışmaların yapılması mümkün olmakla birlikte, siyasi liderlerin analiz edilmesinde test, anket, görüşme vb. yapılması güçtür. Bundan dolayı siyasi liderlerin daha çok iç politika bağlamında analiz yapılmasına olanak sağlayan LPA metodolojisi kullanılmıştır. Hermann (1999: 2002) tarafından geliştirilen ve eşik değerleri belirlenen (Düşük-Orta-Yüksek) LPA skalası ile siyasi liderlere yönelik "Uzaktan Değerlendirme" yapılabilmektedir. Siyasi liderlerin doğrudan psikolojik, analitik ya da benzeri bir teste tabi tutulmaları mümkün olmadığından LPA modeli ile siyasi liderler kişilik değişkenine göre yedi başlıkta analiz edilebilmektedir. Bu kapsamda Erdoğan'ın siyasi liderlik profilinin ortaya konulabilmesi amacıyla LPA modeli kullanılarak şu hipotezler sınanmıştır;

H1: Erdoğan'ın etki ya da kontrole ilişkin inancı yüksektir.
H2: Erdoğan'ın özgüveni yüksektir.
H3: Erdoğan'ın bilişsel kapasitesi yüksektir.
H4: Erdoğan'ın hedef odağı yüksektir.
H5: Erdoğan'ın güç isteği ve beklentisi yüksektir.
H6: Erdoğan'ın iç-grup önyargısı yüksektir.
H7: Erdoğan'ın başkalarına karşı güvensizliği yüksektir.

İkinci olarak; bir siyasi liderin dış politikaya ilişkin sergilediği tutum ve yaklaşımların ortaya konulabilmesi amacıyla kullanılan Operasyonel Kod Analizi (OKA)'dir. OKA, 1953 yılında Nathan Leites tarafından temellendirilmiş olup (Walker, 1990: 404) siyasi liderlerin, dış dünyaya ilişkin görüş, kavrama, algılama, yorumlama ve yaklaşımlarında sergiledikleri tutum ve davranışları ortaya koymayı amaçlamaktadır (Tebra, 2020: 52-53). Başka bir ifadeyle OKA, ülkelerin, lider

kaynaklı ya da kurumsal dış politika görünümlerinin öncül ve ardıllarıyla birlikte analiz edilmesi ihtiyacı ve lider odaklı politik inanç ve süreçlerin sistematik tipolojisini analiz etmek üzere geliştirilmiştir. Günümüzde OKA'nın amacı, siyasi psikolojinin bilişsel ve motivasyonel teorileri tarafından tanımlanan dış politika kararları üzerindeki bilişsel ve duyuşsal etkilerin teorik bir sentezinin yapılabilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda OKA ile Erdoğan'ın uluslararası alanda ileri sürdüğü görüş, sav ve yaklaşımlarının o ortaya konulması amaçlanmış olup bu amaç kapsamında OKA'da belirtilen "Aşırı, Çok, Kesinlikle, Biraz, Karışık, Biraz, Kesinlikle, Çok, Aşırı" derecelemelerine göre Erdoğan'a yönelik olarak şu hipotezler sınanmıştır;

H8: Erdoğan'ın siyasi evreninin doğası işbirliğine dayalıdır.
H9: Erdoğan temel değerleri gerçekleştirebilmekte umutludur.
H10: Erdoğan'ın siyasi evreni öngörülebilmektedir.
H11: Erdoğan'ın olaylar ve gelişmeler üzerinde kontrol inancı vardır.
H12: Erdoğan şans-olasılık faktörü vardır.

1.4. Araştırmanın Verileri

LPA ve OKA analizleri için Erdoğan tarafından Haziran 2018-Haziran 2021 dönemide iç politika ilişkin 50 adet ve dış politikaya ilişkin 58 adet konuşması veri seti olarak kullanılmıştır. Bu konuşma metinlerinde yer alan anahtar sözcükler, temel kavramlar, vurgular, tekrarlar, kavramlar ve ifadeler Metin Sıklık Çözümleyici Programı (Text Frequency Analyzer (TFZ) yardımıyla tespit edilmiş ve kendi içerisinde sınıflandırılmıştır. Örneğin LPA verisi olarak; "millet", "milli", "terör", "ülke", "Türkiye" gibi sözcükler belirlenmiştir. OKA verisi olarak ise "Ne topraklarımızda, ne bölgemizde, ne de yeryüzünde, hiçbir terör örgütüne sempatiyle ya da müsamahayla bakmamız söz konusu bile olamaz", "Dünya 5'ten Büyüktür!", "Türkiye, tezlerini en güçlü şekilde savunmaya devam edeceğiz" , "Milletin değerlerine, inançlarına, kültürüne karşı başlatılmış bir taarruz" gibi kavramsallaştırmalar belirlenmiştir. Belirlenen konuşmalar öncelikle detaylı olarak okunmuş araştırmayla ilgisi olmayan sözcük, ifade ve paragraflar (Örn. Çok Değerli Milletvekilleri, Sevgili Kardeşlerim, Değerli Katılımcılar) dışarıda bırakılmıştır.

Daha sonra her bir konuşma metni yazılıma yüklenerek sıklıklar elde edilmiş ve bunlar araştırmanın temaları ve kodları olarak kabul edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Daha önce ifade edildiği üzere siyasi liderlerin niteliklerinin ortaya konulmasında doğrudan yöntemlerin kullanılması oldukça güçtür. Bu nedenle siyasi liderlik çalışmalarında büyük ölçüde uzaktan değerlendirme yapılmaktadır. Bu tür araştırmaların geçerlik ve güvenirliğini sağlanmasında kullanılan veri kaynakları hem örneklemi hem de sınırlılığı oluşturmaktadır. Araştırmada Erdoğan'ın, Haziran 2018'den Haziran 2021'e kadar iç politikaya ilişkin AK Parti TBMM grup toplantılarındaki LPA için 50 adet konuşmalarıyla ve OKA için uluslararası topluma yönelik 58 adet resmi konuşmalarıyla sınırlıdır. Diğer yandan bilimsel ilkeler kapsamında araştırmacının yansız olması gerekmekte olup, elde edilen veriler LPA ve OKA sonuçlarıyla sınırlıdır.

2. LİDERLİK KAVRAMI

2.1. Liderlik

Liderlik kavramı modern yönetim bilimlerinde işletme merkezli olarak ele alınmış ve deneysel çalışmalar da yakın tarihli olduğu için genellikle 1950'li yıllardan itibaren gelişme göstermiştir. Ancak beşeri yaşam ve sosyal ilişkiler bağlamında liderlik kavramına bakıldığında Hz. Adem'den başlamak üzere dünya üzerinde liderlik yaşamın önemli bir parçası olagelmiştir. Daha sonra Peygamberler başta olmak üzere, devlet adamları, askerler ve kanaat önderlerinin liderlikleri her zaman toplumda etkili olmuştur.

Sosyal bilimlerin ilgi gören ve en çok tartışılan konularından bir olan liderlik kavramının tanımlanmasında üzerinde görüş birliğine varılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun da başlıca nedeni liderlik kavramının çok boyutlu olması, araştırmacı ve yazarların kendi bakış açılarıyla kavrama yaklaşmalarıdır. Ancak genel bir sınıflama açısından liderliğin önce süreç ve özellikler bağlamında iki ana grupta, daha sonra özellikler (nitelik) yaklaşımı, davranışsal yaklaşımlar, durumsal liderlik yaklaşımları ve modern liderlik yaklaşımları olarak dört grupta incelendiği görülmüştür. Diğer yandan liderlik literatüründe; liderin kendisi, lideri izleyenler ve liderin etkileri olmak üzere üçlü bir kapsam olduğu görülmektedir. Örneğin liderin kendisinin konu edildiği çalışmalarda liderin tanımlanması, özellikleri, tutumları vb. gibi konular üzerinde durulmaktadır. İzleyenlerin merkeze alındığı çalışmalarda ise lider ile soyut veya somut ilişkide olanların etkilenme durumları ele alınmaktadır. Liderin etkileri konusunda yapılan çalışmalarda ise liderin tutum, karar ve faaliyetlerinin sonuçları değerlendirilmektedir. Çalışmanın bu başlığı altında lider kavramı, bahsedilen kapsamda liderin kendisi incelenmiş olup sosyal yapı, örgüt veya organizasyon bağlamında açıklamalar yapılmıştır.

Liderlik kavramının tanımlanmasında yukarıda ifade edildiği üzere literatürde çok sayıda tanım vardır. Öncelikle genel bir görünüm ve toplu bir bakış açısı ortaya koyabilmek adına Tablo 2.1'de liderliğin zamana ve bu alandaki öncü araştırmacı ve yazarlara göre tanımları verilmiştir.

Tablo 2.1. Liderlik Tanımları

Yazar/Tarih	Tanım
Cooley, 1902	Sosyal mekanizmanın tam ortasında olabilmedir.
Mumford, 1906	Sosyal hareketin teftiş edilmesinde, grupta bir kişinin ön planda tutulmasıdır.
Bogardus, 1934	Kişilerin veya grupların olayları olmayıp aynı zamanda birden fazla bireyin zihinsel kontağı ve bu kontak içinde bazılarının, diğer kişiler üzerindeki etkisini ortaya koyabilmektir.
Kilbourne, 1935	Beğenilen kişilik özelliklerinin tamamına sahip olduğunu ortaya çıkarabilmektir.
Knickerbocker, 1948	Grup üyeleriyle birlikte grup üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayacak tüm araçları kontrol altına alan kişi arasındaki fonksiyonel bir ilişkisidir.
Stogdill, 1950	Hedeflerin oluşturulması ve hedeflere ulaşılmasında doğru örgütlenmiş grubun faaliyetlerini etkileme sürecidir.
Koontz ve O'Donnel, 1955	Ortak bir gayeyi başarmak için bireyleri etkileme sanatıdır.
Hempfill ve Cons, 1957	Ortak bir gayeye doğru grubun davranışlarını yönlendirmek için kişinin yapmış olduğu davranışları kapsar.
Weschler ve Massarik, 1961	İletişim sürecinin yaşandığı bir konumda, önceden belirlenmiş hedeflere ulaşmak üzere yönlendirilmiş kişiler arası etkileşim sürecidir.
Stogdill, 1974	Karşılıklı davranış ve fikir birliği ile yapıyı harekete geçirmek ve bu hareketi sürdürebilmektir.
Dubrin, 1978	Amaçları gerçekleştirmek için çaba gösterenleri duruma göre uyarlayıcı, onların sorunlarını yanıtlayıcı bir roldür.
Katz ve Kahn, 1978	Örgüt üyelerini, performans göstermeye güdüleyecek etki çokluğu oluşturmaktır.
Hollander, 1978	Lider ve izleyicileri arasındaki etkileşim sürecidir.
Bennis, 1981	Görüşleri, eylemleri ve eğilimleri etkileme, yönlendirme ve yönetmedir.
Rauch ve Behling, 1984	Mutlak bir gayeye ulaşmak maksadıyla örgütlenmiş bir grubun davranışlarını etkilemesidir.
Bennins ve Nanus, 1985	Fikirleri, davranışları ve eğilimleri etkileme, yönlendirme ve yönetmektir.
Jaques ve Clement, 1991	Birden çok sayıda kişiyi tüm bağlılık ve yeterlilikleriyle ortak amaçları doğrultusunda harekete geçirebilme ve başarıya ulaştırabilme sürecidir.
Leihwood, 1992	İnsanların misyon ve vizyonlarının tekrar belirlenmesi, sorumluluklarının tazelenmesi ve amaca ulaşabilmek için sistemi tekrar yapılandırmasıdır.

Tablo 2.1. Liderlik Tanımları (devamı)

Pagonis, 1992	Belirli bir hedefi gerçekleştirme maksadıyla uzmanlık, empati gibi aktif, önemli ve birbirleriyle bütünleşik davranışlar göstererek insanları etkileyebilmektir.
Sullivan ve Harper, 1996	Amaç, kültür, strateji temel kimlikler ve kritik süreçler gibi örgütü mevcut kılan ussal ve iyi düşünülmüş davranışları yönetmek, geleceği oluşturmak ve ekip kurmadır.
Gallagher, 1997	Tüm potansiyelleri ve istekleriyle amaca ulaşma çabası sarf etmek için insanları etkileme sürecidir
Burns, 1998	Liderlerin takipçilerini, her iki tarafında değerlerini ve motivasyonlarını temsil eden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda harekete geçirmesidir.
Tosun, 1987	Ortak bir amaç etrafında toplanmış kişiler ile onların davranışlarını belirleyen bir birey(lider) arasındaki ilişkilerdir.
Koçel, 1999	Belirlenmiş şartlarla, belirli şahsi veya grup amaçlarını gerçekleştirmek için, bir kimsenin başkalarının faaliyetlerini etkileme ve yönlendirmesidir.
Eren, 2001	Bir grup insanın belirli amaçlar çevresinde toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirebilmek için onları harekete geçirme bilgi ve becerilerin toplamıdır.

Kaynak: (Yıldırım, 2019: 10; Tuğyan, 2017: 5; Akdöl, 2015: 7; İbicioglu, Özmen ve Taş, 2009: 3-4; Aktaş, 2006: 43).

Tablo 2.1 genel olarak değerlendirildiğinde liderliğin özel bir insan davranışı olarak kabul edildiği ve davranış şeklinin de sosyal, ekonomik, kültürel ve beşeri nitelikte etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır. Verilen tanımların kendi bakış açıları ve farklılıkları olmasına karşın ortak noktası liderin, insan davranışlarını etkileyebilen kişi olmasıdır. Bu etkileme ise insanları ileriye taşımak, değer katmak ve kazandırmak şeklinde olabileceği gibi olumsuz şekilde de gerçekleşebilir. Ancak her halükarda lider; etkileyen ve yönlendiren bir karakter olarak kabul edilmektedir. Diğer yandan liderlik kavramı ile ilgili ilk önemli çalışmalar 1900'lü yıllardan sonra ortaya konulmuş, 1940'lardan sonra liderlik çalışmaları daha çok askeri alanda olmak üzere artmıştır. 1950'li yıllardan sonra liderlik kavramı yönetim bilimlerinde popüler hale gelmiş ve en çok söz edilen kavramlar arasına girmiştir. Günümüzde liderlik kavramı çok boyutlu bir hal almıştır. Bilim, kültür, küreselleşme, sosyal yaşam vb. alanlardaki değişimlere bağlı olarak liderlik olgusu da değişim göstermiştir. Ancak günümüz itibariyle bu değişimlerin ortaya çıkardığı maddi ve manevi karmaşıklık nedeniyle liderlere her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır. Yapılan bu yorumdan sonra literatürde yer alan diğer lider tanımlarından bazıları aşağıda sunulmuştur.

Bakan ve Büyükbeşe (2010: 74) lideri insanlara rehberlik eden, ileri görüşlü olan, etrafındaki kişileri belirli bir amacı istendik şekilde sevk eden, ilham veren ve motive eden kişi olarak değerlendirmişlerdir. Paglis ve Green (2002: 216) lideri sergilediği özellikler bakımından tanımlamışlar; insanlara amaç verebilen, bu amaçlar için gayret etmeye yöneltebilen bir nitelik olarak görmüşlerdir. Lideri bir sistem veya organizasyonun amaçlarına ulaşmasında temel aktör olarak gören (Uğur ve Uğur (2014: 124) liderin motive eden, yönetirken aynı zamanda örnek olan, saygı, güven ve bağlılık oluşturan kişiler olduğunu ifade etmişlerdir. Şahin vd., (2016: 77) özellik bakımından yaptıkları tanımda liderliği belirli koşullar içerisinde kişisel veya grupsal amaçları gerçekleştirmek üzere, bir kimsenin başkalarının faaliyetlerini etkilemesi ve bunu yönlendirmesi süreci olarak belirtmişlerdir.

Yönetim alanında yerli çalışmalar içerisinde önemli bir yeri bulunan Koçel'e (2011: 62-64) göre liderlik, belirli kişi, örgüt ya da grup amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla bir kişinin başkalarını yönlendirmesi ve etkilemesidir. Lider olan kişi belirli hedefler doğrultusunda kendisini izleyenleri bir davranışa ve bir amaca sevk eden kişidir. Yazar liderliği belirleyen üç unsurdan söz etmiştir. Bunlar şu şekildedir;

- Liderlik sadece bireyi değil bir süreci ifade etmekte ve lider biçimsel veya biçimsel olmayan şeklinde olabilmektedir (Yasal bir güce bağlı veya bağlı olmama durumu).

- Liderlik etkileme sürecidir yani grup üyeleri liderin etkisini açık veya kapalı bir şekilde kabul etmektedir.

- Bir liderden üyesi olduğu grubu hedeflere ulaştırması beklenmektedir.

Koçel'in bu sıralamasına benzer şekilde önermeler ileri süren Efil (2010) ise liderlikten söz edilebilmesi için bir grubun varlığının mevcut olması gerektiğini, bu grubun da lider ile benzer amaçlar, idealler ve gelecek hedefinin olması gerektiğini belirtmiştir. Yazarın bütüncül olarak ifade ettiği bu yaklaşım; liderlikten söz edilebilmesi için lider ve onu izleyenlerin aynı şeyler etrafında bir araya gelmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Smith (2016: 66-67) ticari nitelik taşımayan sosyal sistemler için lideri tanımlarken (1) Liderin kendisi, (2) Onu izleyenler ve (3)

Koşullar olmak üzere üçlü bir yapının varlığına dikkat çekmiştir. Bu üç unsur bir araya geldiğinde liderliğin gerçekleşebileceğini belirtmiştir.

Öte yandan Smith (2016), Koçel (2011), Şahin (2011), Efil (2010), İbicioğlu, Özmen ve Taş (2009), Gordon (1999) gibi pek çok araştırmacı ve yazarların genel yaklaşımı liderin rasyonel sonuçlar ortaya koyan bir kişi olarak görülmemesi gerektiği yönündedir. Örneğin Koçel (2011: 448), liderliği her zaman değişimle ilgili bir durum olarak görmektedir. Dolayısıyla liderlik, örgüte yeni vizyon belirleyerek değişimlere uyum sağlamakla ilgilidir. Lideri toplumda bir öncü olarak değerlendiren Bolat, Bolat ve Seymen (2009: 218), Çelikten (2018: 220), Büyükbeşe, Çavuşoğlu ve Okun'a (2019: 197) göre lider, bir topluluk veya grubu etkisi altına alan, onları peşinden sürükleyen ve grup üyelerinin hepsi veya büyük kısmı tarafından takip edilen, duygusal yönden de kabul olunan kişidir. Bu kabul hali, liderin değişime yönelmesinde, geleceğe dair vizyon geliştirmesinde ve kendisini izleyenlere ilham vermesinde temel teşkil etmektedir.

Verilen tanımlardan yola çıkarak liderin etkinliğini belirleyen faktörlerin, davranışsal bağlamda karşılıklı ilişkilerde güven duygusu, dayanışma, çalışanların fikirlerine saygı, çalışanlar ile karşılıklı görev ve sorumlulukları icra etme, amaç ve hedefleri ortaya koymak vb. olduğu anlaşılmaktadır. En önemlisi de liderliğin bir kariyer ve resmi bir sıfat olmadığı buna karşın maddi ve manevi çıktılar, münhasır özellikler, davranışlar, tutumlar, fiiller vb. olduğu ifade edilebilir.

Liderin tanımlanmasında literatürdeki hakim yaklaşım; maddeci, materyalist ve dünyevidir. Hâlbuki toplumsal ve beşeri yaşamda insanların hayatlarında son derece etkili ve önemli bir yere sahip olan manevi liderler de vardır. Tarihin her döneminde insanlar, kendilerine ahlak, etik, doğru, yanlış, yöntem vb. kavramlar hakkında yol gösterecek kişilere ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyacın temelinde ise insan doğasından kaynaklanan yanılma, yanlış anlama, hırs, ihtiras, aç gözlülük, zulüm, inanç, merak vb. gibi çok çeşitli ve karmaşık yapıdaki benlik özellikleri (nefis) vardır. İnsan nefsinin ortaya çıkardığı lider arayışında ise birbirinden çok farklı kişilik ve karakterlerin bulundukları toplumlarda etkili oldukları görülmektedir.

2.2. Lider ve Yönetici Farkı

Liderlik ve yöneticilik kavramları birbirinden farklı şeyleri ifade etmektedir. En temelde; yönetici elinde bulundurduğu uzmanlık, yasal yetki ve güç ile sorumlusu olduğu bir iş ya da sürece ilişkin emir komutaya dayalı olarak sevk ve koordinasyon işini yerine getirmektedir. Bu kapsamda yöneci; planlama yapma, talimat verme, iletişim sağlama, sorun çözme, strateji üretme, kontrol etme vb. fonksiyonları yerine getirmektedir (Bedük, 2010: 128-129). Lider ise kişilik/karakter olarak taşıdığı belirli özelliklere dayalı olarak etrafındaki kişi ya da grupları belirli bir yönde etkileyebilen kişidir (Bedük, 2010: 129). Dolayısıyla lider; daha çok kendi yeteneklerine dayanarak, yönetici ise verilmiş/elde edilmiş yetkilere dayanarak hareket etmektedir (Erkutlu, 2014: 4-5).

Yöneticiliği esasen liderliğin, bir fonksiyonu olarak değerlendirmek daha doğru bir bakış olacaktır. Yönetici iş yaparken ve yönetimin temel yönetim fonksiyonlarını (planlama, örgütleme, yöneltme, koordinasyon ve denetim) kullanırken, yöneltme fonksiyonu yöneticinin liderlik özelliğini ortaya koymaktadır (Sözen, 2014: 7-9). Bu kapsamda Tablo 2.2'de gösterildiği üzere liderle yönetici arasındaki fark bu fonksiyonun uygulama biçimine göre şekillenmektedir.

Tablo 2.2. Lider ve Yönetici Arasındaki Farklar

Yönetici	Lider
İşi doğru yapar.	Doğru işi yapar.
Konunun bir kısmını ifade eder.	Tüm konuyu ifade eder.
Mevcut sistemde yer alması önemli bir değişikliğe sebep olmaz.	Sistemde yer alması çok olumlu veya olumsuz sonuçlara sebep olur.
Atama yolu ile seçilir.	Atama dışında bir güce ve etkiye sahiptir.
Kurallara, denetime ve sisteme önem verir.	Fikir üretimi ve iletişimden ötürü bunların gerçekleşmesi gibi konulara önem verir.
İnsanları doğrudan etkilemeyen fonksiyonları ve insan davranışlarını aynı zamanda içine alır.	İnsan davranışı ve insan ile ilgilidir.
Gücünü sahip olduğu makamdan alır.	Gücünü sahip olduğu kişilik özellikleri ve yeteneklerinden alır.
Genellikle, var olan durumu sürdürür.	Sürekli yenilikler uygular.
Sadece yönetim faktörlerini uygulaması gerekir.	Yönetim faktörleri uygularken çalışanları da motive etmesi gerekir.
Uygulamak, sürdürmek gibi anlamaları içerir.	Motive etme, yol gösterme gibi anlamlar ön plana çıkar.

Tablo 2.2. Lider ve Yönetici Arasındaki Farklar (devamı)

Gücünü, çeşitli kurallar gibi bazı biçimsel yapılardan alır.	**Gücünü, kişinin etkileme ve yol gösterme gibi kişilik özelliğinden alır.**
Strateji geliştirme konusunda yeterli değildir.	Strateji geliştirme konusunda etkilidir.
Değerleri disiplin, etkililik ve istikrar olarak tanımlanır.	Değerleri uyum göstermek, yaratıcılık ve esneklik olarak tanımlanır.
İşlerin nasıl yapılacakları ile ilgilenir.	Çalışanları nasıl motive etmek ile ilgilenir.
Teknik ekipmanlar, insan kaynakları gibi sistemler ön plandadır.	İnsanlar ön plandadır.
Çalışanların performansını arttırmak için ekipmanın, insanların, sistemlerin ve maliyetlerin kontrol edilme sürecidir.	Değerleri, inançları, tutumları ve davranışları örgütsel amaçlara yönelik etkileyebilen bir süreçtir.
Çalışma hedefi, organizasyonun en iyiye ulaşabilmesidir.	Düzenlemeleri ve yenilikler yapması örgüte yeni bir vizyon vermek içindir.

Kaynak: (Sözen, 2014: 7).

Tablo 2.2'de görüldüğü üzere lider ile yönetici arasındaki temel fark, kişilik özelliklerinden ileri gelmektedir. Yönetici yöneltme fonksiyonunu daha çok kural temelli olarak icra ederken, lider daha çok hedef ve sonuç temelli hareket etmektedir. Bu çerçevede, yöneticiler daha çok mevzuat, tablolar, bilgisayar çıktıları gibi yazılı metinlerle iş görürken, liderler insanlar arasında çalışır. Bu nedenle yöneticiler işleri sadece kurallara uygun bir şekilde "işleri doğru yapmaya" çalışırken, liderler bunun da ötesine giderek kendi tasarlamış oldukları hedefler doğrultusunda "doğru işleri yapmaya" çalışırlar.

Yönetici, insanlar aracılığıyla işleri yaptıran ve yürüten kişi olarak tanımlanırken, lider ise insanları/topluluğu önceden belirlenmiş bir hedefe kanalize eden, bu yönde hem çabalayan hem de insanları çaba göstermeye ikna etme yeteneği taşıyan kişidir (Özkalp, 2013: 16). Liderlik bir süreç olarak düşünüldüğünde izleyiciler ile lider arasındaki etkileşimler bütünü olarak tanımlanabilir. Etkin bir liderin iletişimi kuvvetli olmalıdır. Ayrıca değişimlere odaklanmalı, işin yapılış yöntemleriyle ilgilenmelidir. Bir hedefe varmak amacıyla çevresindekileri toplayan ve eldeki kaynakları en verimli şekilde kullanan bireydir. Oysa yönetici işin yalnızca doğru yapılıp yapılmadığıyla ilgilenmektedir (Akman, Hanoğlu ve Kızıl, 2015). Yöneticiler istikrara, verilen görevlere ve verimliliğe önem vererek şahsi olmayan işleri yürüten,

riskten kaçınan ve kısa dönemli çıktılara odaklanan bireylerdir. Liderler ise esnekliğe, yeniliğe ve uyuma önem vererek amaç ve stratejiler açısından daha uzun vadeli bir perspektife sahip olan bireylerdir (Sözen, 2014: 6-7).

2.3. Liderlik Kuramları

"Lider kimdir?", "Liderliğin çerçevesi nedir?" vb. konularda önemli bir literatür olmakla birlikte halen de gelişmeye devam etmektedir. Bu gelişmelerin ortaya çıkardığı çeşitlilik karşısında bütüncül bir görünüm ortaya koyabilmek için çeşitli sınıflama çalışmaları da yapılmaktadır. Özellikle Jiang'in (2014: 52) sınıflaması bu çalışma açısından uygun görülmektedir (Tablo 2.3).

Tablo 2.3. Lider Kavramının Niteliksel Sınıflaması

	Yaklaşım	Tarihler	Ana Düşünce	Liderlik Tarzı
Geleneksel Liderlik Yaklaşımları	Kişisel Özellikler Yaklaşımı	1930-1940	Liderler Üstün Özellikler İle Doğarlar	Tanımlı Değil
	Davranışsal Yaklaşımlar	1940-1960	Liderlik Özellikleri Sonradan Öğrenilebilir.	Özgürlükçü Demokratik Otokratik Bürokratik Direktif Başarı Odaklı
	Durumsal Yaklaşımlar	1960'lar ve sonrası	Farklı durumlarda farklı liderlik tarzlarının bulunması	Destekleyici Katılımcı
Modern Liderlik Yaklaşımları	Vizyoner veya Karizmatik Liderlik Yaklaşımları	1980-1990	Liderlik tarzları sürecin durumuna ve ilişkilere göre tanımlanmaktadır.	İşlemsel Dönüşümcü Özgürlükçü
	Duygusal Zekâ yaklaşımı	1990'lar ve sonrası	Liderlerin duygusal zekası, astların performansını daha çok etkilemektedir.	Vizyoner Koçluk Yakınlık Demokratik
	Tam Kapsamlı Liderlik Yaklaşımı	2000 ve sonrası	Liderin kişisel özellikleri, nitelikleri ve becerileri tam kapsamlı olarak etkilemektedir.	Merak Uyandıran Kapsamlı Hedef Odaklı

Kaynak: (Jiang, 2014: 52).

Tablo 2.3'de görüldüğü üzere lider tanımlaması yapılmasında önce geleneksel ve modern olmak üzere iki ana kategori belirlenmiştir. Daha sonra da bu kategorilerin altında da yaklaşımlar ile bu yaklaşımların temel özellikleri veya içerikleri verilmiştir. Böylece liderlik kavramının ele alınmasında hem okuyucular hem de araştırmacılar için bütüncül bir görünüm ortaya konulmuştur.

Liderin ve liderliğin kavramsal olarak tanımlanmasında görecelilik durumu gözlenmekle birlikte yerli ve yabancı çok sayıda çalışmada, araştırmacı ve yazarların kendi bakış açılarına göre (Karakaplan Özer, 2019: 43) yaptıkları yorum ve önermeler vardır. Bu çeşitliliği toparlamak adına liderin tanımlanmasında literatürde (1) Özellikler, (2) Davranışlar, (3) Durumsallık, (4) Modern Yaklaşımlar (Kuram veya teorileri olarak da ifade edilmektedir.) adlarıyla dörtlü bir sınıflama ve bunlara ait alt unsurlarından söz edilmektedir.

2.3.1. Özellikler Yaklaşımı

Liderleri diğer bireylerden farklılaştıran özelliklerle veya mizaçla ilgili çalışmalar, ilk liderlik araştırmalarının odağı olmuştur. Bu yaklaşıma göre liderin sahip olduğu özellikler en fazla öneme sahip unsurları olup Tablo 2.4'te kapsamı aktarımıştır. Liderlerin entelektüel, duygusal, sosyal gibi kişilik özellikleri ile fiziksel özellikleri bu teori ile belirlenmeye çalışılmıştır (Şahin, 2012: 145). Fiziksel özellikler olarak, boy, kilo, güç, yaş, fiziksel olgunluk belirtileri, sağlık durumu ve yaşlılık gibi faktörler bu listede yer alırken; kişisel özellikler olarak, zekâ, hitabet yeteneği, bireylerarası ilişkiler, güven verme ve güvenilir olma, girişimcilik, riski göze alma, cesaret ve kendine güven gibi faktörler yer almıştır (Tablo 2.4) (Çetin, 2008: 77).

Tablo 2.4. Özellikler Kuramının Nitelikleri

Genel Özellik Grubu	Alt Özellikleri
Kişilik Özellikleri	Yaratıcılık Açıkgözlülük Dürüstlük Etik davranış Güven verme Kendine güven (öz güven) Dışa dönüklük
Fiziksel Özellikler	Enerjik olma Fiziki görünüm Boy Kilo Yaş Cinsiyet
Yetenek Özellikleri	Zeki olma Yargılama Bilgi sahibi olma Akıcı konuşma Kesinlik
İşe İlişkin Özellikler	Başarı güdüsü İleride olma arzusu Sorumluluk alabilme Göreve dönüklük Amaçlara ulaşmada sorumluluk alabilme
Sosyal Özellikler	İşbirliği yeteneği Prestij Popüler ve sosyal olma Kişiler arası iletişim Sosyal katılım Kültür düzeyi Diplomasi Hitabet yeteneği

Kaynak: (Işık-İnan ve Serinkan, 2020: 314).

Tablo 2.4'te yer alan özelliklere genel olarak bakıldığında liderin şahsına yönelik özellikler ve alt özellikler, özellikler yaklaşımını çerçevesini oluşturmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda lider için belirlenecek özellikler konusunda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmaların yetersiz kalması, bütün durumlarda geçerli olabilecek bir evrensel nitelikte liderliği tanımlayamaması ve liderliği anlamak ile beraber liderliğe etki edebilecek diğer faktörler değerlendirildiğinde özellikler yaklaşımının yetersiz kaldığı görülmüştür (Koçel, 2011: 589; Bakan ve Büyükbeşe, 2010: 74). Bu yetersizlik nedeni ile liderin kişisel özelliklerine ek olarak davranışsal özelliklerini de açıklayan bir yaklaşım ileri sürülmüştür.

Başka bir açıdan özellikler yaklaşımı, bir bireyi lider yapan ve onu diğerlerinden ayıran temel faktör, lider olan kişilerin belirli özelliklere sahip olmasına dayandığı ve liderlerde olması gereken özelliklerin de doğuştan geldiğinin düşünülmesidir (Polat ve Arabacı, 2015: 211). Yaklaşıma göre bir bireyin lider olarak değerlendirilebilmesi için; belirli becerileri, yetenekleri, fiziksel özellikleri ve kişilik özelliklerinin olması gerektiği belirtilmiştir. Diğer yandan belirlenmiş özelliklere sahip kişilerin lider olabilme şansının başka kişilere oranla daha yüksek olduğu ve diğer kişilere oranla daha fazla başarı sergileyecekleri düşüncesi hakimdir (Yeşil, 2016: 160).

2.3.2. Davranışsal Yaklaşım

Liderlerin belirgin olarak aynı özellikleri göstermediğinin fark edilmesiyle, araştırmacılar dikkatlerini etkin liderlik davranışlarındaki niteliklere yönlendirmişlerdir. Bu nedenle liderleri başarılı ve etkin yapan özelliklerin, liderin özellikleri olmadığı; liderlik yaparken gösterdiği davranışlar olduğu kabul edilmiştir. Davranışsal teori, etkin ve etkin olmayan liderlerin yetki devri, iletişim tarzı, planlama, kontrol tarzı ve amaçları belirleme gibi kendine özgü davranışları arasındaki farklara dikkat çekmektedir (Ataman, 2009: 548).

Davranışsal yaklaşımın ana düşüncesi liderleri başarılı ve etkili yapan faktörlerin, liderin sahip olduğu özelliklerden çok güç sahibinin liderlik yaparken yapmış olduğu davranışladır (Koçel, 2011: 450). Davranışsal yaklaşımı, özellikler yaklaşımından ayıran önemli nokta, davranışların öğrenilebilmesi ve gözlemlenebilmesidir. Davranış yaklaşımlarını insanlar öğrenebilmekte ve bu yaklaşımlar etkili bir şekilde yol göstermektedir. Ayrıca liderin davranışları bireye dönük, işe dönük, üretime ya da insanlar arasındaki ilişkilere dönük olabilmektedir (Ataman, 2009: 457). Davranışsal yaklaşım alanında birçok çalışma yapılmış olup, belli başlıları şunlardır: Ohio State Üniversitesi Çalışması, Michigan Üniversitesi Araştırmaları, Harvard Üniversitesi Çalışmaları, Blake ve Mouton'un Yönetsel Ölçek Kuramı, McGregor'un X ve Y Kuramları ile Likert' in Sistem Dört Modellemesidir.

2.3.2.1. Ohio State Üniversitesi Çalışmaları

Davranışsal teorinin gelişmesine önemli katkılar sunan Ohio State Üniversitesi çalışmaları, R. Stogdill ile E.A. Fleishman gibi araştırmacıların öncülüğünde (1945-1950) başlamış ve örgütsel ve grup amaçlarını gerçekleştirmenin önemli görüldüğü liderlik davranışının bağımsız boyutlarını tanımlamayı amaçlamıştır (Ataman, 2009: 549). Araştırmacıların geliştirmiş oldukları "Liderlik Davranışları Tanımlama Anketi", iş dünyası, askeri ve siyasi alanlar başta olmak üzere çok farklı örgüt ve kurumlara uygulanmıştır. Binden fazla boyuttaki ölçek, araştırma sonucunda "Kişiyi Dikkate Alma" ve "Yapıyı Harekete Geçirme" olmak üzere iki boyuta indirgenmiştir (Tunçer, 2012: 302). Yapılan analizlerin sonucunda iki temel bağımsız faktör ortaya çıkmıştır. Bunlar "Kişiyi Dikkate Alma" ve "Yapıyı Harekete Geçirme" olarak tanımlanmıştır (Yukl, 2013: 50-51);

- Kişileri dikkate alma: Bu faktörde örgüt içerisinde lider, yönetimindeki çalışanlarla eşdeğer oranda birbirlerine güven duyarlar ve bu güvenle çalışma hayatlarına devam ederler. Yönetiminde çalışan kişilerin fikirlerine önem verir ve bunlara saygı duyar. Birbirleriyle olan iletişim çatışmasız güçlü bir şekilde devam eder.

- Yapıyı harekete geçirme: Bu faktörde lider, görev odaklıdır ve görevin başarılmasına yönelik eğilimi vardır. Takipçilerine görevlerdeki sorumluluklarını ve rollerini tanımlar, performanslarını ve standartları koyar. Performansı zayıf olanları ikaz eder ve görevle ilgili farklı kişilerle fikir alış verisinde bulunur ve "Sonuç Odaklı" olarak da tanımlanabilir.

Ohio Üniversitesi çalışması ile elde edilen sonuçlar incelendiğinde, kişileri dikkate alma boyutu ile personel devir hızı arasında negatif ilişki; yapıyı harekete geçirme ile işten ayrılma arasında pozitif bir ilişki olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır (Tağraf ve Çalman, 2009: 137). Ohio State Üniversitesi Çalışmalarından elde edilen sonuçlar Tablo 2.5'te gösterilmiştir.

Tablo 2.5. Ohio State Üniversitesi Liderlik Çalışmaları Boyutları ve Sonuçları

1. Anlayış (Kişiyi Dikkate Alma)	2. Yapıyı Harekete Geçirme (İnisiyatif)
Lider ile takipçileri arasında güven, saygı ve etkili ilişkileri ifade eden boyuttur. Liderin takipçilerinin ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenmesini ve bu doğrultuda davranmasını gerektirmektedir. Takipçiler liderlerini kendi istek ve ihtiyaçlarının bir temsilcisi veya sözcüsü olarak görürler. Lider takipçilerini takdir eder ve gerektiğinde ödüllendirir.	Liderin takipçilerini harekete geçirmesi için sergilediği davranışları ele alan boyuttur. Lider örgüt amaçlarını belirler. Liderin işin zamanında ve doğru yapması için takipçilerini yönlendirmesini ele almaktadır. Lider işi planlar ve koordine eder. Lider takipçilerine görevlerin dağıtımını sağlar. Liderin iş ile ilgili tüm süreçlere karar vermesi ve çalışanlarını harekete geçirmesi sürecidir.
Sonuçları: Liderin anlayışa yönelik davranışlarının artması; iş tatminini ve bağlılığı artırmasıdır.	Sonuçları: Bu türden davranış arttıkça, takipçilerin performansı dolayısı ile liderin işteki başarısı artar.

Kaynak: (Işık-İnan ve Serinkan, 2020: 316).

2.3.2.2. Michigan Üniversitesi Çalışmaları

Ohio Üniversitesi Çalışmaları ile aynı dönemde R. Likert (1947) tarafından yapılan bu çalışmada da liderin göstermiş olduğu davranışlara odaklanılmış, davranışa bağlı olan liderlik ifadelerine dayanmaktadır. Araştırmada bireye ve yaptığı işlere yönelik davranışlar, etki ve sonuçlarına bakılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucu varılan nokta ise bireye dönük liderlik yaklaşımlarının diğerlerine göre daha etkin sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir (Saruhan ve Yıldız, 2017: 245). Ayrıca araştırmada takımın fazla hizmet üretme durumu ve takımın iş doyumuna etki eden etmenlerin arasında güdülenme, istenmeyen durumların oluşması, çalışanların işyerindeki sirkülasyonu, çalışma günlerini aksatma ve devamsızlıklar ve fazla hizmet üretme durumu üzerinde durulmuştur. Yapılan çözümlemeler neticesinde "Görev Odaklı" ve "Birey Odaklı" olmak üzere iki tür liderlik davranışları kendini göstermiştir (Koçel, 2011: 452).

Görev odaklı liderlik davranışları: Liderler, çalışanlarını önceden belirlenmiş olan ilke ve yöntemlere göre kontrol ederler ve çalışanlarını ödül-ceza sistemine göre değerlendirirler. Güç olarak da liderin mevkisinin vermiş olduğu otoritesini kullanması olarak belirtilmiştir. Birey odaklı liderlik davranışları: Çalışanlarının refahı ve gelişimine yönelik, karşılıklı iletişime önem veren, çalışanlarını

cezalandırmak yerine destekleyici ve yetki devrini esas alan bir davranış gösterilmesi olarak tanımlanmıştır (Yukl, 2013: 12).

Bu alanda yapılan araştırmalar gözden geçirildiğinde, birey odaklı liderlik yaklaşımına göre tavır sergileyen liderlerin yönetiminde yer alan kişilerin iş doyumu, güdülenmesi ve liderin işlevselliğinin, göreve yönelik liderlik yaklaşımına göre tavır sergileyenlerin yönetimindeki kişilere oranla daha çok olduğu neticesine varılmıştır (Saruhan ve Yıldız, 2017: 245-246). Bu çalışmayla katılımcı liderlik ile ilgili çalışmaların yapılmış olması hususunda diğerlerinden ayrılmaktadır. Katılımcı liderlikte, çalışanlarla birlikte liderler grup toplantıları yaparlar ve örgütün gelişimi ve örgütteki sorunları konuşarak çözmeye çalışırlar. Katılımcı liderlik davranışına destekleyici davranışlar da eklendiğinde ve hedefler yükseltildiğinde, üretimde artışın olduğu, işin kalitesinin arttığı ve personel devir hızının düştüğü sonuçlarının ortaya çıkacağı değerlendirilmiştir (Ağlargöz, 2012: 56-57).

Tablo 2.6. Michigan Üniversitesi Liderlik Çalışmaları Boyutları ve Sonuçları

Kişiye Yönelik Liderlik	İşe Dönük Liderlik
Kişiler arası ilişkilere önem veren, Takipçilerin ihtiyaçlarını gözeten, Yetki devrini dikkate alan, Takipçilerin doyumunun arttırıcı koşulları oluşturmayı ön planda gören, Takipçiler arasında bireysel farklılıkları da dikkate alan bir liderlik davranışıdır.	İşin teknik yönlerine önem veren, Takipçilerin görevlerini gerçekleştirmesi yönünde takipte bulunan, Takipçileri örgüt amaçlarını gerçekleştirmek için aracı olarak gören, Kişisel gelişime çok önem veren, Çoğunlukla cezalandırmaya ve resmi otoritesini kullanmaya yönelik bir liderlik davranışıdır.
Sonuçları: Liderin kişiye yönelik davranışlarının artması; Yüksek düzeyde verimlilik, iş tatmini ve yüksek başarı sağlamaktadır.	Sonuçları: Liderin işe yönelik davranışlarının artması; Düşük düzeyde iş gören tatminine neden olmaktadır.

Kaynak: (Işık-İnan ve Serinkan, 2020: 316).

2.3.2.3. Harvard Üniversitesi Çalışmaları

Harvard Üniversitesi araştırmacılarından olan Robert Bales, Ohio State ve Michigan Üniversitesi gibi "Görev Yönelimli" ve "Birey Yönelimli" olmak üzere iki tip lider davranışı üzerine odaklanmış ancak bu çalışmalardan farklı olarak, tek bir liderde bu iki farklı özelliği aramak yerine grubu oluşturan üyelerden bu iki tip özelliğe sahip

olan iki farklı lider ortaya koymuştur. "İş Lideri" ve "Sosyal Lider" olarak tanımladığı bu liderlik tiplerini şöyle açıklamıştır: Eğer birey grup içerisinde fikir ve önerileriyle ön plana çıkıyorsa "İş Lideri" eğer birey diğer üyeleri psikolojik yönden destekliyor, onların iletişim gereksinimlerini karşılıyorsa "Sosyal Lider"dir (Işık, 2014: 30).

Çalışmalarda karmaşık iletişim sorunlarını çözümlemek adına sözlü ve sözlü olmayan davranış biçimlerinin her biri üç boyuttan oluşan dört kategori altında incelenmiştir. Gerçekleşen tüm iletişim faaliyetleri bu kategorilerden birine yerleştirilmektedir (Bolat, 2008: 14-15). Geliştirilen modele ilişkin sonuçlar Tablo 2.7'de gösterilmiştir.

Tablo 2.7. Harvard Üniversitesi Çalışmaları Sonuçları

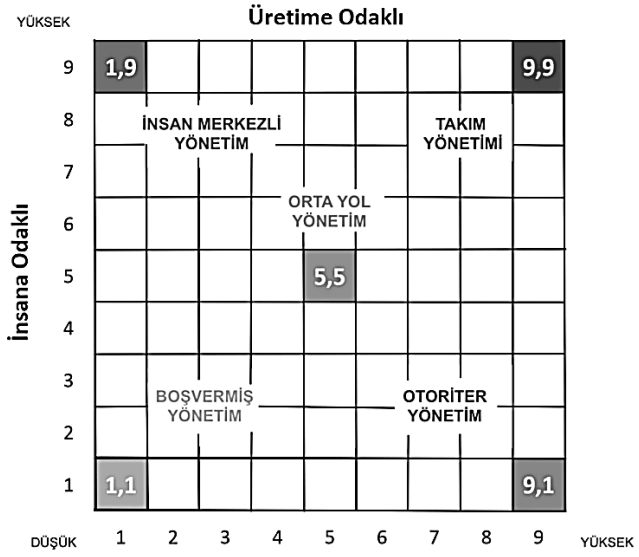
(A) Olumlu Sosyo-Duygusal	1. Dayanışma Gösterme (Diğerlerinin Statüsünü Yükseltme, Yardım Etme, Gönül Okşama) 2. Gerilimden Kurtulma (Şaka Yapma, Gülme, Tatmin Olduğunu Gösterme) 3. Kabullenme (Edilgen Biçimde Uyuşma, Anlama, Uygun Görme)
(B) Sorun Çözme Çabalar	1.Önerme (Yön Verme, Çözüm Önerme, Ne, Nasıl Yapılacağına İşaret Etme) 2.Fikir Verme (Değerlendirme Analiz Etme, İsteklerini Açıklama) 3.Uyum Sağlama (Bilgi Verme, Yineleme, Açıklama, Doğrulama)
(C) Soru Yöneltme	1. Uyum Sağlanmasını İsteme (Bilgi Yineleme ve Doğrulama İsteme) 2. Fikir Sorma (Değerlendirme, Analiz ve İsteklerin Açıklanmasını İsteme) 3. Öneri İsteme (Yönlendirilmek İsteme, Ne, Nasıl Yapılacağına Dair Öneri İsteme)
(D) Olumsuz Sosyo-Duygusal	1. Kabul Etmeme (Edilgen Biçimde Reddetme, Yardımını Esirgeme) 2. Gerilimi Belli Etme (Yardım İsteme Geri Çekilme) 3. Düşmanlık Gösterme (Diğerlerinin Statüsünü Düşürme, Kendini Savunma, İddia Etme)

Kaynak: (Bolat, 2008: 14).

2.3.2.4. Blake ve Mouton'un Yönetsel Ölçek Kuramı

Ohio Üniversitesi Çalışması ve Michigan Üniversitesi Araştırmalarının geliştirilmesi ile iki boyutlu olarak geliştirilmiştir. Boyutlar: "Göreve/Üretime Odaklı" ile "Kişiler Arası İlişkiler" odaklıdır. Blake ve Mouton, görev odaklı ve ilişki odaklı olmak üzere liderlik davranışlarını 1-9 arasında puanlama yaparak çizelge hazırlamış ve beş farklı liderlik tarzı olacağını açıklamışlar (Ekici, 2006: 90-91) ve Şekil 2.1'deki gibi göstermişlerdir.

Şekil 2.1. Blake ve Mouton'un Yönetsel Diyagramı

Kaynak: (Koçel, 2011:453).

Şekil 2.1'de gösterilen Blake ve Mouton'un Yönetsel Ölçek Kuramına göre (Kılınç, 2019: 18);

- Göreve odaklı liderlik (9-1): Lider, bu liderlik tarzında çalışanlarını sadece görevi yapacak bir birey olarak görmekte, yapacakları görevleri ayrıntılı bir şekilde tanımlamakta ve onları sürekli kontrol etmektedir.

- Şehir kulübü liderlik (1-9): Liderin önceliği, görevden ziyade çalışanları ile olan ilişkileridir. Lider, çalışanların daha iyi çalışmaları için çalışma olanaklarını daha etkin hale getirmeyi prensip edinmiştir.

- Cılız liderlik (1-1): Liderin göreve de çalışanlarına da yönelik ilgisi çok azdır. Örgütte yapması gereken işi kendisini örgütte tutacak seviyede minimum seviyede yapmaktadır. Ekstra çaba göstermemektedir.

- Orta yolcu liderlik (5-5): Lider, hem göreve hem de çalışanlarına eşit seviyede ilgi göstermektedir.

- Takım çalışması liderliği (9-9): Liderin görevine ve çalışanlarına yönelik ilgisi en üst seviyededir. Etkin olunan liderlik tarzıdır. Takım çalışması ve alınacak kararlarda çalışanların da katılımı üst düzeydedir.

2.3.2.5. McGregor'un X-Y Kuramı

Douglas McGregor (1960) liderlik davranışlarının ortaya konmasındaki en önemli etmenin insan davranışlarını temeline alan yaklaşımlar olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada varsayımlar ikiye ayrılarak X ve Y olarak tanımlamıştır. X teorisine göre, insanlar tembeldir, çalışmayı sevmezler. Fırsat bulduklarında işten kaytarmayı isterler. Bencil bir yapıya sahiptirler ve örgütte yapılması düşünülen değişimlere karşıdır. Y teorisine göre, insanların dinlenme ihtiyacı diğer çalışma şartları gibi doğal bir haklarıdır. İnsanlar sorumluluk almaktan kaçmazlar (Ataman, 2009: 549). İnsanların çalıştıkları örgüte bağlılıkları onlara yöneticileri tarafından değer verilmesi ile sağlanabileceği açıklanmıştır (Tablo 2.8).

Tablo 2.8. X ve Y Teorisinin Temel Özellikleri

X TEORİSİ	Y TEORİSİ
Orta düzeydeki bir birey çalışmayı sevmez ve işten mümkün olduğunca kaçmaya çalışır.	Birey için iş, oyun ve dinlenme kadar doğaldır.
Orta düzeydeki bir birey sorumluluk yüklenmeyi sevmez, hırs sahibi değildir, güvenliği ön planda tutar.	Birey doğuştan tembel değildir, onu bu hale getiren deneyimleridir.
Orta düzeydeki bir birey yönetilmeyi tercih eder.	Birey belirlediği amaç doğrultusunda, kendi kendini kontrol ederek çalışır.
Orta düzeydeki bir birey örgütsel amaçlara karşı kayıtsızdır.	Uygun koşullar altında bulunan birey, sahip olduğu potansiyeli geliştirir ve daha fazla sorumluluk yüklenmeyi öğrenir.
Orta düzeydeki bir bireyi çalıştırmak için zorlamalı, yakından kontrol etmeli ve amaçları gerçekleştiremediğinde cezalandırılmalıdır.	Yöneticinin yapması gereken, uygun bir ortam oluşturarak bireyin kendini geliştirmesine ve sahip olduğu enerjiyi amaçları doğrultusunda harcamasını sağlamaktır.

Kaynak: (Ataman, 2009: 549).

2.3.3. Durumsallık Yaklaşımı

Liderlik sürecinin anlaşılması ve ifade edilmesi konusunda davranışsal yaklaşımlar büyük katkı sağlamışlardır. Fakat liderlik sürecinin meydana geldiği çevreye ve durumlara ağırlık göstermemeleri bu görüşlerin güçsüz yönü olmuştur. Davranışsal kuramlar genel olarak demokratik liderlik davranışının etkili olduğunu tasavvur etmişlerdir (Dikmen, 2012: 59). Fakat farklı durumlarda işe ve üretime ağırlık gösteren liderlik davranışları ise bireylere ağırlık gösteren liderlik davranışları kadar etkin olabilir.

Durumsallık yaklaşımı etkin liderliğin, şartlara ve sürece bağlı bir şekilde açıklanabileceğini ortaya koyarak daha önceki çalışmalardan farklı bir yaklaşım sergilemiştir (Koçel, 2011: 406). Liderlikte durumsallığın ana fikri, mevcut liderin kişiliğinin, liderlik şeklinin ve davranışlarının, liderin içinde bulunduğu şartlara bağlı olduğudur. Başka bir ifade ile liderlikte, liderin faaliyetlerini şekillendiren bazı durumsal faktörleri göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu kurama göre liderlik, yere ve zamana göre değişen karmaşık bir sistemin ortaya koyduğu yönetsel bir rol davranışıdır (Bolat, 2008: 176). Bu yaklaşımı geliştirenler konuya yalnızca lider açısından bakmışlar, izleyiciler ve koşulları incelemeye dahil etmemişler ve yazında her iki durum için de etkin olan liderlik tanımları yapmışlardır (Tengilimoğlu, 2005: 5). Ancak birçok çalışmada belli bir durumda etkili olan liderlik davranışının, başka bir durumda etkili olmaması, liderlik literatüründe durumsal yaklaşımların gelişmesine neden olmuştur.

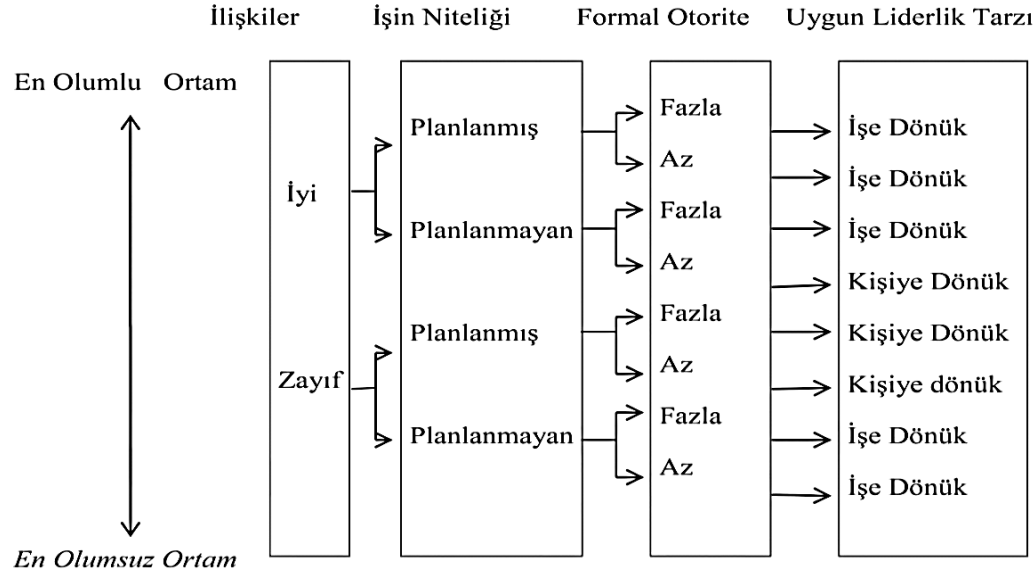
Liderlik sürecinin algılanmasına yönelik bir diğer teori olan durumsallık yaklaşımlarının ağırlık merkezi; liderin kendisi, takipçiler ve koşullar arasındaki ilişkiler olmaktadır. Durumsallık yaklaşımları liderliğin meydana geldiği koşullara yoğunlaştığından koşul-bağımlılık yaklaşımı da denmektedir. Bu yaklaşımın en önemli varsayımı farklı durumların (koşul) farklı liderlik tiplerini gerektirmesi düşüncesidir (Koçel, 2011: 457). Bu yaklaşımın genel ifadesi, en iyi liderlik tarzının olmayışıdır. Bir liderin bulunduğu koşulların durumu neyi gerektiriyorsa lider o duruma uygun davranışlarda bulunmalıdır.

2.3.3.1. Etkin Liderlik Kuramı

Fiedler (1964) liderin etkinliğini liderin göstermiş olduğu davranışları ile bulunduğu durumun belirleyeceğini ifade etmektedir. Fiedler liderlik tarzını belirlemek için "En Az Tercih Edilen İş Arkadaşı" ölçeği geliştirmiş ve çeşitli kuruluşlarda ölçeği uygulamıştır. Ankette yer alan 16 soruyu cevaplayan liderlerin ölçekte yer alan olumlu ifadelere cevap vermesi durumlarında onları insan odaklı liderlik tarzı olarak, olumsuz ifadelere cevap vermesi durumlarında onları görev odaklı liderlik tarzı olarak değerlendirmiştir (Yılmaz, 2014: 7).

Fiedler'in liderlik modelinde, lider ile takipçiler arasındaki ilişkilerde iki durum vardır. Birincisi; liderin kendisidir. Lider takipçileri tarafından seviliyor, takipçiler de liderlerine güveniyor ve kendilerini ona bağlı hissediyorsa, ilişkiler "Iyi" olarak nitelendirilir. Fakat takipçiler lideri sevmiyor, lidere güvenmiyor ve kendilerini lidere bağlı hissetmiyorlarsa ilişkiler "Kötü" olarak tanımlanabilir. İkincisi de başarılacak işin niteliğidir. Grup üyelerinin yapılacak görevleri, görevlerin icrası sırasında kullanılacak yöntemleri ve görevlerle ulaşılması beklenen amaçları açık bir şekilde bilip bilmediği incelenir (Güleş, 2016: 20). Görevlerin herkes tarafından bilindiği durumlarda etkin liderlik için uygun bir ortam vardır. Aksine, görevler grup üyeleri tarafından bilinmiyorsa liderlik için uygun bir ortamın var olduğu söylenemez

Şekil 2.2. Fiedler'in Liderlik Modeli

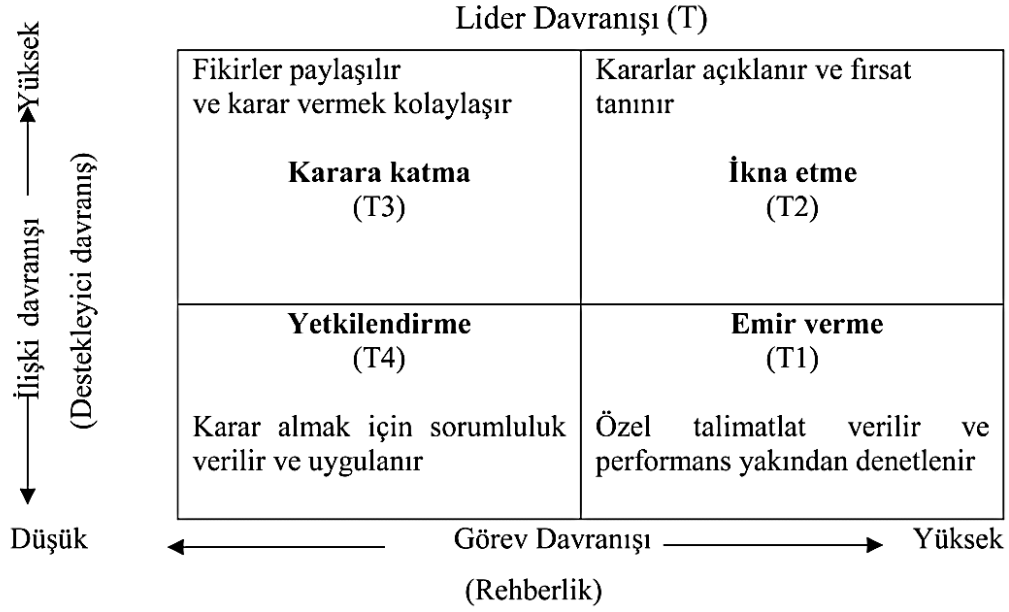
Kaynak: (Koçel, 2011: 587).

Şekil 2.2'de görüldüğü üzere ilişkiler, işin niteliği ve formal otorite değişkenleri uygun liderlik tarzı ve buna ait sekiz durum veya sonuç ortaya çıkarmıştır. Bu sekiz sonuca göre liderin göstereceği davranış biçimi, her bir durum için kendine göre farklılık gösterebilecektir. Ancak her durum için geçerli bir liderlik tarzının mümkün olmadığı belirtilmektedir. Şekil'de çerçevesi ve yapısı gösterilen Fiedler'in durumsallık kapsamında şunlar ifade edilmektedir (Çetin, 2008: 78); " (1) İzleyenlerle ilişkisi iyi olan lider, görev yapısını izleyenleri karara katma yoluyla belirlediğinde ve konum gücü de güçlü olduğunda en yüksek etkililiğe ulaşmaktadır. (2) Görev yapısını açıkça belirleyen ve güçlü olan bir lider, izleyenlerle ilişkisi kötü bile olsa yüksek verim sağlamaktadır. (3) Görev yapısını belirlemede, konum gücünü kullanmada ve izleyenlerle ilişki kurmada zayıf olan lider, etkililiği en düşük olan liderdir. (4) Bir grubun etkililiği, liderin kritik durumlarda sergileyeceği liderlik niteliğine bağlıdır. (5) Her ortamda geçerli olan evrensel ve en iyi bir liderlik biçimi yoktur".

2.3.3.2. Durumsal Liderlik Kuramı

Hersley ve Blanchard (1982) tarafından ileri sürülen Durumsal Liderlik Kuramı'nda liderin göstermiş olduğu liderlik tarzının çalışanlarının olgunluk seviyesine göre belirleneceğini açıklamaktadır. Kuramda çalışanların olgunluk seviyesi ve görevi ile ilgili bilgi ve tecrübesi değerlendirilmiş, liderlik tarzı olarak görev odaklı ve çalışan/ilişki odaklı liderlik tarzı kabul edilmiştir (Çetin, 2008: 78). Kuram davranışlar bakımından (Şekil 3.3), liderin gösterdiği göreve dönük davranış miktarına, kişilerarası ilişki miktarına ve başarılmasını istediği bir amaç, işlev ya da işe karşı izleyicilerin olgunluk düzeylerine dayanmaktadır. İzleyicilerin olgunluk düzeyleri, başarıya karşı isteklilik düzeyi, sorumluluk alma yeteneği, gönüllülük, göreve ilişkin eğitim, tecrübe ve ustalık düzeylerini içermektedir (Tofur, 2018: 825).

Şekil 2.3. Durumsal Liderlik Kuramında Lider Davranışı

Kaynak: (Tombak, 2020: 26).

Şekil 2.3'de görüldüğü üzere T1 alanındaki liderler, rolleri belirleyerek bireylere çeşitli görevleri nasıl, ne zaman ve nerede yapacağını söylerler. Bu alan yüksek görev davranışı ve düşük ilişki davranışını içermektedir. T2 alanındaki liderler, yüksek görev davranışına ve yüksek ilişki davranışına sahiptir. Buradaki liderler hem talimatları verir hem de destekleyici davranış sağlarlar. T3 alanındaki liderler, karar verme işini izleyicilerle paylaşırlar. Liderin temel rolü kolaylaştırmak ve iletişim kurmaktır. T4 alanındaki liderler daha az görev ve daha az ilişki ilkesini benimseyerek hem daha az talimat vermekte hem de daha az destek sağlamaktadır (Polat, 2020: 30-31).

Kuram, liderin gösterdiği göreve dönük davranış miktarına, kişilerarası ilişki miktarına ve başarılmasını istediği bir amaç, işlev ya da işe karşı izleyicilerin olgunluk düzeylerine dayanmaktadır. İzleyicilerin olgunluk düzeyleri, başarıya karşı isteklilik düzeyi, sorumluluk alma yeteneği ve gönüllülük ve göreve ilişkin eğitim, tecrübe ve ustalık düzeylerini içermektedir (Sökmen,2016: 159-160). Lider davranışı ise ilişki davranışı ve görev davranışı olmak üzere iki davranış tarzına yoğunlaşmaktadır. Bu iki davranış tarzından hareketle dört temel liderlik tarzı

oluşturulmuştur. Kuramdaki izleyicilerin olgunluk seviyeleri ise Tablo 2.9'da gösterilmiştir.

Tablo 2.9. Hersey ve Blanchard'ın Kuramında İzleyicilerin Olgunluk Seviyeleri

Yüksek	Orta	Orta	Düşük
0D4	0D3	0D2	0D1
İstekli ve yapabilir / Kendinden emin	İsteksiz ama yapabilir / Güvensiz	İstekli ama yapamaz / Kendinden emin	İsteksiz ve yapamaz / Güvensiz

Kaynak: (Polat, 2020: 31).

Tablo 2.9'a göre OD1 alanında yer alan izleyiciler, bir işi yapma konusunda hem isteksiz hem de sorumluluk almada yetersizdir. Bu nedenle düşük motivasyona sahip oldukları söylenebilir. OD2 alanında yer alan izleyiciler, bir işi yapma konusunda yetersiz olmalarına rağmen isteklidirler. Motivasyon düzeyleri yüksektir fakat uygun yeteneklere sahip değillerdir. OD3 alanındaki izleyiciler, işleri yerine getirmek için yeterli olmalarına rağmen isteksizdirler. Başka bir deyişle, uygun yeteneklere sahiptirler fakat o işi yapmak onlar için sıkıcıdır. OD4 alanındaki izleyiciler, isteneni yapmak için hem yeterli hem de isteklidirler. Dolayısıyla yüksek motivasyona ve uygun becerilere sahiptirler.

2.3.3.3. Amaç Yol Kuramı

House ve Mitchell tarafından ileri sürülen amaç yol kuramı, liderin örgüt içindeki başarısını ele almaktadır. Kuram, liderin özelliklerinden ziyade koşullar ve davranışlar üzerine yoğunlaşmakta ve lideri koşullara uyarlama eğilimindedir (Eren, 2013: 515). Örneğin liderin başarısı, kendi amaçlarını takipçilerine benimsetmesiyle ilişkilendirilmektedir. Kuramın ileri sürdüğü temel önermeler şu şekildedir;

- Lider takipçilerini, ödüllendirerek motive eder ve verimliliklerini artırır,
- İşle ilgili belirsizlikleri gidererek amaçları açıkça ortaya koyar, bu kapsamda örgütsel belirsizliği bertaraf eder,

- Takipçilerin yapacağı işler, doğru tanımlanmış yani belirsizlikler ortadan kaldırılmış ise işlerin yapılmasında tekdüzeliğe sebep olacağından, zaman içerisinde bu durum personelde monotonluğa ve psikolojik yorgunluğa sebep olmaktadır (Koçel, 2011: 693).

2.3.4. Modern Yaklaşım

Yönetim alanındaki güncel çalışmalar, lideri anlamada yetersiz kalan geleneksel modellerin ikamesi olarak ortaya çıkmış ve yeni liderlik teorilerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu yeni yaklaşımlarda öne çıkan temel farklar, lider-izleyici ilişkileri olarak ele alınabilmektedir. Modern liderlik teorilerini ortaya koyan çalışmalarda farklı sınıflandırmalar yapılabilmektedir. Yeni kavramlar türeterek liderle ilgili anlamlara ulaşmaktadır. Örneğin dönüşümcü liderde tanımlanan özelliklerden vizyon sahibi olma ve ilham verme özelliği yeni liderlik tanımlamalarını beraberinde getirmektedir.

2.3.4.1. İşlemsel Liderlik

Modern liderlik yaklaşımları geçmişte yapılan liderlikle alakalı tanımlama ve sınıflamaların günümüz şartlarında yetersiz kalması gerekçesiyle doğmuştur. Bu yaklaşımlardan birisi de işlemsel liderliktir. İşlemsel lider, yönettikleri kişilerden beklentilerini net olarak belirtebilen ve beklediği performansı gösterdikleri takdirde nasıl ödüllendirileceklerini açıklayan lider türü olarak kabul edilebilir (Yavuz ve Tokmak, 2009: 18). Dolayısıyla işlemsel liderlik daha çok bir yöneticilik tarzıdır. Performansa ve denetlemeye, ödül ve cezaya odaklıdır (Keklik, 2012: 78). Örneğin olumlu sonuçlar ödüllendirilir, arzu edilmeyen sonuçlar ya eleştirilir ya da cezalandırılır.

İşlemsel liderler geçmişteki olumlu ve yararlı gelenekleri devam ettirme ve bunları gelecek nesillere aktarma konusunda oldukça başarılıdırlar. Geleneklere ve geçmişe bağlı kişilerin durumsallığına yani çabaya ve başarılı performansa önem vererek başarıyı ön plana çıkarır. Sorumluluktan ve karar almaktan kaçınırlar. Aleladeliği

ifade eder. Geleneksel olan işlemsel lider izleyen ile önder arasında bir takası öngörür. Organize etme, yürütme ve kontrol etme fonksiyonları ile ilgilenir (Bedük, 2010: 94).

2.3.4.2. Dönüşümcü Liderlik

Modern liderlik yaklaşımlarından biri olan dönüşümcü liderler; takipçilerinin inançlarını, ihtiyaçlarını ve değer yargılarını değiştirebilen, örgütleri değişim ve yenilenmeyi gerçekleştirerek üstün performansa ulaştıran, onları normal beklenenden daha yüksek performans göstermelerini hedefleyerek motive edebilen liderlerdir (Koçel, 2011: 592). Rasyonel süreçler üzerinde duran geleneksel liderlik teorilerinden farklı olarak dönüşümcü liderlik teorisi duyguları ve değerleri vurgular (Yavuz, 2009: 51). Dönüşümcü liderlerin, örgütlerini algılayıp şekillendirme konusunda, stratejik hedefleri örgüte yaymada ve takipçilerin örgüt amaçlarına odaklanma konusunda daha iyi isteklendirebildiği ifade edilmektedir.

Dönüşümcü liderlik anlayışında, ortak bir vizyon oluşturma ve bu vizyonun takipçilerle paylaşımı esas unsurlardandır. Dönüşümcü liderler takipçileri üstünde derin etkilere sahip, alt çalışanlarına örgütün iyiliği için kendi isteklerini yerine getirme imkânı veren bir yapıdadır. Genel olarak dönüşümcü liderlik, örgüte ve belirli bir üst düzeye sosyal bölünmüşlük sağlar. Bununla birlikte aynı rotaya paralel şekilde takipçilerin süreçlere ve eylemlere katılmasını sağlayan yapısıyla çoğunluğun iyiliğine odaklanması açısından önceki liderlik teorilerden ayrılır (Kayaalp Ersoy, 2009: 67). Dönüşümcü liderler hem liderin hem de lidere bağlı olanların motivasyonunu ve ahlakını yükseltir. Dönüşümcü liderler, takipçilerini etkilemek suretiyle nasıl değiştirdiği ve dönüştürdüğüyle ilgilenir. Bu bağlamda takipçilerinin duygularıyla, değerleriyle, etik davranışlarıyla, standartlarla ve uzun vadeli amaçlarıyla ilgili bir kavramdır. Dönüşümcü liderlikteki davranış tutumları şu şekildedir;

- Lider, iş yapılış tarzına dair yüksek moral ve etik standartlar koyarak takipçilerin saygısını ve sadakatini kazanır.

- Liderin kendi ideallerine ve değer yargılarına göre ortaya koyduğu vizyonla, takipçilerinin kendini izlemesini ve güvenlerini kazanmasını sağlayarak, ilham alınan bir motivasyon kaynağı konumuna gelir.

- Lider, mevcut yapılanmayı eleştirerek yeni perspektiflerle yenilikçi fikirleri öne sürer. Böylelikle takipçilerin entelektüel yönlerine hitap ederek onları bu yönde düşünmeye ve davranmaya özendirir.

- Lider, takipçilerini danıştığı, onlara koçluk yaptığı, onların gelişmesine katkı sağladığı davranış şekliyle takipçilerin dönüşmesine neden olur (Koçel, 2013: 592).

Genel olarak dönüşümcü liderliği, örgüt ya da grup üyelerini etkileyerek onların tutum ve davranışlarında değişime yol açarak örgütün amaçları, stratejisi ve misyonu doğrultusunda örgütsel bağlılık oluşturabilmek şeklinde ifade etmek mümkündür. Bu tür liderler örgüt üyelerinin ilgilerini artırdığında, örgüt üyelerinde örgütün amaç, strateji ve misyonu ile ilgili grubun bilinç düzeyini yükselterek kabullenme oluşturduklarında ve örgüt varlığı adına geleceğe yönelik birlikte hareket etme isteği ortaya çıkardıkların da dönüşümcü liderlikten söz edilebilir.

2.3.4.3. Demokratik Liderlik

Demokratik liderlikte liderler yetkilerini takipçileriyle paylaşmaktadırlar. Bu sebeple hedef, plan, program ve politikaların belirtilmesi durumlarında ve işlerin, görevlerin yapılmasında, işe yönelik emirlerin verilmesinde liderler sürekli olarak üyelerin düşünce ve önerilerini de dikkate alarak liderlik tarzını sergilemektedir (Eren, 2004: 457). Demokratik liderler kendini izleyenlere, nelerin yapılacağı ve hangi kararların verileceği yönünde sorular yönelterek onların fikirlerini almaktadır. Bu liderliğin en önemli noktası liderin astlarıyla bilgi paylaşımı yaparak onların motive olmaları ve onlara güç kazandırma özelliği sağlamasıdır.

Demokratik liderlikte, oybirliği yapılmasının uygun ve mümkün olmadığı zamanlarda ya da bazı toplantılarda bunu yapmak gereğinden fazla zaman kaybettirmektedir. Demokratik lider kriz zamanları hariç hedeflerini izleyenlerin kararlarına uygun olarak yönlendirir. Lider üyelerin planlama, karar ve koordinasyon faaliyetlerine katılım göstermelerini sağlamaktadır. İzleyenler kendi sorumluluklarının risklerini taşımakta ve verilen kararlar daha sağlıklı olmaktadır (Bakan ve Büyükbeşe, 2010: 75).

2.3.4.4. Vizyoner Liderlik

Vizyoner liderlik, liderin çevresini kitlesel olarak etkileyebilme, harekete geçirebilme, geleceğe ilişkin vizyonları oluşturma ve bunu insanlara iletebilmektir. Vizyoner liderliğin odağında empati kurma ve yapısal değişimleri başlatabilme becerisi vardır (Çelikten, 2018: 221). Vizyoner liderler, yeni ufuklar belirleyebilen kişilerdir. Geleceği tahmin eden bu liderler, kendisi izleyenlerin potansiyellerini iyi değerlendirerek, onları normalde yaptıklarından daha da fazla şeyler yapabileceklerine ikna etmektedirler. Vizyoner lider, farklı gelişmeleri ve olayları okuyabilme özelliğine sahiptir. Bu yönüyle vizyoner lider, farklı bakış açısıyla geleceğe bakabilmekte, bu yeteneğini sistemi değiştirebilecek şekilde kullanabilmektedir.

2.3.4.5. Stratejik Liderlik

Stratejik liderlik, yaşanan değişimler, teknik, ekonomik ve sosyal gelişmeler, rekabet vb. gibi karmaşık yapı ve süreçler karşısında sistemleri uzun vadede değiştirme kapasitesine sahip liderlik türüdür. Değişimi sağlayabilmek için ise stratejik liderlerin algılama ve zihinsel çözümlemede yönetsel yetkinliğe sahip olmaları gerekmektedir. Söz konusu yetkinlik, örgütün içinde bulunduğu sektörü, temel yeteneklerini ve rekabet yeteneklerini tam ve doğru algılamayı ve değerlendirmeyi kapsamaktadır (Barutçugil, 2014: 92).

Stratejik liderlik, sistemler için gerçekleştirilebilir bir gelecek oluşturacak değişiklikleri başlatmak için geleceği görme, vizyon oluşturma, esnekliği sağlama, stratejik olarak düşünme ve diğerleri ile çalışabilme becerileridir. Aynı zamanda kendini izleyenlerin duygu, düşünce ve davranışlarını anlamlı bir biçimde etkileyebilme özellikleridir (Barutçugil, 2014: 95-96).

2.3.4.6. Karizmatik Liderlik

Karizmatik liderlik, daha çok kriz ortamlarında ortaya çıkan, kurtarıcı ve sıra dışı niteliklere ve güçlü kişilik özelliklerine sahip kişilerde görülen bir liderlik tarzıdır. Bu tarz liderlerde rastlanan güçlü ortak kişilik özellikleri; özgüven, cesaret, izleyenleri üzerinde hayranlık uyandırma, ikna ve motive etmedir. Bunlara ek olarak, karizmatik liderler, karmaşık fikirleri basit mesajlara çevirme ve semboller, mecazlar ve öykülerle iletişim kurma gibi yeteneklere sahiplerdir. Risk almaktan kaçınmayan ve yaptıkları işlere akılları kadar gönüllerini de veren bir tarza sahiplerdir (Bedük, 2010: 111-112).

Karizmatik liderlik; genellikle kriz ortamında ortaya çıkan, kurtarıcılık ve sıra dışılık gibi güçlü kişilik özelliklerini sergileyebilen bir liderlik özelliğidir. Karizmatik liderde görülen diğer özellikler, özgüven, cesaret, izleyenleri hayran bırakma, ikna gücü ve motivasyon yeteneğidir (Çelik ve Sünbül, 2008: 52).

Karizmatik liderler, kendilerine oldukça güvenen, çevrelerinde etki gücü bulunan kimselerdir. Davranışlarıyla örgüt üyelerine rol model olurlar ve onlara güven duyduklarını hissettirirler. Örgüt üyelerinden yüksek beklentilerini dile getirerek, grup misyonu için motivasyon oluşturur. Bir liderin karizması kriz durumunda ortaya çıkar. Karizmatik lider, kriz anında durumu iyi analiz ederek değerlendirir, kişisel gücünü harekete geçirir, fedakârlık yaparak göreneklere uymayan stratejilerden faydalanır (Keklik, 2012: 77).

2.3.4.7. Hizmetkâr Liderlik

Hizmetkar lider öncelikle astlarına hizmet eden ve daha sonra hizmet ettiği astlarını etkileyen, onların harekete geçmelerini sağlayan liderdir. Hem hizmetkar hem de lider gibi birbirine zıt iki özelliği bünyesinde barındıran ve bu sayede paradoksal bir tanıma sahip olan hizmetkar liderlik, liderin yapılan tüm faaliyetlere astlarını ve takipçilerini dahil ederek onlarla beraber olması, onlara cesaret vermesi ve onlara hizmet etmesi anlamını ifade etmektedir. Bu liderler olayların gerisinde kalmayıp bizzat takipçileriyle beraber olarak onlara daima yanında olduğunu hissettiren liderlerdir (Tabak, Şeşen ve Türköz, 2012: 265-266).

Hizmetkar lideri diğer liderlik tarzlarından ayıran özellik, konumunu pek önemsemeden herkesi kucaklaması, eleştirileri dinlemesi ve değerlendirmesidir. Pozisyonunun kalıcı olmadığını bilen lider bu süreçte insanlara hizmet etme arzusundadır (Tabak, Şeşen ve Türköz, 2012: 265-266). Hizmetkar lider içinde bulunan erdem rehberliğinden hareket ederek izleyenlerine sevgi gösteren, alçakgönüllü davranan, onları düşünen, onlar için vizyon sahibi ve güvenilir olan, onları güçlendiren ve onlara hizmet eden liderdir denilebilir

2.4. Liderin Güç Kaynakları

Güç, olayların ve süreçlerin gidişatını değiştirme, direncini kırma, insanlara bir şeyleri yaptırma ve davranışları etkileme potansiyelidir (Aslan, 2013: 71). Başka bir ifadeyle güç, bir kimsenin diğerlerini kendi istediği doğrultuda yönlendirebilme yeteneğidir. Dolayısıyla güç kavramı kişilerarası ilişkilerle alakalıdır. Çünkü bir kişi için başkaları ile etkileşime geçmeden güçlüdür ya da güçsüzdür gibi bir yorum getirilemez. Şayet birey, diğerlerini kendi istediği doğrultuda hareket etmeye teşvik edebiliyorsa güçlüdür denebilir (Bedük, 2010: 243).

Liderlik başkalarını etkileyebilme, onları harekete geçirerek bir amaca yöneltme olarak ele alındığında liderlerin izleyiciler üzerinde güce sahip olmaları gerekmektedir. Bu güç, başkalarının davranışlarını etkileyebilme yeteneğidir ve

liderlerin başarısı da büyük ölçüde gücüne bağlı olarak değişmektedir. Liderlerin kullanabileceği güç kaynakları farklılık gösterebilir. Bir lider gücünü sahip olduğu bilgi düzeyinden alırken, başka bir lider karizması nedeniyle diğerlerinin arasından sıyrılarak bireyleri etkileyebilir.

2.4.1. Yasal Güç

Yasal güç, bir liderin örgüt hiyerarşisinde yer aldığı makama, yasal (resmi) olan mevkiisine yönelik bir etkileme türüdür. Yasal güç esas olarak otorite kavramını belirtmektedir. Yasal güç, lideri izleyenlere, yasal ve idari kurallar gereği itaat etmeleri zorunluluğunu vermekle birlikte lidere de bu haklara dayanarak varlığını gösterebilmek imkanı vermektedir (Eren, 2010: 391). Yasal güç, gücün örgütsel ya da kurumsal hiyerarşi ile sağlandığı ve tanımlanmış bir makamın sağladığı yetkilerin liderler tarafından kullanılmasıdır. İzleyiciler liderin istediği işleri kabul etmediğinde, lider izleyicileri uyarma ve cezalandırma yoluna gidebilir. Bu nedenle izleyiciler verilen talimatlara uyma konusunda kendilerini mecbur hissederler (Fındıkçı, 2013: 207-208).

Ancak liderliğin doğasında insanları toplu olarak etkileme süreci ve yeteneği, liderin şahsına münhasır özelliklerine ve niteliklerine dayanmaktadır. Bundan dolayı yasal güç olgusu esasen yönetici-lider olgusuna daha yakındır (Fındıkçı, 2013: 207-208). Yasal güç liderin elde ettiği resmi statünün verdiği yetkileri kullanarak liderliği sergilemesi olarak görülebilir. Burada yasal dayanaklar liderliği desteklemektedir. Başka bir açından liderlik olgusu yasal güce bağlı değil, yasal güç liderin etki alanını genişleten ve destekleyen bir durumdur denilebilir.

2.4.2. Ödüllendirme Gücü

Ödüllendirme gücü, liderin izleyicilerin ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğinden kaynaklanan etkileme gücüdür. Astlar, üstlerin isteklerine göre davrandıklarında ödüllendirileceklerine inanırlar. Bu ödüller ücret artışı, yan haklar, maddi ve manevi ödüller olabileceği gibi; takdir, terfi, ilgi çekici görevlere atanma

gibi finansal olmayan ödüller de olabilir (Ataman, 2009: 546). Liderler, izleyicilerin arzuladığı ödülleri kontrol eder ve kime ne kadar ödül verileceğini belirleyerek, izleyicilerin davranışlarını etkilemeye çalışırlar.

Ödüllendirme gücü için liderlerin en kolay kullanabileceği güç çeşidi olduğu söylenebilir. Lider ödüllendirme gücünü kullanırken, ödül-performans ilişkisine riayet etmesi ve çalışanların da bu ilişkinin bilincinde olması gereklidir. Ancak liderin çalışanlardan beklentilerinin de yapılabilir seviyede ve mantık çerçevesinde olması gerekmektedir (Akyüz, Kaya ve Aravi, 2015: 75). Aksi takdirde, ödül verileceği sözü bile örgütte etki uyandırmayabilir. Ödüllendirme gücü kullanılırken dikkat edilmesi gereken en önemli husus verilen ödüllere karşı izleyenler de bir bağımlılık oluşturulmamasıdır. Ayrıca ödüllendirmenin, adaletin sağlanması ve rüşvet vb. gibi etik dışı şekilde algılanmaması da önemlidir.

2.4.3. Zorlayıcı Güç

Lider veya yöneticinin, belirlediği bir kişiye yönelik bir ihtiyacının giderilmesine engel olarak cezalandırma yöntemiyle tehdit etmek, herhangi bir ödülü geri alması yoluyla güç sahibinin istediklerini yaptırabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Zorlayıcı güç, farklı şekillerde olabilmektedir: Fiziksel güç kullanımı, mobbing, alay etme, işten çıkarmakla tehdit, ücret kesintisi ve silahla tehdit gibi bazı göstergeler zorlayıcı gücün göstergeleridir (Akyüz, Kaya ve Aravi, 2015: 75). Zorlayıcı güç, liderlerin izleyicilerine korku ve ceza verme işlevlerinden kaynaklanan güçtür denilebilir.

Yaptırım gücü olarak kabul edilebilecek zorlayıcı güç korku ile ilişkilidir. İzleyicilere korku veren her şey zorlayıcı birer güçtür. Bir üstün, ceza verme olanağı önemlidir fakat astın da bunu algılıyor olması gerekmektedir. Bu güç kaynağı, izleyicileri istenilen doğrultuda bir davranışa sevk etmek için müracaat edinilen maddi ve manevi zorlamalar olarak açıklanmaktadır. Zorlayıcı güç, üyelerin itaat etmemesi sebebiyle işten çıkarılma, kademe düşürme, istenmeyen yaptırımlar sunma, baskıyla değişim oluşturmaya çalışma gibi sonuçlar ortaya çıkarabilir (Kızanlıklı, Koç ve Kılıçlar, 2016: 496).

2.4.4. Karizmatik Güç

Karizmatik güç liderin bireysel özelliklerinin başkaları tarafından ilgi görmesi, kabul görmesi ve bazen de güç sahibinin birtakım davranışlarının başkaları tarafından taklit edilmesidir. Karizmatik güç çekicilik kavramını ifade etmektedir. Liderde bu niteliğin bulunması durumunda izleyicileri, kendisine benzemeye yönlendirmektedir. Bunun sonucunda lider izleyicilerini zorlanmadan etkileyebilmektedir. Bu güç kaynağı bir liderin bireysel özelliklerinin diğerlerini etkilemesidir. İzleyicilerin lidere uyum sağlama derecesi arttığında o liderin karizmatik olan gücü bu doğrultuda artmaktadır (Bakan ve Büyükbeşe, 2010: 76).

Karizmatik güç doğrudan liderin kişiliği ile ilgilidir. Liderin izleyenlere ilham verebilmesi, onların arzu ve ümitlerini dile getirebilmesi bu kaynağın temelidir. Bir liderde bu gücün olması takipçilerde güven, bağlılık, etkilenme ve lideri onaylama duygusu oluşturur. Ayrıca lidere rol-model olarak benzeme isteği uyandırır. Bu gücün kullanılabilmesi noktasında çalışanın liderine benzeme isteği yatmaktadır (Bedük, 2010: 244). Bu bağlamda bir lider, astlardan beklediği bir davranışı önce model olarak kendisi gerçekleştirirse, çalışan da lideri örnek olarak aldığından, kendisinden beklenen davranışı otomatik olarak sergilemeye başlayacaktır.

2.4.5. Uzmanlık Gücü

Uzmanlık gücü, bir kişinin belirli bir alandaki uzmanlık ya da özel bilgisine dayanmaktadır. Uzmanın, işiyle ilgili sahip olduğu bilgi ve yetenekleri ona bir "Etkileme Artışı" sağlamaktadır. Uzmanlık gücü, üstlerin işin teknik yönüne ilişkin yeterliliğine dayanmaktadır ve bir kişinin, ihtiyaç duyulan bilgi ve becerilere sahip olmaya hakemlik yapması olarak tanımlanabilir. Bu güç türü, tecrübe ve formal eğitim yoluyla kazanılır. Analiz, uygulama ve kontrol etme gibi yetenekleri içermektedir (Kızanlıklı, Koç ve Kılıçlar, 2016: 497).

Uzmanlık gücü stabil bir şekilde kalmayıp, zaman içerisinde azalma ya da artma eğilimi gösterebilir. Bir liderin sahip olduğu bilgiler, örgütte başarılı sonuçlar alınmasını sağlıyorsa, bu liderin gücüne de olumlu olarak yansıyarak liderin gücünü artırmaktadır. İsabetli kararlar alınmadığında ise liderin uzmanlık gücü azalmaktadır. Bunun yanında liderin sahip olduğu bilgi ve tecrübeler, teknik beceriler ne kadar az kişide olursa liderin uzmanlık gücü de o oranda artmaktadır. Bu nedenle liderler, iç ve dış çevre koşulları ile ilgili değişimler hakkında bilgi sahibi olmalı, kendini devamlı geliştirmelidir. Aksi halde uzmanlık gücü zamanla azalacaktır (Erdal, 2007: 14).

3. SİYASİ LİDERLİK

3.1. Kavram Olarak Siyasi Liderlik

İlk insandan bu yana insanların lider etrafında belirli bir amaç ve ideal uğruna bir araya gelmesiyle başlayan liderlik olgusunun boyutlarından biri olan siyasi liderliğin, literatürde üzerinde uzlaşılmış bir tanımından söz etmek oldukça zordur. Siyaset alanında liderlik hakkında psikoloji, sosyoloji, tarih, kültür, edebiyat, din vb. pek çok alanda felsefi görüşler ve önermeler vardır. Bundan dolayı siyaset biliminde, mutabakata dayanan bir siyasi lider tanımı ileri sürmek oldukça güçtür. Diğer yandan siyaset bilimindeki araştırmalar, çoğunlukla problem ve kavram odaklı olduğu gibi aynı zamanda liderlerin tutumları da bu odak noktalarının yorumlanmasında ve analizlerinde temel teşkil etmektedir. Siyasi liderlerin sergiledikleri tutumlar, kavramlara ve analizlere öncülük etmiş, ideolojik tutum ve söylemler ile otokrasi, monarşi, demokrasi vb. gibi pek çok kavramın da şekillenmesinde etkili olmuştur. Toplumu arkasında sürükleyen pek çok siyasi liderin söylemi, tutumu, ikna gücü ve bu ikna sürecinde sergilediği tutumlar ise kendilerine münhasır olmuştur.

İngilizce "political leaders" olarak ifade edilen siyasi liderlik ifadesi köken olarak Yunancada "polis" sözcüğünden gelmektedir. Kamu politikası ve karar alma üzerinde etki sahibi olanlar ve hükümette karar verenlerle bu kapsamda görev yapanlar politik liderler olarak kabul edilmektedir. Siyasi liderlerin ortaya çıkışında ise veraset, atama, darbe ve seçim gibi çok sayıda kaynak faktör söz konusudur (Pitutecha ve Silpcharu, 2019: 105). Bilinen ve genel kabul gören anlayışa göre siyasi liderlik; bir görüş, amaç, ideoloji veya başka bir motivasyonla bir kişinin aktif olarak siyasi faaliyetlerde öncü olmasıdır (Teles, 2012: 115). Kavramsal olarak siyasi lider; temsilcisi olduğu ya da kendisi tarafından üretilen bir düşünce akımının temsilcisi olan; kamu politikasında belirleyici ve karar alma sürecinde etkili olan; hükümet etmek suretiyle karar veren ve bu yapı/yapılar içerisinde karar verme konumunda bulunanları işaret etmektedir. Ancak siyasi lider denildiğinde her zaman

halk nezdinde karşılık bulan karakterler oldukları anlaşılmamalıdır (Teles, 2012: 115). Zira siyasi liderliğin ortaya çıkışı; seçim, halk iradesi gibi demokratik yollarla ortaya çıkabileceği gibi kan bağı, atama, darbe ya da başka şekillerde de olabilmektedir. Siyasi lider denildiğinde bir siyasi yapının öncüsü olabileceği gibi hükümet erkinde güç ve otoriteyi kullanan, siyasi karar alma sürecinde güç ve etkiye sahip olan üst konumdaki kişilerden de söz edilebilmektedir. Bu açıdan siyasi liderleri iki ana grupta sınıflandırmak mümkündür. Birinci grupta ulusal düzeyde cumhurbaşkanı, başbakan, bakan, milletvekili, siyasi parti yöneticileri/liderleri yer almaktadır. İkinci grup ise yerel siyasilerden meydana gelmekte olup belediye başkanları, yerel meclis üyeleri vb. şeklindedir (Pitutecha ve Silpcharu, 2019: 105-106). Siyasi lider denildiğinde her zaman yönetme veya hükümet etme sürecinde elinde yetkisi bulunan kişiler olduğu anlaşılmamalıdır. Zira hali hazırda herhangi bir partinin genel başkanı da hükümet yetkisini kullanan iktidar partisinin genel başkanı da birer siyasi liderdir.

Masciulli, Molchanov ve Knight'a (2016: 3) göre siyasi liderlik, tüm hükümet sistemleri, süreçleri ve yönetişimin olmazsa olmaz temel unsurudur. Ancak siyasi liderliğin yansımasında belirli temel kriterlerin de göz önüne alınması gerekmektedir. Örneğin rasyonel liderler, uzun vadede başarı ve refahı tesis edebilecekken toplumsal duygular, inanç sistemleri, kültür, tarih vb. ikincil duruma getirdiklerinde kendi siyasi kariyerini riske atabilirler. Zira bu tür liderlerin güç merkezi, akılcılığa dayandığından ve fayda/maliyet üzerinden tutumlar gösterdiklerinden insani ve manevi konular ikincil planda kalabilmekte, bu da toplumla liderlik tutumu arasında uyuşmazlığa neden olabilmektedir. Diğer yandan aşırı uçlarda iddialar ileri süren liderler ise ani ve beklenmedik değişiklikler getirebilir, siyasi sürecin normal akışını bozabilir, şeffaflık ve öngörülebilirlikten uzaklaşabilirler. Bu da hem lider hem de toplum için kırılganlık düzeyini artırabilir, akılcılıktan uzaklaşmaya yol açabilir. Dolayısıyla siyasi liderlik çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahip olmakla birlikte; toplumla uyum ve denge en önemli unsur olarak kabul edilebilir.

Rost, (1993: 98-99) siyasi liderlik analizinde "Sanayi Sonrası Liderlik" (Post-Industrial) şeklinde bir ayrıma giderek siyasi liderliği; toplumsal olarak inşa edilen, kitlesel düşünceleri belirli bir yerde toplayan, belirli bir zaman diliminde süregiden,

bir düşünce ve ideal etrafında insanları ve sistemleri geliştirmeye ve dönüştürmeye dayanan "Etki", "Güç" ve "Otorite" kavramlarının bileşkesi olarak ifade etmiştir. Siyasi liderliğin kültürel boyutlarına dikkat çeken Masciulli, Molchanov ve Knight'a (2016: 3) göre Batı toplumlarında özellikle küreselleşmeyle birlikte görece ılımlı, sempatik, duygusal, hizmetkâr, uyumlu, gerektiğinde tavizkar vb. nitelikli siyasi liderlik karakterlerine değer verilirken Doğu toplumlarında ise liderin otorite, güç, baskınlık vb. gösteren karakterlerine daha fazla değer verilmektedir.

Siyasi liderliğin günümüzdeki durumuna bakıldığında aslında geçmişten pek fazla farkı olmadığı ifade edilmektedir. Zira siyasi lider, hükümet yetkisi elde etsin ya da etmesin toplumda az ya da çok her zaman merkezi konumdadırlar. Bu kapsamda; (1) Teşkil eden hareket ve oluşumlar (partiler veya diğer siyasi gruplar), kurumsallaşma bağlamında değil lider odaklıdır, (2) Seçim kampanyaları, vaatler, söylemler ve propagandalar siyasi liderin şahsıyla özdeşleştirilmektedir, (3) Siyaset alanı, örgütlü kolektif çıkarlardan çok liderler arasındaki bir rekabet olarak algılanmaktadır, (4) Siyasi tercihler ve seçimler, tercihler, esas olarak siyasi liderin değerlendirilmesi temelinde oluşturulmaktadır, (5) Siyaset ve toplumdaki güç ilişkileri, siyasi liderlerin kişisel özelliklerine göre şekillenmektedir (Teles, 2015: 24).

Siyasetin, liderlere endekslenmesi ve özdeşleşmesi kurumsallaşmayı ve sürdürülebilirliği engellediği gibi siyasi partilerin de liderle birlikte varlığı söz konusu olmakta, liderden sonra da partiler dağılabilmektedir. Siyasi lider ve parti bütünleşmesine ilişkin iki yönlü analiz yapılmaktadır. Birincisi demokrasinin işletilmediği rejimlerde görülen diktatörlük durumudur. Bu tür rejimler, seçim iradesinden ziyade, siyasi liderin iktidarı ele geçirmesiyle siyasi lider egemenliğine dayanır. İkincisi ise demokratik sistemlerde halk iradesine dayanan rejimlerin işletilmesiyle lider ve liderin başında olduğu partinin birlikteliğine dayanmaktadır (Arpacı, 2017: 134).

Siyasi liderlerin amaçlarına ulaşabilmesi ve varlıklarını sürdürebilmeleri için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Demokratik sistemlerde vatandaşlar; halkla temas halinde olan, güçlü iletişim kurabilen, medyada görünürlüğü bulunan, duygusal zekâsı yüksek, tutarlı ve istikrarlı davranan, açık ve net, gizli gündemi

olmayan, cana yakın, dışa dönük, sözünü tutan, üretken, etkili, çalışkan, şaibesiz vb. liderlere eğilim göstermektedir. Bu nitelikler öncüller olup bunların; kararlılık, akıl, ortak duygu, baskınlık, güç, otorite, babacanlık, demokratiklik vb. gibi diğer alt unsularla da desteklenmesi gerekmektedir (Aichholzer ve Willmann, 2020: 3). Verilen bu özellikler ve alt unsurlar aynı zamanda siyasi liderin rollerini de ortaya koymaktadır. Bu kapsamda genel liderlik yaklaşımından yola çıkarak siyasi liderin; başkan, grup sözcüsü, müzakereci, motivasyon sağlayıcı, takım kurucu, harekete geçirici, uzmanlık, girişimcilik ve stratejik planlamacı olmak üzere dokuz tür rolünden söz edilebilmektedir (Kesken ve Ayyıldız, 2008: 746; Uğurluoğlu, 2009: 62). Siyasi liderlere ilişkin özellikler ve liderlik rolleri denildiğinde temel ayrım; siyasi liderler ve siyaset dışındaki diğer liderler arasında yapılmaktadır. Bu kapsamda siyasi liderlerin temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Yılmaz, 2015: 213);

- Lider, grup üyeleri ve seçmenler tarafından sorgusuzca izlenir: Burada siyasi liderin kendi grubu ve kendisine oy veren ve güçlü bağlarla bağlı seçmenin lidere ilişkin tavrının sorgusuzca olması söz konusudur.

- Lidere saygı duyulur: Siyasi lidere yine kendi seçmenleri ve grup üyeleri saygı duymaktadır.

- Lider hayal eder: Siyasi liderin hayal etme ve geleceğe ilişkin bir hayalinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

- Lider duygusal olarak kabul görülür ve sevilir: Siyasi lideri diğer özelliklerde olduğu gibi kendi grubu ve seçmenleri kabul etmekte ve sevmektedir.

- Lider risk alır: Siyasi arena çoğu kez krizlerin, çatışma ve çekişmelerin bulunduğu bir alandır. Böylesi durumlarda siyasi liderin risk alabilmesi, inisiyatif kullanarak hızlı manevra yapabilmesi önem arz etmektedir.

- Lider vizyon sahibidir: Siyasi liderlerin seçmene kabul edilebilir bir vizyon sunabildikleri ve bu vizyonu seçmene aktarabildikleri ölçüde başarılı oldukları söylenebilir. Vizyonu bulunmayan bir siyasi liderin liderliğinin sorgulanabilir hale gelmesi söz konusudur.

İyi bir lider, kendini yönetebilen, güçlü stratejik bir odaklanmaya ve açık bir vizyona sahip olan ve gerektiği zaman cesaretli, ilkeli bir tavır ortaya koyabilen, sade bir dille doğru konuşan, dürüst, açık, saygı üzerine inşa edilmiş değerlere sahip olan kişidir. İyi bir lider olabilmek için iyi bir liderde bulunması gereken erdemlere sahip olmak gerekir. Bunlara sahip olan lider iyi bir lider konumuna gelebilir (Bozduman, 2020: 268). Kişisel özellikleri yanı sıra liderin sosyo-demografik (yaş, cinsiyet, eğitim gibi) özellikleri de önemlidir. Örneğin, çoğunlukla genç bir lider yerine olgun ve deneyim sahibi ve iyi eğitim alan bir lider, hedef kitlesinin güvenini kazanabilmektedir. Bununla birlikte toplumda kadın bir liderden çok erkek lider daha fazla güvenilir görülebilmektedir. Ayrıca hedef kitlesiyle aynı değerleri paylaşan bir liderin inandırıcılığı daha yüksek olabilmektedir (Yıldırım, 2008: 24).

Bir liderin güvenilir ve inandırıcı olması için paydaşlarının gözünde iyi bir lider olması gerekir. Daha önce ifade edildiği üzere siyasi liderlik konusunda her toplumun kendi değer, algı, tutum ve yargıları olduğundan genelleme yapılması güçtür. Türkiye açısından bakıldığında siyasi liderde aranan bazı özellik ve rolleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Arpacı, 2017: 136; Bozduman, 2020: 268);

- Liderlik geçmişi ve siyasi kariyeri: Siyasi liderin köken ve yetişme koşulları, siyasi hayata nasıl girdiği, siyasi hayatındaki kritik noktaları,
- Liderin kişiliği: Siyasi lideri farklı kılan kişisel özelliklerinin olup olmadığı, liderin kişiliği ile parti içi demokrasi anlayışının ilişkisi,
- Liderlik üslubu, yetenek ve stratejileri: Siyasi liderin iktidara gelme ve iktidar konumunu muhafazada kullandığı stratejiler, lideri diğer liderlerden farklı kılan stratejik özellikleri toplumsal değişimlere göre liderlik üslup tarzının biçimlenmesi,
- İnançları, ideolojisi ve amaçları: Siyasi liderin, belirli bir inanç ya da ideolojiye sahip olup olmadığı ve bunları eylemlerine yansıtma şekli,

Genel olarak topluma ve kendisini izleyenlere yön verebilen, olayları kontrol etme de kendi kabiliyetlerine güven ve inançları yüksek olan liderler amaçlarına ulaşabilme konusunda daha emin adımlarla yollarına devam edebilmektedir. Ancak düşük

profilli liderler, kendi ayakları üzerinde durmak ve yolu açmak konusunda görece yetersiz kaldıklarından bu açıklarını kapatabilmek için çeşitli desteklerle liderliklerini sürdürmeye çalışırlar. Bu kapsamda liderler, gösterdikleri çabalar yönünden başarılı ve başarısız olarak ayrılırlar. Başarılı siyasi liderler, toplulukları hareket ettirme kabiliyetlerini gösteren kişiler iken başarısız siyasi liderler ise toplulukları kendi seçtikleri yöne taşıma yönündeki çabaları geri tepen ya da strateji vizyonları yıkıcı olan kişilerdir.

3.2. Siyasi Liderliğin Temel Bileşenleri

Siyasetçiler vizyonlarını gerçekleştirmek ve amaçlarına ulaşmak için güç ve kontrol arzusu oldukça yüksek olan kişilik özellikleriyle öne çıkmaktadır. Bu kişilik özellikleri ise kendi içerisinde davranışsal, tutumsal ve karma olarak ana gruplara ve daha sonra da otokratik, demokratik, hizmetkar, dönüşümcü, vizyoner vb. gibi çok sayıda alt özelliklerle çerçevelenmektedir. Dolayısıyla siyasi liderleri belirli kişilik özellikleriyle karakterize etmek güçtür. Daha önce ifade edildiği üzere siyasi liderler vizyon ve amaçlarına giden süreçte ve aynı zamanda gelişmeler karşısında tutumlarını değiştirebilmektedir. Ancak bu değişiklik davranışının arka planında amaçlara ulaşma, yönetim ve liderliğin gerektirdiği pozisyon alma durumu vardır (Lees-Marshment, 2016: 25). Siyasi liderlik bir takım bileşenleri kapsayan geniş bir kavram olup bu bileşenler hakkında aşağıda açıklamalar yapılmıştır.

3.2.1. Güç ve Otorite

Liderliğin temel özelliklerinden ve ayrılmaz parçası olan güç ve otorite askeri terminolojiye atıfta bulunmaktadır. Liderliğin geri kalan yüzyıla kadar büyük ölçüde militarizm etrafında şekillenen bir kavram olması güç ve otorite olgusunu, liderle bütünleşik hale getirmiştir. Dini liderlerin insanlık tarihindeki yeri açısından bakıldığında güç ve otorite olgusu, savunma ve koruma gereksinimi dışında liderin sert güç olarak başvurduğu bir yaklaşım olmamıştır. Şu halde siyasi liderliğin doğasındaki güç ve otorite; sert ve yumuşak güç olmak iki yönden ele alınabilmektedir. Sert güç aşısından liderin güç ve otoritesi emir vermeye, emirlere

riayet etmeye dayanan ve katı hiyerarşik düzene bağlı olan bir süreçtir. Yumuşak güç açısından güç ve otorite ise liderin yol göstermesine dayanan, iyi ve etkili kararlarla toplumsal fayda oluşturan, iletişim ve yatay ilişkilere bağlı olan bir süreçtir. Bundan dolayı sert güce dayanan liderlik yumuşak güce dayanan liderliğe göre çok kısa ömürlü ve geçici olabilmektedir (Teles, 2012: 117-118).

Liderlikte güç ve otorite kavramını, gücü, amaçlar doğrultusunda kullanma olarak yorumlayan görüşe göre siyasi liderin güç ve otoritesi; tutarlılık, sistematik, yılmazlık, amaca bağlılık, strateji gibi olgulara dayanmaktadır. Bundan dolayı siyasi liderin güç ve otoritesi aslında başkalarına ve durumlara yönelik olmak üzere iki açıdan elindeki gücü kullanabilme becerisi ve kapasitesi olarak değerlendirilmektedir (Pitutecha ve Silpchar, 2019: 105-106). Dolayısı ile siyasi liderin başkaları üzerindeki gücü aslında kendi liderlik özelliklerinin etkinliğine ve kapasitesine bağlıdır denilebilir. Zira siyasi liderin elinde doğrudan emir gücü, düşük yasal denetim avantajı ve geniş bir yetki alanı bulunsa bile toplum nezdinde lider olarak kabul edilebilmesinde diğer başka destek noktalarına ihtiyacı vardır. Siyasi liderin güç ve otorite kullanımında Max Weber'in (1983) kanonik tanımında ifade ettiği gibi, siyasi lider ile toplumsal ilişki sürecinde, lider olarak bir aktörün direnişe rağmen, iradesini yerine getirebilmek için güç ve otoriteye başvurması aksi yönde bir tepki gelişmesine yol açacaktır. Zira siyasi lider, liderlik pozisyonunu toplumun kendisinden almak durumundadır. Weber, siyasi liderleri güç ve otorite bakımında üç noktada ayırmaktadır (Karasoy, 2009:498);

- Geleneksel güç ve otorite: Bu, öteden beri insanların yüz yüze kaldıkları, geleneklerin, alışkanlıkların ve bilinen uygulamaların devamını temin ve sürdürmeye yönelik kutsallaştırmalara dayanmaktadır.

- Karizmatik otorite: Bu, siyasi liderin şahsında görülen onu izleyenler üzerinde bağlanma, kabul görme ve takip etme etkisi oluşturan, siyasi lidere insan üzeri özellikler atfetmeye yönelten (kahraman, bilge, güçlü vb.) niteliklerdir.

- Yasalara ve meşruiyete dayanan yasal güç ve otorite: Bu, siyasi liderin ortaya çıkışı ve kendi fikirlerini ileri sürmesinde yasalar ve kurallara bağlı olarak gelişen bir

durumdur. Bu süreçte siyasi lider, herhangi bir ek faktör söz konusu olmadan (darbe, veraset, atama vb.) toplumda kendiliğinden ortaya çıkarak güç ve otorite kullanır.

Verilen bu sıralamada söz edilen güç ve otorite siyasi liderin kendi elde ettiği ve ileri sürdüğü daha çok kişisel boyutu ifade etmektedir. Bununla birlikte siyasi lidere güç ve otorite kazandıran diğer boyut takipçilerin tutum ve davranışlarıdır. Takipçilerin meydana getirdiği topluluk gücü nicel ya da nitel olarak etkili ise içlerinden çıkan ya da çıkarılan siyasi lider kendiliğinden bir güç ve otoriteye sahip olabilir. Ancak asgari noktalarda siyasi liderlerin takipçilerinin kendisine verdiği güç ve otorite arasında tamamlayıcı bir kapasitelerinin olması gerekmektedir (Teles, 2012: 117). Örneğin Sovyetlerde parti ve devletin bütüncül olması, parti başkanına doğal bir güç ve otorite kazandırmıştır. Partinin başkanı aynı zamanda devlet başkanı da olduğundan siyasi lidere güç ve otorite sınırlı bir topluluk tarafından verilmektedir. Parti, genel siyasetin ve liderin kararlaştırıldığı ve seçildiği bir organ olup lider, Merkez Presidyumunun aldığı kararları onaylamakla vazifelidir (Gürkan, 1964: 193).

Siyasi liderlere ilişkin kişisel olarak elde edilmiş ve bir şekilde kendisine verilmiş olan güç ve otoritenin somut temsilcisi ve göstergesi siyasi liderin kendisidir. Ancak bu güç ve otorite konusunda soyut ve asimetrik olan bir alt sistemden daha söz edilmektedir. Bu alt sistemde güç ve otoritenin sahibi ve temsilcisi görünümde siyasi liderin kendisi iken kullanıcısı başkaları olabilir. Böyle bir durumda siyasi lider ile güç ve otoriteyi kullanan arasında sembiyotik bir ilişki olduğu kabul edilebilir (Telez, 2012: 118). Bu durumu "davul onda tokmak başkasında" deyişi ile açıklamak mümkündür.

Genel olarak bakıldığında Cicero'nun ifade ettiği üzere siyasi liderin elindeki güç aslında halkındır, otorite ise gücü temsil etmesi için teşkil eden senatonun/meclisindir. Eğer güç ve otoritenin kaynağı halk ise siyasi lider, yüzünü halka dönmek zorundadır. Bu nedenle, halk liderler üzerinde kısıtlamalar koyma konusunda en önemli güce sahiptir. Örneğin Fransız devrimci Comte de Mirabeau, "Kalabalık nereye diyorsa onları takip etmeliyim, çünkü ben onların lideriyim" diyerek halkın gücünü betimlemiştir (Teles, 2012: 119).

Yapılan açıklamalardan yola çıkarak siyasi liderin elindeki güç ve otorite konusunda şu şekilde bir ayrıma gidilebilir. Birincisi siyasi liderin kendi çabaları ve toplumsal satıhta onay ve karşılık bulmasıyla elde edilen yasal ve meşru nitelikteki güç ve otoritedir. İkincisi siyasi lidere izleyenler tarafından ya da belirli bir grup (elit sınıf) tarafından verilen güç ve otoritedir. Bu durumda siyasi lider kendisine güç ve otorite veren grubun politika, uygulama ve yönergelerine göre güç ve otoritesini kullanabilir. Üçüncüsü ise siyasi lider, elindeki güç ve otoriteyi kullanan bir temsilci durumundadır. Asıl kullanıcı başkalarıdır. Burada güç ve otoritenin kullanılmasında asimetrik bir durum vardır.

3.2.2. Bireysel Kapasite

Her türden liderliğin başarısında temel faktör liderin siyasi becerileri ve kişilik yetkinliklerini ifade eden bireysel kapasitedir. Güç ve otorite bileşeninde ifade edilen niteliklerin bulunması siyasi lider için yeterli değildir (Teles, 2012: 119) Tarihte pek çok örneği görüldüğü üzere siyasi liderliği darbe ve veraset yoluyla elde etmiş bazı karakterler güç ve otorite bakımından oldukça yetkili iken bireysel kapasitelerinin yetersiz olması nedeniyle başarısızlığa uğramışlardır. Siyasi liderlerin öne çıkan motivasyonlarını (1) Başkalarını yönetmek, (2) Kendi görüşlerini gerçekleştirmek, (3) Baskınlık elde etmek, (4) Tahakküm altına alınmamak ve (5) Siyasi başarılar elde etmek olmak üzere beş boyutta ele alan Kellerman (1986: 70) bu kapsamda siyasi liderleri güç arayanlar olarak tanımlamıştır. Yazara göre siyasi liderlerin bunları elde edebilmesinin yolu ise onların bireysel kapasitelerinden geçmektedir.

Siyasi liderin bireysel kapasitesinin ne olması gerektiği ise literatürde önemli bir sorunsal olarak ele alınmaktadır ve çok farklı görüşler söz konusudur. Bunun da nedeni siyasal kültürden ileri gelmektedir (Sayarı ve Bilgin, 2015:8-9). Siyasal kültürü "Farklı insan gruplarının tutumları ya da varsayımları ve bu tutumların hangi yollardan ortaya çıktıklarına odaklanarak kültür ve siyaset alanları arasındaki bağlantıyı kurma gereksiniminin bir anlatımı" şeklinde ifade eden Burke'ye (2006: 147) göre siyasal kültür aynı zamanda diğer kültür türleri gibi ülkeden ülkeye toplumdan topluma değişkendir. Bununla birlikte Yolcu'nun (2019: 95) ifadesiyle

“Bireylerin siyasal sistem karşısındaki inanç, tutum ve eylem biçimleri siyasal kültürü oluşturmaktadır. Bu nedenle siyasal yapıyı oluşturan siyasal kurumlar ve siyasal yönlü altyapılar siyasal kültür ile bir anlam kazanmaktadır.”

Siyasi liderlik olgusu Türkiye’de de olduğu gibi siyasi kültürle yakından ilişkilidir. Bu kapsamda siyasi kültür açısından siyasi liderlerin taşıması gereken bireysel kapasiteye yönelik nitelikleri Ünal Erzen (2008: 68) şu şekilde sıralamıştır;

- Tutarlı kişilik: Siyasi lideri diğerlerinden ayıran özellik erdemlerinin mükemmelliği değil, bu erdemler ile insani zaaflarının karışımından oluşan tutarlı kişiliğidir. Gerçek bir siyasi liderin mükemmel bir kişiliği olması beklenmemelidir. Beğeni ve saygı toplayan kalitelerinin yanında kendisini izleyenlere bağlayan insani kusurları da liderliğini etkilemeyecektir.

- Farkındalık: Kendi üstünlüklerinin ve zaaflarının bilincinde olan ve bunları savunma mekanizmaları ile gizlemeye çalışmayan bir siyasi lider, sorunların üzerine enerji ve kararlılık ile gidebilmekte, vaktini ve enerjisini kendini savunma mekanizmaları geliştirmeye harcamamaktadır. İzleyenlerin güvenini sağlayan özellik liderlerin üstün yetenekleri değil kendileri ile barışık ve tutarlı olmalarıdır.

- Samimiyet: Etkin bir siyasi lider bu dünyanın insanı olduğu görünümünü verir. İzleyenlerden üstün olduğu görünümü vermeyen mütevazı bir yaklaşımı vardır. İnsanlara sevgi ve anlayışla yaklaşır, duygu ve sorunlarını paylaşır. Farklı sosyal yapı ve eğitim düzeyinde olan insanlarla ilişki kurmakta güçlük çekmez, insanlarla ilişki kurarken statü kazandığı veya kaybettiği anlayışına girmez.

- Canlılık: Bu özellik başkaları ile siyasi liderin enerji alışverişini kolaylaştırır. Gerçek liderler etraflarına enerji ve canlılık aşılayan bir kaynak gibidir. Kendisine yaklaşan çivi ve iğneleri de kendine çeken bir mıknatıs gibidirler. Bu özellikleri izleyenlerin davaya bağlılıklarını, aksiliklerden yılmamalarını sağlar. Ayrıca bu canlılık liderin dava dışındaki konulara da yoğun ilgi duymasını ve bu şekilde yeni görüş ve fikirlerle yeni heyecanlar edinmesini ve etrafa yaymasını sağlar.

- Aktif ve yaratıcı bir zeka: Siyasi liderler genelde çevrelerindeki olguları algılama ve yorumlamada ve bunlara uygun tavırlar almada aktif ve tarayıcı bir

zekaya sahip olduklarını gösterirler. Zeka ve yaratıcılık liderlere ilgilerini ve enerjilerini daha anlamlı, ekonomik ve karizmatik olarak kullanabilme olanağı sağlar. Belki de liderlere doğuştan gelme bir yetenek görünümü veren ve eğitimle geliştirilmesi güç olan kapasite budur.

- Sağduyu: Sağduyu, siyasi liderin temel ve anlamlı olguları, ayrıntı ve sıradan olgulardan ayırabilmesini, bütün ve parçalar arasındaki ilişkileri görebilmesini sağlayan kapasitedir. Diğer kapasitelerle birleştiği zaman lider sağduyusunu yaşadığı sınırlı deneyimlere dayanarak da olsa hızla geliştirebilmektedir. Bunun bir kısmı ise estetik ve filozofik reflekslerden kaynaklanan doğuştan içgüdüsel bir özelliktir fakat liderler bunu liderlikleri doğrultusunda geliştirebilirler.

- İnsanları anlama ve iletişim kurma: Siyasi liderlerin görüşlerini ve talimatlarını sözlü ve yazılı haberleştirilmesinde eylemi ve etkinliği geliştiren bir becerileri olduğu gözlenmektedir. Siyasi liderler iletişimi etkili bir motivasyon mekanizması olarak kullanabilmektedir.

Siyasi liderlerin bireysel niteliklerinin kapsamını Masciulli, Molchanov ve Knight (2009: 18) şu şekilde sıralamıştır; Anlamlar oluşturma ve bu anlamları içeren hedefler ortaya koyabilmek; Siyasi lideri izleyen bir grup kimliği, normu ve yapısı oluşturabilmek; siyasi liderin amaç, ideal, ideoloji, vizyon ve dünya görüşü etrafında izleyenlere ilham verebilmek; siyasi lidere eşlik edecek sadık, azimli, motive ve fedakar bir kolektif çalışma ekibi oluşturabilmektir.

Siyasi liderlerin bireysel kapasite açısından bir diğer niteliği liderin kişisel özelliklerinin dar anlamda grubu, geniş anlamda ise kitlelerle kurduğu ilişkidir. Örneğin siyasi liderin hitabet yeteneği, kitlelerle kurduğu iletişim açısından değerlendirilmelidir. Hitabeti güçlü bir lider kitlelere mesaj verirken çok daha etkili olabilir. Bir siyasi parti başkanı kalabalıklar karşısında etkili bir konuşma yapabiliyorsa çok daha başarılı bir seçim kampanyası geçirebilir. Kitle iletişimi açısından önem taşıyan diğer bir kişisel özellikse liderin bireyler arası ilişkileri düzenleme yeteneğinin derecesidir. Kişiler arasında denge kurabilen bir lider grubu

içindeki ilişkileri ve dengeleri koruyabilir ve liderin hem grubuyla olan iletişiminde hem de grubun kendi iç iletişiminde önem taşımaktadır (Komşuoğlu, 2007: 1935).
Platon, ideal bir toplumda siyasi anlamda liderlik yapacak kişinin üstün yeteneklere sahip olması gerektiğini ve devleti yöneteceklerin de erdemli, akıllı filozoflar olması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca siyasi liderlerin eğitim, akıl, erdem, irade ve beceri konusunda zengin bir donanıma sahip olması gerektiğini ifade etmektedir (Yıldız, 2015: 55-60). Genel olarak siyasi liderlerin bireysel kapasitesi konusunda literatürde yer alan çeşitlilik ve görüş farklılıkları göz önüne alındığında günümüz için bir değerlendirme yapıldığında; siyasi liderlerin toplumu ikna becerisi en önemli bireysel kapasite olarak kabul edilebilir. Zira bilgi toplumu çağını yaşadığımız günümüzde her konuşma, süreç, olay ve sonuç en ince ayrıntısına kadar araştırılmakta ve sorgulanmaktadır. Bu ortamda siyasi liderlerin güç ve otoritesini, konumunu, izleyenlere liderlik etme yetkisini, amaçlarına ulaşma çabalarını, toplulukların desteğini almayı vb. sürdürebiliyor olması başlı başına bir başarı olarak kabul edilebilir.

3.2.3. İradenin Temsili

Siyasi liderlerin güç ve otoriteyi elde etmesi, kullanması, devretmesi ya da iştirak etmesine günümüz açısından bakıldığında 19. yüzyıldan itibaren yükselişe geçen ve kabul gören milli irade kavramının öne çıktığı görülmektedir. İradenin temsili denildiğinde geniş bir kavramsal yapı ortaya çıkmaktadır. Zira irade nedir sorusuyla başlayan bu kavramsal alanda milli irade konusuyla devam etmektedir. Genel bir bakış ortaya koyabilmek adına; siyasi gücü eline geçirenlerin iradesi ile gücün asıl sahibi halkın iradesinin aynı şey olmadığının öncelikle altının çizilmesi gerekmektedir. Bu konuya birkaç örnekle giriş yaparak ardından siyasi liderlik ve milli irade temsili hakkında açıklamalar yapılması uygun görülmektedir.

Siyasi liderin iradeyi temsiline ilişkin kavramsal arka planda iki açıdan yaklaşmak mümkündür. Birincisi faşizmin modern hali olarak da kabul edilebilecek peronizmdir. Peronizm[1] aslında bir ideoloji çerçevesinde halk inşası süreci olarak

[1] Peronizm, 1946-1955 ve 1973-1974 yılları arasında Arjantin devlet başkanlığı yapmış olan Jaun Peron ve müdavimlerinin siyaseti için kullanılan bir kavramdır.

kabul edilebilir. Peronizm, siyasi partinin ya da siyasi liderin elindeki gücün doğrudan halktan geldiğini, parti ve siyasi liderin de bu gücü halk adına kullandığını, parlamento gibi yapıların yozlaşmış siyasilerin istikrarsızlığa yol açan araçları olduğunu bundan dolayı siyasi liderin halk adına tek temsilci olabileceği yargısını ileri sürmektedir (Orhan, 2019: 820). Peronizm, kendisi dışındakileri dönüştürmeye ve hatta düşman olarak görmeye varan bir anlayış biçimi olup tüm yetkiyi ve temsili siyasi lidere yüklemektedir. Peronistlerin lideri tek güç merkezi haline getirmesi, diğerlerini de dışlamacı tutumu, halk inşasına girişme çabası faşizmin tipik göstergesi olduğu anlaşılmaktadır (Özger, 2020: 12-13). Böyle bir siyasal formasyonun kabul görmesi ya da en azından uzun ömürlü olması beklenemez. Nitekim peronizmle özdeşleşen Latin Amerika toplumlarında da bu eğilimdeki liderlerin monark ya da otokratik rejimlerinin pek çoğu yıkılmıştır.

İkincisi halk iradesini temsilen siyasi lideri konumlayan bir diğer kavram popülizmdir. 19. yüzyılın sonlarına doğru halkın değerlerini ve görüşlerini iktidara taşıma ve mevcut Çarlık rejimine karşı direnme amacıyla Rusya'da ideolojik bir akım olan Nordik hareketiyle popülizm ortaya çıkmıştır. Monarşik rejimlerin yıldığı ve milliyetçiliğin yükselişe geçtiği bu dönemde popülizm "biz" ve "öteki" üzerinden siyasal alana girmiş ve siyasi liderler de kendilerini buna göre konumlandırmaya yönelmişlerdir (Kıvrak Köroğlu, 2020: 74). Tanımlanması oldukça güç olan popülizmi tarihsel olarak Fedayi ve Yıldırım (2019: 1860) şu şekilde temellendirmiştir;

- Popülizmin birinci tipi ABD ve Rusya'da 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan halidir. Tarımsal reform taleplerinin ileri sürüldüğü bu dönemde çiftçi hakları savunulmuş ya da öne sürülmüştür.

- Popülizmin ikinci tipi Latin Amerika'da 20. yüzyılın ortasında ortaya çıkan sosyo-ekonomik kavramları merkeze alan popülizmdir.

- Popülizmin üçüncü tipi ise 20. yüzyılın sonunda çıkmış olan Avrupa'ya özgü yabancı düşmanlığı, İslamofobi gibi kavramları merkeze alan ve halen devam eden popülizmdir.

Görüldüğü gibi çağın dinamiklerine göre popülizm farklı konu ve kavramlar üzerinden süregiden bir siyasal alan olmaktadır. Dolayısı ile siyasal liderlerin en çok beslendikleri peronizm ve popülizm sürekli olarak form değiştirmekte ancak ortak noktası ise ayrımcılık üzerinden gelişme göstermesidir. Başka bir açıdan siyasal alanda yapıları betimlemek ve tasvir etmek üzere ileri sürülen kavramlara hangi açıdan bakıldığı önem arz etmektedir. Örneğin sosyal, siyasal ve ekonomik zorluklar yaşamış/yaşayan bir halk için refah vaat eden bir siyasi lider ve onu izleyenler, karşıt görüştekiler tarafından popülizmle itham edilebilir. Ancak bahse konu durum hakkında vaat ettiklerini gerçekleştirme sürecinde başarılı olunduğu taktirde ise söz konusu siyasi lider reformcu olarak nitelenebilmektedir. Bundan dolayı siyaset bilimi literatüründe sıklıkla karşılaşıldığı üzere kavramlar ve önermeler bakış açısına, süreçlere ve sonuçlara göre yorumlanabilmekte ve değişkenlik gösterebilmektedir. Bu bir yapı hakkında lehte ya da aleyhte kesin yargı ileri sürülmesini güçleştirmektedir.

Milli irade kavramının Batılı kökenine bakıldığında Rousseau'nun görüşleri önem arz etmektedir. Rousseau'nun milli iradeye ilişkin yaklaşımı esasında Johannes Althusius'un (1603) "Politikada Metodik Kavrama" (Latince; Politica Methodicae Digesta)" adlı eserindeki görüşlerinden yola çıkarak Althusius'a bir reddiye olarak gelişme göstermiştir. Althusius, egemenliği sınıf ayrımına ve belli güç merkezlerine (tüccar, kilise, derebey, kraliyet vb.) göre yorumlarken, Rousseau ise egemenliği herkesin katılımına dayanan bir sosyal sözleşme olarak yorumlamıştır. Rousseau'nun önermesinin temelinde birey vardır, egemenlik ise milli iradenin yansıması olarak bireyleri ve bireylerin oluşturduğu halkı temsil eden kolektif bir tüzel kişiliktir. Bundan dolayı hem egemenlik hem de milli irade belirli grubun veya kişinin elinde değildir (Pavlovic, 1997: 37).

Siyasi açıdan irade, egemenliği mutlak kılan bir anlayışla siyasi otoritenin halk adına egemenliği kullanması, halkın da bu egemenliği kullanacakları seçebilmesine dayanmakta olup egemenliği kullananlar da siyasi iradeyi oluşturmaktadır (Orhan, 2012: 3). Bu noktada halkın iradesi ile siyasi irade arasında bağlam ve kök olarak bir farklılık varsa halkın iradesinin gerçekleşmesi hakkında oldukça derin tartışmalar vardır. Örneğin Rousseau, siyasi otoritenin birey üzerinde geniş hak ve yetkilerinin

olduğunu savunurken Constant, bunun halk iradesinin tecellisine engel olduğunu ve özgürlük alanını kısıtladığını ileri sürmektedir (Orhan, 2012: 3-4; Kankoç, 2019: 154). Milli irade ile egemenlik arasında anlamsal ve kavramsal farklılık vardır. Ayrıca milli irade ile egemenlik kavramları genellikle benzer ve ikame olarak kullanılmaktaysa da birbirinden ayrılmaktadır. Bu farklılıkları şu şekilde açıklamak mümkündür;

- Egemenlik üstün devlet gücü olup devlet gücünün her alanda üstün bir biçimde belirlenmesidir. Egemenlik eş kabul etmediğinden ve rakibi de olmadığından üstün bir güçtür. Egemenlik aynı zamanda da hukuki bir güçtür. Rakip tanımaz ama sınır tanır (Feyzioğlu, 1999: 264-265; Ünal, 2012: 222-223).

- Milli irade ise toplumsal olarak kendini millet olarak tanımlamış ve kabul görmüş bir sistemde halkın iradesidir. Milli irade, milli egemenlik prensibine göre seçmenlerin kendilerini temsil edecekleri seçerken, bir egemenlik hakkını değil seçim hakkı ve yetkisini kullanmaya dayalıdır. Milli egemenlik prensibi monarşi ve monarşik devlet düzeniyle ile bağdaşmamakta ve demokrasiye işaret etmektedir (Feyzioğlu, 1999: 264-265; Ünal, 2012: 222-223).

- Millî egemenlikte yani tecelli etmiş bir milli iradede egemenliğin sahibi milletin kendisidir. Milli irade "milletin kendi kaderini kendi eliyle çizmesi, kendisini yönetenleri, her türlü baskıdan ve etkiden uzak olarak seçmeleridir" (Eroğlu, 1985: 139).

- Egemenlik, ulus statüsünden ileri gelen ve uluslararası alanda tanınmış devlet erkine dayalı iken milli irade devletin aksiyon, yapı, yönetim, işlev, etki, sistem vb. alanlarında halkın iradesinin yansımasıdır (Feyzioğlu, 1999: 264-265; Ünal, 2012: 222-223).

Siyasi liderlik ve milli irade ilişkisinde Avrupalı örneklerinden farklı olarak Türk siyasi hayatına girişinin milli mücadele döneminde olduğu ifade eden Feyzioğlu (1999: 265) "egemenliğin, bir sınıf veya bir zümreye değil, Türk Milletine ait olduğu" düşüncesi ile 1919 sonrasında ortaya çıktığını ileri sürmektedir. "Aydınlanma Çağı" itibariyle monarşiye, totoliterizme, keyfiyete vb. karşı koyma bağlamında yorumlayan ve "genel irade" olarak niteleyen Rousseau'nun ileri

sürdüğü halkın yönetime katılması ile "Türk milli irade"si birbirinden farklıdır (Uçar, 2020: 348). Zira Rousseau'nun yaklaşımında halkın siyasetteki yeri tartışılmakta ve katılım modelleri gibi önermeler ileri sürülmekte iken Türk milli iradesinde siyasi lider olgusundan ziyade "millet" öne çıkarılarak milletin varlığını korumak, egemenliğini tesis etmek ve bunun yöntemine dayanmaktadır. Niekim Türk milli iradesinin özü Erzurum kongresinde belirtildiği üzere "memleket işlerinde her türlü etkiden uzak, ciddi çalışmayla kanun yapmak ve bunu fiiliyata geçirmek suretiyle milli iradeyi hâkim ve amil kılmak şeklinde formüle edilen düşünce demokratik temsildir" ile birlikte "işgalci devletlere ve dünyaya karşı ilan edilen ve bağımsızlık bildirgesi olan Misâk-ı Milli'nin 28 Ocak 1920'de kabul edilmesidir" (Eraslan, 2003: 177-178; Uçar, 2020: 349).

Siyasi liderlerin milli iradeyi temsilen aktör olabilmeleri için milli iradeyle, devletin iradesi, yöneticilerin ve vatandaşların iradelerinin aynı şeyi ifade etmesi, bunların aralarında da farklılık olmaması gerekmektedir (Kılıç Cepdibi, 2017: 56-57). Başka bir açıdan siyasi liderin milli irade odaklı temsil iddiasının dayanağı Dal'a (1985: 97) göre millet kaderini tayinde, kendi gücü ile bağımsız olarak iç ve dış engelleri aşarak, kendi kaderini ve kendi siyasî düzenini kurma gücüne sahip olarak siyasi liderlere vekâlet verebiliyor olmasıdır. Siyasi liderin milli irade bağlamındaki rolü ve statüsünü Atatürk, (2015: 78) " Muhakkaktır ki, vatan ve millet mukadderatı için dâhilen ve haricen söz sahibi ve sözü dinlenir olmak, mutlaka milli iradeye dayanmak şartına bağlıdır" diyerek açıklamaktadır. Yine Atatürk (2015: 79) siyasi lider ve milli irade arasındaki önemli ilişkiyi "meşru olan milli cereyana karşı engel olmaktan feragatle Kuva-yi Milliye'ye dayansın ve her türlü teşebbüslerinde milli emelleri rehber kabul eylesin!" diyerek vurgulamıştır.

Bu çalışmanın konusu olması hasebiyle Erdoğan'ın milli irade anlayışına bakıldığında, kendi söylemi ile "halk için, halka rağmen değil" şeklinde özetlemek mümkündür. AK Parti iktidarlarının her döneminde Erdoğan, devleti "asli fonksiyonlarına çekilmiş, küçük ama etkili bir yapıya sahip olmalı, vatandaşın tanımladığı, denetlediği ve şekillendirdiği bir kurum" olarak konumlandırmıştır (Yavuz, 2010: 62). Devlet, halkı çeşitli yönlerden şekillendirme ve ideolojik yapılarla yeniden "inşa" aracı değil hizmet birimi, toplumun asli unsuru, birlik ve

beraberliğin güvencesi ve temsilcisidir. Bundan dolayı Erdoğan'a göre devlet; asli fonksiyonlarına çekilmeli, küçük fakat etkili olmalı ve vatandaş iradesinin kesintiye uğratılmadığı yapı olmalıdır. Erdoğan'ın devlet ve milli irade bakışını AK Parti Tüzüğü'nün (2019) 4. maddesinde görmek mümkündür. Buna göre;

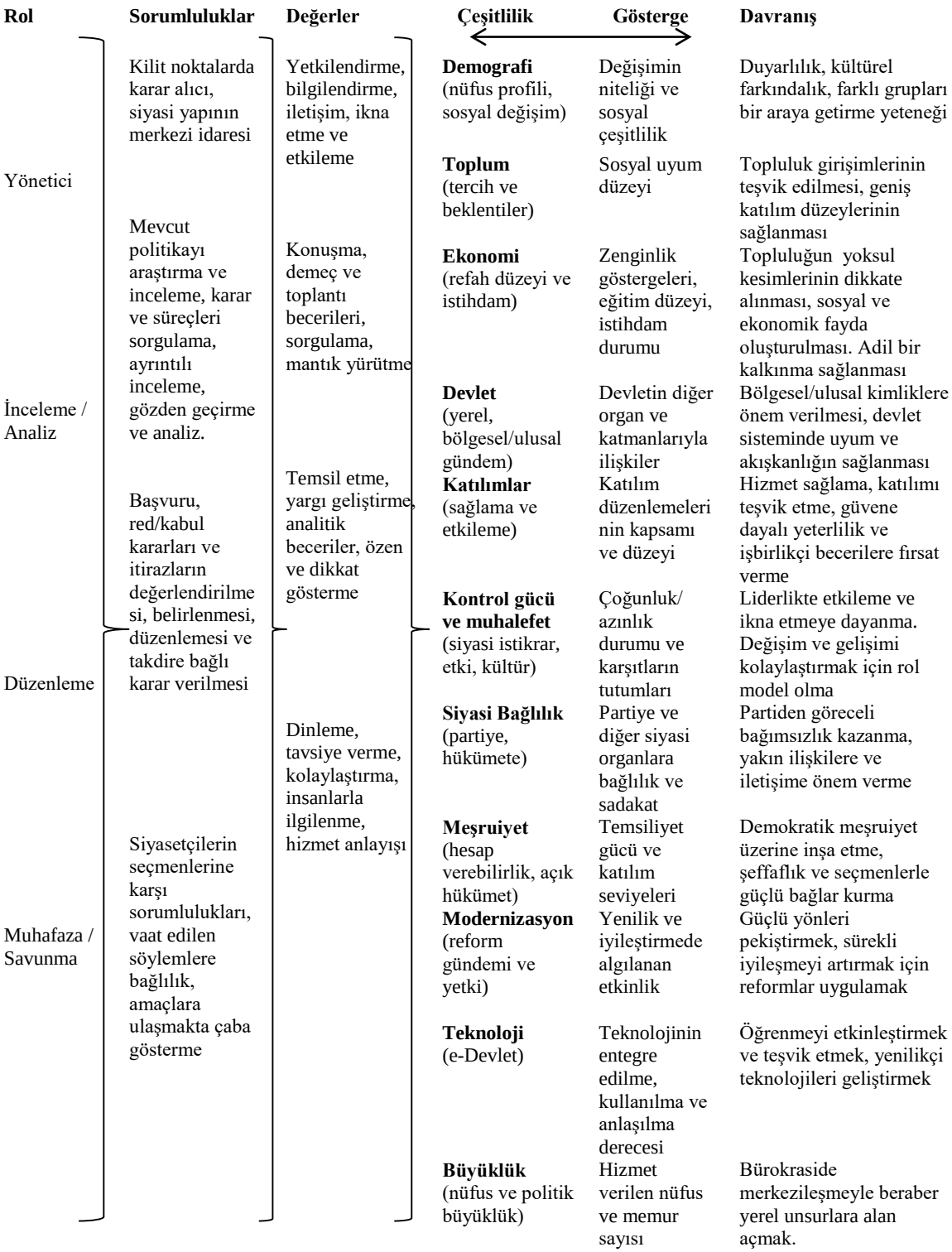
"Türk Milleti'nin en önemli yönetim kazanımının, Cumhuriyet olduğuna ve egemenliğin, kayıtsız ve şartsız milletimize ait bulunduğuna inanır. Milli iradenin tek belirleyici güç olduğunu kabul eder. Millet adına egemenlik yetkisi kullanan kurumların ve kişilerin gözetmeleri gereken en üstün gücün ise, hukukun üstünlüğü ilkesi olduğunu savunur. Akıl, bilim ve tecrübenin yol gösterici olduğunu benimser. Milli irade, hukukun üstünlüğü, akıl, bilim, tecrübe, demokrasi, bireyin temel hak ve özgürlükleri ve ahlakiliği, siyasi yönetim anlayışının temel referansları olarak kabul eder" (AK Parti Tüzüğü, 4. Madde) denilmektedir.

Erdoğan ve AK Parti'ye göre devlette milletin iradesi esastır. Millet iradesini tanımayan bir devlet yapısı ve hukuk sistemi meşru değildir. Dolayısıyla Türkiye'de devlet anlayışının tümden gözden geçirilmesi gerektiğini belirten AK Parti, millet iradesine dayanan sivil bir anayasa yapılması gerekliliğini de sıkça vurgulamıştır. 2007 seçim beyannamesinde AK Parti yeni anayasa vaadini somut ifadelerle dile getirmiş, 2011 genel seçimlerde ise yeni anayasa yapabilmek için çoğunluğu sağlayacak oy oranının kendilerine verilmesini talep etmiştir. Ekonomi anlayışında serbest piyasa anlayışını kabul eden AK Parti'ye göre devletin ekonomideki rolü, sadece düzenleyici ve denetleyici bir fonksiyonla sınırlıdır.

3.3. Siyasi Liderliğin Boyutları

Morrell ve Hartley (2006: 487) yaptıkları çalışmalarında demokratik bir toplumda seçim yoluyla kazanılan resmi siyasi otoriteye sahip olanlar açısından siyasi liderliği Şekil 3.1'de gösterildiği gibi beş boyutta analiz etmişlerdir.

Şekil 3.1. Siyasi Liderliğin Boyutları

Kaynak: Morrell ve Hartley, 2006: 487'den yararlanılmıştır.

Siyasal liderlik üzerine geniş bir literatür olmasına rağmen, bunların çoğu bağlamsal, bireysel ve izleyenler açısından çerçevelenmiştir. Bu kapsamda siyasi liderler için zorunlu bir tanımlama, açıklama, somutlaştırma, betimleme ve karakterize etme çabalarının da olduğu görülmektedir. Ancak siyasal anlamda liderlik olgusu liderin kendisi kadar sistemik perspektifler ve sosyal fenomenlerin de etkilediği bir süreç olarak kabul edilmedir. Örneğin karizma, baskınlık vb. gibi kavramlara odaklanarak siyasi lidere yaklaşmak yanlış sonuçlara yol açabileceği gibi doğru sonuçlar elde edilse bile bunlar geçici olacaktır. Zira siyasi liderlik zaman, toplumsal beklentiler, gelişmeler ve doğası gereği değişken olmak durumundadır (Fairhurst ve Connaughton, 2014). Bu düalist kavramsal yapıya geniş açıdan bakıldığında siyasi liderliği boyutsal açıdan ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Şekil 3.1'de görüldüğü üzere siyasi liderliğin; rol, sorumluluklar, değerler, çeşitlilik, davranışlar olmak üzere beş ana boyutundan söz edilmektedir. Rol boyutunda siyasi liderin yöneticilik, inceleme/araştırma, düzenleme yapma ve muhafaza gibi nitelikleri üzerinde durulmuştur. Siyasi lider rol ana boyutu altındaki bu beş boyutta istendik sonuçlar elde edebilmek için ikinci boyut olan sorumluluk boyutu altındaki süreç, iş ve uygulamalara başvurmaktadır. Bunları yaparken de üçüncü boyut olan değerler boyutunda hareket eder. Siyasi liderin hem ilgilenmek durumunda olduğu hem de hedef kitlesi olan dördüncü boyut olan çeşitlilik boyutunda adımlar atması ve icraat üretmesi gereken unsurlar yer almaktadır. Beşinci boyutta ise siyasi lider diğer dört boyutu tamamlayıcı ve destek sağlayıcı davranış boyutunda hareket etmektedir. Dolayısıyla siyasi liderler, verilen bu boyutlar kapsamında kendi denklemini kurmak ve çözmek durumundadır. Nitekim Morrell ve Hartley (2006: 488) bu bütünleşik yapı içerisinde etkinlik elde edilmesi durumunu "Yerinde Siyasi Liderlik" olarak tanımlamakta, aynı zamanda da söz konusu boyutlar kapsamında siyasi liderliğin nasıl inşa edildiğinin bir göstergesi olarak kabul etmektedirler.

Liderliğin önemli unsurunun iletişim becerisi olduğunu ileri süren Fairhurst ve Connaughton'un (2014: 8) yaptığı değerlendirmelerden yola çıkarak siyasi liderliğin iletişim boyutunun temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Siyasi liderlik iletişimi, aktarımsal ve anlam merkezlidir.
- Siyasi liderlikte iletişim ilişkilere dayalıdır, ne lider merkezli ne de takipçi merkezlidir.
- Siyasi liderlikte etkili örgütlenme faaliyetleri, liderlik iletişiminin aracı ve sonucudur.
- Siyasi liderlik iletişimi, doğası gereği güce dayalıdır,
- Siyasi liderlik iletişimi oldukça çeşitlidir, ulusal ve küresel bir olgudur.
- Siyasi liderlik iletişimi, ahlaki sorumluluk ve değişim potansiyeli ile canlılık kazanır.

3.4. Siyasi Liderlik Yaklaşımları

Siyasi liderlik konusunda Antik Yunan'dan Çin'e, Batı medeniyetinden İslam dünyasına kadar farklı birçok toplumda tartışmaların yapıldığı, her toplumun, kendi kültür ve medeniyetine dayanarak siyasi lideri değerlendirdiği görülmektedir. (Göksu, 2019: 1060). Batı düşüncesi açısından siyasi liderlik kavramı Antik Yunan'da ve Ortaçağ'da daha çok iktidar, otorite ve güç kavramları ile özdeşleştirildiği ve münhasıran ülkeyi yönetenlere geçerli özellik olarak görülmektedir. 19. yüzyıldan itibaren ise siyasi liderlik kavramı halk hareketleri ve toplumsal değişimlerle birlikte demokrasi çerçevesinde ele alınmaya başlanmış, sadece ülke yönetiminde aktör durumda olanlarla birlikte toplumun diğer kesiminden gruplar için de söz konusu olmaya başlamıştır (Özgül, 2015: 122).

Antik Yunan'da, sınıf ayrımı olduğundan siyasi liderlik kral ve bir grup seçkin için geçerli olan bir kavram olarak görülmüştür. Siyasal düzende ideal siyasi liderin kim ve nasıl olması gerektiği konusundaki derin tartışmalara bakıldığında Solon (M.Ö. 593-Atinanın lideri), siyasi liderin adaleti sağlayan, tarafsız olan, adil bir sistem inşa eden ve diyaloğa açık biri olması gerektiğini belirtmiştir (Ceylan, 2006: 165). Solon'dan yaklaşık 150 yıl sonra benzer bir yaklaşımla Platon, siyasi liderin "krallık bilgisine" sahip olan kişi olabileceğini savunmuş, krallık bilgisinin de eğitim,

yetenek, beceri, adalet, otorite ve güç gibi kişisel özelliklere dayandığını belirtmiştir. Platon'a göre bilgili ve eğitimli olmalarından dolayı aslında filozoflar kral olmalı, ülke yönetimin de aristokratlar söz sahibi olmalıdır (Lmon, 2019: 14). Ancak Platon, siyasi liderlikte adalet gibi değerli ve önemli bir kavram üzerinde yargılar ileri sürerken insanların eşit olmadığı fikrini de savunmuş, ileri sürdüğü önermelerin de sınıf farkına dayanan elit zümre için geçerli olduğu anlaşılmaktadır.

Platon'a göre insanın sosyal ve siyasal bir varlık olması onun doğasının gereğidir. Toplumun varlık nedeni insanın tek başına kendi kendine yetmemesi, yetkin olmaması, diğer insanları gereksemesidir. Sosyal ve siyasal düzenin en temel gerçeği ise sınıf farklılığıdır. Toplumsal yaşamda farklı sınıfların var olması, insan bilincinin ve iradesinin ürünü değildir, doğaldır, insanlar eşit yaratılmamıştır ve insanlar arasında yaradılış farklılığı vardır (Ceylan, 2006: 167).

Siyasi liderlik konusunda gerçekçilik üzerinden değerlendirmeler yapan Machiavelli siyaseti ahlaktan ve dinden net bir şekilde ayrı tutmuş ve skolastik düşüncelerden uzaklaştırmıştır. O'na göre siyasal düşünceler tarihinde amaca ulaşmak için her araç meşrudur fikri ile dünya çapında çok geniş bir bilinirliğe ulaşmıştır. Bu düşünce ahlaki açıdan sorunlu gibi gözükse de siyasal bakımdan bir gerçekliği ortaya koymaktadır. Güçlü bir siyasi lider, merhametli, insancıl, vefalı, doğru ve dindar bir insan olarak görünmelidir. Siyasi lider böyle bir insan değilse bile en azından bu niteliklere haizmiş gibi görünmeli ve davranmalıdır. Ancak gerektiği koşullarda bu özelliklerin tam aksini uygulayabilecek bir lider olarak ruhsal anlamda kendini hazırlaması gerekmektedir (Lmon, 2019: 15).

Machiavelli siyaseti dinden ve ahlaktan net bir şekilde ayırır. "Amaca ulaşmak için her yol meşrudur" anlayışı çerçevesinde güçlü bir lider merhametli, vefalı, dindar olarak görünmeli, böyle bir insan değilse bile en azından bu nitelikleri taşıyanmış gibi görünmeli ve davranmalıdır. Ancak gerektiği koşullarda tam aksi durumda davranması gerektiğinde kendisini de bu duruma hazırlamalıdır. Machiavelli'ye göre lider bazen amaçları araçsallaştırmak durumunda kalabilir ve böyle durumlara karşın lider psikolojik olarak bu duruma kendisini hazırlamalıdır (Göksu, 2019: 1060).

İbn-i Haldun'a göre, liderin ortaya çıkması ve belirli bir seviyeye gelmesi ve devam edebilmesi için adaletli olmak zorunluluktur. Liderlik düzeyinde liderlik konumuna ya da koltuğuna atanmak veya seçilmek liderliğin tamamlandığı anlamına gelmez, tam aksine seçilmek ya da atanmak liderlik için başlangıçtır. Bir siyasal liderin stratejik açıdan sahip olması gereken en değerli özellik geleceği görmektir. İbn-i Haldun, siyasal sistemle ilgili önemli fikirler ortaya atmıştır. Bu fikirler İslam anlayışı içinde şekillenmiştir. Siyasal sistem üzerinde yapılan çalışmalarda İslam düşünürleri konuyu seçim, saltanat, adalet, veraset, biat, zulüm, istişare ve hilafet (imamet) olguları üzerinden yaklaşmıştır (Çiftçi ve Yılmaz, 2013: 85; Göksu, 2019: 1060).

İbn-i Haldun siyasal iktidarı ele geçirmek için asabiyeti bir gereklilik olarak görür. İktidarı elde edebilmek için ilk başlarda soylar arasında bir çekişme meydana gelebilir. Bu çekişme ve savaşlar neticesinde hükümdarlık tabii bir hak olarak belirli bir soya ya da gruba atfedilir. Bu anlayış o toplumda bir inanç olarak yerleşir ve bu andan itibaren artık asabiyetin gerekliliği tartışılmaz. İbn-i Haldun'a göre iktidar belirli bir düzen üzerinde bir soyda karar bularak oğullar arasında birinden diğerine geçer. Artık hükümdarlık o soydan gelenlerin tabii hakkı ve hukuku olur. Artık o toplumda yaşayan insanlar bu iktidara boyun eğmenin bir gereklilik hatta ödev olduğuna inanırlar ve bu artık değişmez bir inanç halini alır (Lmon, 2019: 16). İbn-i Haldun'a göre siyasi lider "siyasetçi demek, akli delil ve hükümlere dayanarak dünya maslahat ve faydalarını elde eden, zarar ve ziyanları defetmeye sevk eden insan demektir" (Közleme, 2013: 244).

Gazali ise siyaset ve adalet ilişkisinde liderin kesinlikle halkına zulmetmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun aksini gerçekleştiren liderlerin mutlaka bir gün yönetimi kaybedeceğine ve çok zor durumlarda kalacağına dikkat çekmektedir. Gazali'ye göre bir siyasi liderde bulunması gereken en hayati nitelik adaletli olmaktır. Toplumun ahlaki noktada ancak ve ancak dürüst bir yönetimle doğru şekilde yönetilebilir ve toplumdaki bozukluklar dürüst bir yönetim anlayışıyla düzelme yönünde eğilim gösterebilir (Göksu, 2019: 1061). Öte yandan Gazali, siyaset ve adalet ilişkisinde siyasi liderin kesinlikle halkına zulmetmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun aksini gerçekleştiren siyasi liderlerin mutlaka bir

gün yönetimi kaybedeceğine ve çok zor durumlarda kalacağına dikkat çekmektedir. Gazali'ye göre bir siyasi liderde bulunması gereken en hayati nitelik adaletli olmaktır. Toplumun ahlaki noktada ancak ve ancak dürüst bir yönetimle doğru şekilde yönetilebilir ve toplumdaki bozukluklar dürüst bir yönetim anlayışıyla düzelme yönünde eğilim gösterebilir. Lider her şartta ve koşulda adaletli davranmalı, toplumu oluşturan bireyler arasında ayrım yapmamalıdır (Göksu, 2018: 175).

4. RECEP TAYYİP ERDOĞAN'IN SİYASİ LİDERLİK ANALİZİ

4.1. Yöntem

Çalışmanın bu başlığı altında Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi lider olarak iç ve dış politikada sergilediği özellikler ve tutumlar incelenmiştir. Çalışmanın kapsamı, amacı, yöntemi ve sınırlılıkları hakkında aşağıda açıklamalar yapılmıştır.

4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Genel olarak liderlik analizleri çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen liderlik özelliklerinin temel boyutları olan (1) Davranışsal, (2) Durumsal ve (3) Modern yaklaşımlara göre belirli yöntem ve tekniklerle ölçülebilmektedir. Ancak konu siyasi liderler olduğunda, liderlik analizi yapılabilmesi belirli açılardan kısıtlanmaktadır. Örneğin siyasi bir liderin kendisini sınayan anket uygulaması, yarı yapılandırılmış görüşme ve derinlemesine mülakat yapılması, psikolojik testlere tabi tutulması vb. gibi araç ve tekniklerin kullanılması çoğunlukla mümkün olmadığından uzaktan analiz ve değerlendirmeler söz konusu olmaktadır (Oba, 2019: 30; Stănciugelu ve Stănciugelu, 2013: 277-278). Bununla birlikte siyasi liderlere ilişkin yapılan analiz çalışmalarında ön yargı, yanlılık, karşıtlık, bilimsellikten uzaklaşma, lehte/aleyhte görüş ileri sürme gibi araştırmacıların veya okuyucunun çelişki yaşaması da mümkündür. Zira siyasi liderler hakkında, nesnel sonuçlar ortaya koyabilecek nicel analizlerin yapılabilmesi ya çok güç olmakta ya da ortaya çıkardığı sonuçlar dar kapsamlı ve ingirgemeci olabilmektedir.

Literatürde liderlik konusunda çok sayıda çalışma yer almakta olup bu çalışmalarda liderin kendisi ve lideri takip edenler boyutunda çeşitli ölçekler kullanılarak iki yönlü

analizlerin yapıldığı görülmektedir. Örneğin Ishii (2011) tarafından siyasi liderlik tutum ölçeği çalışması yapılmış, ancak bu ölçek lideri değil onu takip edenlere yönelik olmuştur. Stănciugelu ve Stănciugelu (2013: 277) ise "Siyasi Liderlerin Mitolojik Profilleri" adlı çalışmalarında siyasi liderlere ilişkin tipoloji ya da profil analizlerine ilişkin tartışmalarda teorik-kavramsal çeşitliliğin sınama yapılmasını güçleştirdiğini ileri sürmektedirler. Yazarlara göre siyasi liderlerin her birinin kendine has bir profili vardır ve bu durum siyasal liderliğin de doğası gereğidir. Zira benzersiz olmak siyasi liderin en önemli güç kaynağı olup onu diğerlerinden ayırarak, toplulukların arkasından gelmesinde itici faktör olmaktadır.

Siyasi lider profil analizinde önemli çalışmaları olan Kimhi (2001) ve Winter (2003) gibi yazarlar, siyasi liderlerin çok yönlü olması onların değerlendirilmesinde ve bir takım analizlerin yapılmasında araştırmacıların belirli bir konuya odaklanması gerektiğinden söz etmektedirler. Juneman, Tommy ve Bagus, (2018: 37-38), Ak (2012: 503-504) ve Kimhi (2001: 149-153), siyasi liderlerin profil analizlerinde onların; resmi ve gayri resmi konuşmalarının ayrı incelenmesi gerektiğini ileri sürmektedirler. Zira resmi konuşma, açıklama ve davranışlar siyasi liderin üstlendiği misyon ve stratejilerinin göstergesidir. Bu tür beyanlar önceden hazırlanmış konuşma, metin veya davranışlardan oluşmakta olup üzerinde çalışılmış süreçlerdir. Gayri resmi konuşmalar ve davranışlar ise liderin insani yönünü göstermektedir.

Kimhi (2001) ve Winter (2003) gayri resmi konuşma ve davranışların siyasi liderin asıl yönlerini ortaya çıkardığını belirtmekteyse de siyasi liderler için geçerli analiz verisi resmi olanlarıdır. Örneğin ikili ilişkilerde yumuşak tutumlu olan bir siyasi lider amaçları ve temsil ettiği idealler söz konusu olduğunda oldukça katı bir tutum gösterebilmektedir. Dolayısıyla her iki boyutta da lider hakkında veri elde edilerek sonuçlar ortaya konulması mümkündür. Siyasi liderin insani yönü üzerinde durulacaksa gayri resmi; liderin resmi tutum, politika ve stratejilerinin keşfine yönelik bir araştırma yapılacaksa ikinci yol tercih edilerek bir araştırma deseni oluşturulmalıdır. Bu kapsamda literatürde siyasi liderlere ilişkin analiz metodolojisi, analizin nasıl sürdürüleceği, hangi verilerin dahil edileceği ve araştırmaların sonuçlarının nasıl yorumlanması gerektiği konusunda farklı görüşler ve olduğu görülmektedir.

Siyasi liderlerin analizinde üzerinde durulması gereken bir diğer husus liderliğin bütünleşik mi ayrı ayrı mı ele alınacağıdır. Zira siyasi liderliği iç politika, dış politika ve bunların birlikteliği şeklinde olmak üzere üç yönden ele almak mümkündür. Bilinen bir gerçek olarak siyasi liderler kendi tabanlarını konsolide etmek üzere iç politikada kendileri tarafından oluşturulan ve nispeten sınırları esnek söylemlere yönelebilirken dış politikada ülkenin menfaatleri, dış politika konsepti, ilişkiler ve uluslararası denge parametreleri bakımından daha itidalli ve sınırlı davranabildiğinden, siyasi liderlik analizlerinde iç ve dış konular bakımından bir ayrıma gidilmesi gerekmektedir. Ancak bu ayrımlardan herhangi biri seçildiğinde siyasi lider hakkında nitelikli betimleme ve analizlerin bir yanının eksik kalacağından her iki merkez için de ayrı ayrı analiz yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı bir siyasi lider olarak Erdoğan'ın iç ve dış politikadaki lider tipolojisinin ortaya konulabilmesi için (1) Liderlik Profili Analizi (LPA) ve (2) Operasyonel Kod Analizi (OKA) yapılmasıdır. Literatürde ifade edildiği üzere siyasi liderlerin tanımlanması, analiz edilmesi ve anlaşılmasında önemli konu ve gelişmeler analizler için en ideal veridir. Bu kapsamda Türk siyasi yaşamında önemli iz ve etkileri bulunan, en alttan en yükseğe kadar tüm siyasi makam ve görevleri icra eden ve halen Türkiye Cumhuriyetinin 12. Cumhurbaşkanı olan Erdoğan'ın siyasi liderlik niteliklerinin belirlenebilmesi; olaylara yaklaşımının ortaya konulabilmesi, kullandığı kavramsallaştırmaların tespit edilebilmesi, kendi bakış açısından yaptığı değerlendirmelere bakılabilmesi ve genel tutumu hakkında bir sonuca ulaşılabilmesi araştırmanın başlıca önemini oluşturmaktadır. Ayrıca literatürde siyasi liderlerin farklı açılardan incelendiği çok sayıda araştırma ve çalışma olduğu görülmektedir. Söz konusu araştırmaların büyük bir kısmı hazırlayanların kendi uzmanlık ve çalışma alanlarına göredir. Siyasi liderleri bir sonraki başlıkta açıklanacağı üzere Liderlik Profili Analizi ve Operasyonel Kod Analizi kullanılarak inceleyen araştırma sayısı ise oldukça azdır. Dolayısıyla bu çalışma; Erdoğan'ın siyasal lider olarak analizi ve kullanılan araştırma tekniği bakımından önem arz etmektedir.

4.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Siyasal liderlerin kendilerinin analiz edildiği çalışmaların ortak noktası; nicel veya nitel bakımdan veri sağlanmasında yaşanan güçlüktür. Yukarıda da ifade edildiği gibi; örneğin seçmen davranışı bağlamında çeşitli ölçme araçları kullanılarak geniş ve kapsamlı verilerin elde edilmesi mümkün iken, bizzat liderin kendisine yönelik analizler ise görece soyut olup araştırmanın çalışma alanı ve bakış açısına göre şekillenebilmektedir. Diğer yandan lider hakkında değerlendirmeler yapılabilmesi için verilerin işlenmesinde de bazı sınırlılıklar söz konusu olabilmektedir. Temel sınırlılık, bir siyasi liderin hayatı boyunca çok geniş bir hikayesinin olması, sayısız olay ve durumla karşılaşması, çok fazla değişkenin olması, olayların sosyolojik, hukuki, siyasi, ekonomik vb. boyutlarının bulunmasıdır. Bunların bütün olarak incelenmesi ise oldukça güç olduğu gibi farklı disiplinlerin de ilgi alanlarına girmektedir. Bu kapsamda araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir;

- Araştırma konusu merkeze alınarak Erdoğan'ın; siyasi konuşmaları ve bu konuşmalardan yola çıkılarak yapılan Liderlik Profili Analizi (LPA) ve Operasyonel Kod Analizi (OKA) sonuçlarıyla,

- Erdoğan'ın, Haziran 2018'den Haziran 2021'e kadar iç politikaya ilişkin TBMM'deki AK Parti Grup Toplantılarındaki LPA için 50 adet konuşmalarıyla ve OKA için uluslararası topluma yönelik 58 adet resmi konuşmalarıyla,

- Yoruma açık, lehte ya da aleyhte siyasal görüş ileri süren, destekleyen ya da eleştiren bilimsel olmayan diğer kaynakların dışarıda bırakılmasıyla,

- Hermann (2003) tarafından geliştirilen Liderlik Profili Analizi (LPA) ve George (1969) tarafından geliştirilen Operasyonel Kod Analizi (OKA) yöntemi ile sınırlıdır.

4.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel çalışmalar istatistik ve matematiksel yöntemlerin kullanıldığı nicel araştırmalar, derinlemesine görüşme, gözlem ve mülakat gibi yöntemlerin kullanıldığı nitel araştırmalar ve bunların birlikte kullanıldığı karma yöntem araştırmalar olmak üzere üç genel türde yapılmaktadır (Karasar, 2018: 43-45). Bu araştırma ise belirlenen amaç kapsamında nitel araştırma desenine göre tasarlanmıştır. Nitel araştırmanın temel mantığı, sayısal bağlamda ifade edilmesi güç olan, merkezinde insan ve insan davranışları bulunan, olgular, durumlar veya gelişmeler karşısındaki tutumların ayrıntıları hakkında bilgi edinilebilmesi, araştırmanın kendi tasarımı ile araştırma konusu hakkında keşifte bulunması kendi analizlerini yapmasına olanak sağlamasıdır (Karasar, 2018: 172-173).

Diğer yandan araştırmada kullanılan yöntemin arka planında sosyal dokulu çalışmalarda ve düşünsel anlamda "Gerçek nedir?" sorusuna yanıt arayan fenomonolojik ve epistemolojik bakış açısı vardır. Bu bakış açısı esasen Kant (1764) ile başlamış, Franz Brentano ve Edmund Husserl gibi düşünürlerce kabul görülmüş ve ileri sürülmüştür. Ancak daha sonra Husserl'in öncülüğü ve katkılarıyla geliştirilen bu yaklaşımın bilimsel araştırmalarda kabul gören modern modeller veya yöntemler arasında yerini alması ise uzun yıllar sürmüştür (Gülenç, 2014: 28-30; Öktem, 2005: 28-29). Pek çok akademisyen, araştırmacı ve yazarın katkıları sonucunda genel adı "nitel yöntemler" olan bir araştırma yaklaşımı geliştirilmiş, pek çok alt model ve yönteme ayrılarak bilimsel araştırmalarda özellikle son yıllarda yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Genel olarak nitel yöntemlere dayalı araştırmalardaki temel amaç, kavramsal ve öz görü amacı taşıyan ancak istatistik yöntemlerle bunlar hakkında sonuç alınması veya alınan sonuçların anlamlandırılması güç olan olgular hakkında araştırma ve okuyucu için bir tespit yapılabilmesidir. Ayrıca üzerinde çalışılan konuya ilişkin araştırmacının derinlemesine bilgi edinerek o konu hakkında geniş açıdan bir bakış ortaya koyabilmesine katkı sağlamaktır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılması ile algıların ve olayların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasını temel alır. Ayrıca insan

davranışlarının araştırılmasında ve istatistiklere dayanan geleneksel yöntemlerin yetersiz olduğu durumlarda tercih sıklıkla edilen bir yöntemdir. Bu tür çalışmalarda insan davranışları esnek ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilmektedir. Yapılan açıklamalar kapsamında bu araştırma nitel araştırma deseni altında Liderlik Profili Analizi (LPA) ve Operasyonel Kod Analizi (OKA) yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır.

4.1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Erdoğan'ın iç ve dış politikada siyasi liderlik profilinin ortaya konulabilmesi amacıyla LPA ve OKA modelleri kullanılarak şu hipotezler sınanmıştır;

H1: Erdoğan'ın etki ya da kontrole ilişkin inancı yüksektir.
H2: Erdoğan'ın özgüveni yüksektir.
H3: Erdoğan'ın bilişsel kapasitesi yüksektir.
H4: Erdoğan'ın hedef odağı yüksektir.
H5: Erdoğan'ın güç isteği ve beklentisi yüksektir.
H6: Erdoğan'ın iç-grup önyargısı yüksektir.
H7: Erdoğan'ın başkalarına karşı güvensizliği yüksektir.
H8: Erdoğan'ın siyasi evreninin doğası işbirliğine dayalıdır.
H9: Erdoğan temel değerleri gerçekleştirebilmekte umutludur.
H10: Erdoğan'ın siyasi evreni öngörülebilmektedir.
H11: Erdoğan'ın olaylar ve gelişmeler üzerinde kontrol inancı vardır.
H12: Erdoğan'ın şans-imkan faktörü vardır.

4.1.5. Araştırma Verilerinin Elde Edilmesi

Araştırma verilerinin elde edilmesinde siyasi liderin iktidarda veya muhalefette olması durumuna göre bir ayrım yapılması gerektiği düşünülmektedir. Siyasi liderlik, en küçük gruptan en büyüğüne kadar bir siyasi düşünceye liderlik etme, temel aktör olma ve karar merkezinde olma durumu olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda siyasi liderlerin hükümet erkinin başında olması ya da muhalefet kanadında olması

durumuna göre onların liderlik analizlerinden elde edilebilecek bulgular farklılık gösterebilecektir. Zira muhalefet kanadındaki bir siyasi liderin ileri sürdüğü görüşler, talepler ve vaatler, açık uçlu, popülist, yandaş toplama, iktidarı zayıflatma vb. bakımından "Siyaseten sorumsuz" nitelik gösterebilmektedir. Örneğin muhalif bir parti genel başkanın "Biz iktidara geldiğimizde sorunların hepsini çözeceğiz" demesi oldukça iddialı olmakla birlikte kendi tabanını konsolide etmesinde etkili olabilir. Ancak muhtemel bir iktidara gelme durumunda bu ifadenin pek çok iç ve dış politik parametreler nedeniyle gerçekleşmesi mümkün olmayabilir. Bundan dolayı siyasi liderlerin analizinde onların sorumluluk taşıdıkları hükümet erkini ellerinde bulundurma durumuna göre bir yaklaşım gösterilmesi gerekmektedir. Bunun için Erdoğan'ın siyasi liderlik analizinde iç politikaya ilişkin olarak TBMM'deki AK Parti Grup Toplantılarındaki konuşmaları ile dış politikaya ilişkin uluslararası topluma yönelik konuşmaları veri olarak kabul edilmiştir.

Araştırma verileri kamuya açık veri kaynaklarından derlenen konuşma metinlerinden elde edilmiştir. Bu konuşmalar Haziran 2018-Haziran 2021 dönemine ait olup konuşma metinlerinden LPA ve OKA için kullanılacak anahtar sözcükler, temel kavramlar, ifadeler vb. Metin Sıklık Çözümleyici (Text Frequency Analyzer (TFZ) Programı aracılığıyla tespit edilmiştir. Örneğin Birinci grupta; "millet", "milli", "terör", "ülke", "Türkiye" gibi sözcükler belirlenmiştir. İkinci grupta ise "Ne topraklarımızda, ne bölgemizde, ne de yeryüzünde, hiçbir terör örgütüne sempatiyle ya da müsamahayla bakmamız söz konusu bile olamaz", "Dünya 5'ten Büyüktür!", "Türkiye, tezlerini en güçlü şekilde savunmaya devam edeceğiz" , "Milletin değerlerine, inançlarına, kültürüne karşı başlatılmış bir taarruz" gibi kavramsallaştırmalar belirlenmiştir. Bunların belirlenmesinde ve araştırmanın LPA ve OKA verilerinin üretilmesinde TFZ programından yararlanılmıştır. Belirlenen konuşmalar öncelikle detaylı olarak okunmuş araştırmayla ilgisi olmayan sözcük, ifade ve paragraflar (Örn. Çok Değerli Milletvekilleri, Sevgili Kardeşlerim, Değerli Katılımcılar) dışarıda bırakılmıştır. Daha sonra her bir konuşma metni yazılıma yüklenerek sıklıklar elde edilmiş ve bunlar araştırmanın temaları ve kodları olarak kabul edilmiştir.

4.1.6. Araştırmanın Verilerinin Analizi

Verilerin analizinde Erdoğan'ın öncelikle iç politikadaki siyasi liderlik profili (LPA ile) ve ardından dış politikadaki (OKA ile) liderlik profili ortaya konulmuştur. Böylece çoklu bakış ile bir analiz yapılması çalışmanın başlıca özgün değeridir. Literatür incelemesinde görüldüğü üzere siyasi liderler LPA ya da OKA teknikleri kullanılarak ayrı ayrı incelenmiştir. Bu çalışmada ise her iki teknik birlikte kullanılarak Erdoğan'ın liderlik analizinin kapsamı genişletilmiştir. Diğer yandan özellikle yerli literatürde Erdoğan'ın siyasi liderlik özelliklerini inceleyen çok sayıda çalışma olduğu, bunların büyük çoğunluğunun biyografik nitelik taşıdığı, görece öznel değerlendirmeler yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmada ise Erdoğan, Hermann (1999: 2002), Halle (1960) ve Walker (1990) tarafından geliştirilen metodoloji ile analiz edilmiştir.

Araştırmada kullanılan verilerin analizinde LPA ve OKA yöntemlerinin uygulanabilmesinde yararlanılan TFZ yazılımıyla en çok tekrar eden sözcük ve kavramlar belirlenmektedir. En sık tekrar eden kavramlar, sözcükler ve ifadeler konuşmacının genel davranış, tutum, tarz, anlayış, yaklaşım, algılama, anlama, yorumlama vb. gibi durumları bakımında belli nitelik ve özelliklerini ortaya çıkarmaktadır (Dicle ve Dicle, 2018: 385). Konuşmalardan yola çıkarak siyasi liderin hem ontolojik hem de epistemolojik yönlerini tespit etmek ve bu şekilde de liderin özelliklerini belli bir çerçevede ortaya koymak mümkündür. Siyasi liderliğin eşsizliği, yapılacak araştırmaların da benzer bir şekilde olmasını gerektirmektedir. Liderin kendi özelliklerinden yola çıkarak ileri sürdüğü kavramlar onun içgörüleri hakkında fikir verdiğinden metin çözümlemeleri uygun bir analiz birimi olarak kullanılabilmektedir (Clifton, 2019: 2-3). Nitekim lider olgusu söz konusu olduğunda bir evren ve örneklem durumu olmadığından kişiye özel bir yaklaşım sergilenmelidir. Ancak bu kişiye özel yaklaşım sürecinde araştırmacının yanlılığı ya da okuyucunun olası önyargısı problem teşkil ettiği için nesnel girdi ve verilerin dayanak olarak kullanılabilmesi gerekmektedir. Bunun için de en ideal seçim çözümlemeler olmaktadır.

Konuşmalardan yola çıkarak siyasi liderin özelliklerinin ortaya konulması aslında Foucault'un metodolojisine dayanmaktadır. Buna göre liderin konuşmaları; psikolojik, sosyolojik ve politik imajlar ortaya koyar. Bunlar da aslında liderin kendi karakterinin bir ürünüdür. Bahsedilen yaklaşımın, belirli bir gerçekliğin, belirli faillerin, kurum ve kuruluşların oluşumu için bir pratik olarak siyasi bir söylemin araştırılmasına izin vermektedir. Siyasi söylem, çeşitli alt-söylemlerin etkileşim içinde olduğu, böylece kendi politika, sembol ve imaj fikirlerini oluşturduğu, simülatif dinamik bir siyasi alan modelidir. Modelde siyasi liderlerin baskın olan ve sıkça yinelenen ifadeleri temel referans olmaktadır (Frolova, Morozova ve Pushkov, 2016: 1-2). Örneğin bir olay sonrasında liderin yaptığı herhangi bir konuşma onun olaya ilişkin tutumunu ortaya koyduğu gibi aynı zamanda liderlik özelliklerini de göstermektedir.

Bu kapsamda araştırmada Erdoğan'ın LPA ve OKA oluşturulmasında TFZ kullanılmıştır. TFZ, literatürde "Bağlam Sisteminde Fiiller Yöntemi" "Verbs in Context System (VICS))" analizi olarak da geçmektedir. Yerli literatürde Oba (2019) tarafından benzer bir araştırmada da kullanılan VICS yönteminin temel amacı OKA için veri oluşturmaktır. VICS yönteminde siyasi liderin konuşmalarından anahtar kelimeler veya belirli uzunluktaki kavramlardan oluşan sıklıklar tespit edilerek belirli bir düzende bunlar yorumlanmaktadır (Özdamar, 2017: 174). Örneğin Erdoğan'ın konuşmalarında sıklıkla yer verdiği; "milli irade", "halk iradesi", "dünya 5'ten büyüktür", gibi ifadeler, OKA analizindeki "F1 Siyasi Doğa" kodunda yer alan "Siyasi bir eylem için amaç ve hedefleri seçerken yaklaşım nedir?" sorusuna yanıt verebilmektedir. Nitekim bahsedilen anahtar sözcükleri (ya da sıklıkları) kullanan Erdoğan'ın F1 OKA kodu; "devlet ve devlet iradesi üzerinde halkın egemen olması gerektiği, aynı zamanda ulusların da kendi iradelerinin olduğu, dünyanın beş büyük devletin hareket alanına göre şekillenmemesi gerektiği" şeklinde çözümlenebilmektedir.

Belirlenen sıklıklar siyasi lider analizi için ham veri niteliğindedir. Zira sözcük ve kavramlar üzerinden analizlerin bilimselliğe uygun olması için bunların belirli ölçüde nicelleştirilmesi gerekmektedir. Bunun için Erdoğan'ın belirlenen konuşmalarındaki sıklık verileri frekans analizi ile gösterilmiştir. Elde edilen nicel verilerden yola

çıkarak çalışmada nitel analize zemin hazırlanmış olduğundan yorumlamak mümkün hale gelmiştir.

4.2. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bulguları LPA ve OKA olmak üzere ayrı ayrı olarak aşağıda aktarılmıştır.

4.2.1. Liderlik Profil Analizi

Siyasi liderlerin kendisinin doğrudan testlere tabi tutulması mümkün değildir. Bundan dolayı liderin özelliklerinin de ortaya konulması ihtiyacının karşılanabilmesinde Hermann (1999: 2002) tarafından "Liderlik Profili Analizi" (LPA) skalası geliştirilmiş ve "Uzaktan Değerlendirme" için bir model ortaya konulmuştur. Yazar çalışmasında siyasi liderlerin analizinde kişilik yönünden; (1) Etki ya da kontrole ilişkin inanç, (2) Güç isteği ve beklentisi, (3) Özgüven, (4) Bilişsel Kapasite, (5) Hedef odağı, (6) İç-grup önyargısı ve (7) Başkalarına karşı güvensizlik olmak üzere yedi noktada değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Bunlar aslında siyasi liderin kişilik boyutları olup bu boyutlarda siyasi liderin derecelenebilmesi için ise iki kategoriden oluşan bir ölçüm aralığı geliştirmiştir. Birincisi 87 devlet başkanı, cumhurbaşkanı, başbakan vb. gibi siyasi liderlerin yer aldığı "87'ler grubu", ikincisi de 122 siyasi liderin yer aldığı ancak yasa dışı olduğu kabul edilen isyan veya başkaldırı gibi hareketlerin liderleri, terör örgütü liderleri vb. gibi "122'ler grubu" dur." Her iki gruba eşik değer niteliğindeki dereceleme Tablo 4.1'de gösterilmiştir.

Tablo 4.1'de görüldüğü üzere siyasi liderleri kişilik değişkeni boyutlarında yedi kısma ayrılmış ve siyasi liderler için bu boyutlardan elde edilecek veriler onların LPA durumu ve derecesini ortaya koymaktadır. LPA sonucunda siyasi liderin kişilik yönünde yedi maddede elde ettiği dereceler yüzde olarak kategorize edilmektedir. Örneğin Hermann (2002) bir siyasi liderin "Etki ya da kontrole ilişkin inanç" düzeyinde eşik değer olarak %58 ve üzeri puan alması halinde "yüksek"; %44 puan

alması halinde "ortalama" ve %30 ve altında puan alması halinde ise "düşük" olarak sınıflamıştır.

Tablo 4.1. Hermann'ın (1995) Liderlik Profili Analizi Derecelemesi

Kişilik Değişkeni	Liderin Siyasi Yetkinlikleri	I. Grup: 87 Lider	II. Grup: 122 Lider
Etki ya da kontrole ilişkin inanç	Siyasi Engellerle Başa Çıkma	Ortalama = %0.44 Düşük < %0.30 Yüksek > %0.58	Ortalama = %0.45 Düşük < %0.33 Yüksek > %0.57
Özgüven		Ortalama = %0.62 Düşük < %0.44 Yüksek >%0.81	Ortalama = %0.57 Düşük < %0.34 Yüksek > %0.80
Bilişsel Kapasite	Bilgiye Açıklık	Ortalama = %0.44 Düşük < %0.32 Yüksek > %0.56	Ortalama = %0.45 Düşük < %0.32 Yüksek > %0.58
Hedef odağı		Ortalama = %0.59 Düşük < %0.46 Yüksek > %0.71	Ortalama = %0.62 Düşük < %0.48 Yüksek > %0.76
Güç isteği ve beklentisi	Motivasyon	Ortalama = %0.50 Düşük < %0.37 Yüksek >%0.62	Ortalama = %0.50 Düşük < %0.38 Yüksek > %0.62
İç-grup önyargısı		Ortalama = %0.42 Düşük < %0.32 Yüksek >%0.53	Ortalama = %0.43 Düşük < %0.34 Yüksek > %0.53
Başkalarına karşı güvensizlik		Ortalama = %0.41 Düşük < %0.25 Yüksek > %0.56	Ortalama = %0.38 Düşük < %0.20 Yüksek > %0.56

Kaynak: (Ak, 2012: 512'den derlenmiştir).

LPA için siyasi liderin tam olarak hangi verilere göre analiz yapılacağı konusunda ise net ve üzerinde uzlaşılmış bir görüş bulunmamakla birlikte literatürde görüldüğü üzere (Oba, 2019; Ak, 2012; Stănciugelu ve Stănciugelu, 2013; Hermann, 1999: 2002) siyasi liderin; belli bir dönemi kapsayacak şekilde kendisi ve başında olduğu siyasi grubun görüşlerini resmi olarak kamuoyu önünde ifade eden konuşmalarının referans alındığı görülmektedir. Bu kapsamda çalışmada Erdoğan'ın LPA verilerinin elde edilmesinde 24.06.2018 tarihi ve sonrasına bakılmıştır. Söz konusu dönem Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim şeklinin değiştiği, parlamenter sistemden ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçildiği dönem olması nedeniyle seçilmiştir. Yeni dönemde Erdoğan'ın yedi kategoride LPA kodlarına bakılarak üç düzeyde

siyasi lider profilinin ortaya konulması tercih edilmiştir. Söz konusu dönemde LPA verisi olarak ise Erdoğan'ın TBMM'deki AK Parti Grup Toplantılarındaki konuşma metinleri incelenmiştir. Grup toplantısı metinlerinin analiz için kullanılmasının gerekçesi ise Erdoğan'ın siyasi lider olarak duruşu, söylemi, tavrı, stratejileri, amaçları ve yaklaşımı konusunda temel veri teşkil etmesi ve bu toplantılardaki konuşmalarının da resmi niteliğinin olmasıdır. Analiz için Haziran 2018 ve Haziran 2021 döneminde yapılan ve her biri ortama dört bin kelimenin üzerinde olan toplam 50 toplantı metninin çözümlemesi yapılmıştır.

Erdoğan'ın LPA bulguları Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç, Güç İsteği ve Beklentisi, Özgüven, Bilişsel Kapasite, Hedef Odağı, İç-Grup Önyargısı ve Başkalarına Karşı Güvensizlik olmak üzere yedi başlıkta olmak üzere aşağıda sunulmuştur.

4.2.1.1. Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç

Siyasi liderler için LPA analizindeki ilk değerlendirme olan "Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç" kavramı siyasi liderin; çevresel gelişmeler, olaylar ve değişimler üzerinde kontrol edebilme kapasitesi olduğu veya etki gücüne sahip olabildiği inancını ifade etmektedir. Başka bir ifade ile bir siyasi liderin, temsil ettiği düşünce ve amaç kapsamında gelişmeleri kontrol ettiğini ya da edebileceğine olan inancına bakılmaktadır. Bu göstergeler belirlenirken, lider ya da liderin içinde bulunduğu grup (siyasi parti, hükümet, ülke, vb.) tarafından gerçekleştirilen eylemlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Ak, 2012: 9). Bu kapsamda siyasi liderin "Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç" analizinde liderin konuşmalarındaki göstergeler için kullanılan örnek kodlamalar şunlardır;

- Yaptım/Yaptık/Yapacağız
- Ettim/Ettik/Edeceğiz
- Başlattım/Başlattık/Başlatacağız
- Sağladım/Sağladık/Sağlayacağız

Ancak "Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç" analizinde bu kodlar doğrudan ya da birebir aranmaz. Benzer ifadeler; kelime, cümle, kavram ve açıklamalar içerisinde de aranır. Örneğin Erdoğan'ın 06 Kasım 2018 tarihinde parti grup konuşmasındaki; "*Iğdır'daki, Kars'taki, Ağrı'daki, Muş'taki, Hakkari'deki öğrencilerimizin Ankara'ya, İstanbul'a, şuraya-buraya gelmesi değil, üniversiteyi biz onların ayağına götürdük. Hani bir aralar sağ olsun bir dostumuzun bir lafı vardı, 'Oxford'u Hakkari'ye getirdiniz de okumadık mı' gibi. Biz işte bunu yaptık, biz oralara bu üniversitelerimizi getirdik ve sayısını 76 üniversiteden 206'ya çıkarttık*" cümlesinde yer alan "ayağına götürdük", "biz işte bunu yaptık", "biz oralara bu üniversitelerimizi getirdik" ve üniversiteyi biz onların ayağına götürdük" şeklindeki ifadeler "Yaptım/Yaptık/Yapacağız" bağlamlı ifadeler olarak kabul edilmiştir. Böylece Erdoğan'ın siyasi lider olarak başında bulunduğu siyasi düşünce ve ortaya koyduğu ya da koymayı arzu ettiği olay, gelişme ya da yapılara ilişkin kontrol inancının düzeyi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda çalışmada "Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç" analizi sonuçları Tablo 4.2'de aktarılmıştır.

Tablo 4.2. Erdoğan'ın Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç Analizi

Kişilik Değişkeni	Eşik Değerler: I. Grup 87 Lider	Erdoğan'a İlişkin Bulgular				Ortalama
		2018	2019	2020	2021	
Etki ya da kontrole ilişkin inanç	Ortalama = %44 Düşük < %30 Yüksek > %58	%59,3	%62,7	%63,9	%59,6	%61,38

Tablo 4.2'de görüldüğü üzere Erdoğan'ın "Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç" analizinde 2018 yılında %59,3, 2019 yılında %62,7, 2020 yılında %63,9 ve 2021 yılında %59,6 oranında değerler elde ettiği görülmektedir. Bu verilere eşik değerler açısından bakıldığında 2019 ve 2020 yılların en yüksek eşik değer olan %58'in üzerine çıkıldığı, 2021 yılında ise ortalamanın üzerinde ve yüksek eşik değere yakın olduğu görülmektedir. 2018-2021 yılları için elde edilen değerlerin ortalaması ise %61,38'dir. Buna göre Erdoğan'ın analiz kapsamında 2018-2021 yıllarında eşik değerin üzerinde bir derece elde ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç "Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç" boyutunda Erdoğan'ın, söylemlerine, ileri sürdüğü önermelerine ve amaçlarına olan inancının yüksek seviyede olduğunu göstermektedir.

4.2.1.2. Güç İsteği ve Beklentisi

Liderin güç ve etki sahibi olmaya yönelik istek ya da beklentisinde fiil, eylem, uygulama gibi somut kavramlara bakılmaktadır. Söz konusu beklentinin varlığı incelenirken liderin; gücünü artırma, sürdürme ve genişletme isteği önem arz etmektedir. Örneğin bir siyasi liderin; kendisine yönelik ya da doğrudan hedef alarak muhatabı, rakibi ya da bir faile yönelik sözlü sataşma, suçlama, saldırı, reddetme, kınama, yanlışlama vb. gibi ifadeleri güç isteği ve beklentisinin temel göstergeleridir. Diğer yandan bu tutum sadece tek taraflı bir yönelim olmamakla birlikte liderin çevresini/insanları etkilemeye çalışması, talep edilmese de yardım etmeye çalışması, bir durum hakkında süreci izah etmesi ve doğru yolu işaret etmesi, konumunu ve prestijini korumaya çalışması da güç isteği ve beklentisi göstergelerindendir (Ak, 2012: 10). Bir siyasi lider herhangi bir durum veya olaya ilişkin vuku bulması halinde veya ihtimalinde güç isteği ve beklentisi kodlamalarında şunlara bakılmaktadır (Ak, 2012: 10);

- Karşılarında bizi bulurlar
- Kararlıyız
- Buna engel oluruz
- Uyarıyorum
- Eğilmeyiz
- Gerekeni yaparız

vb. gibi ifadeleri kullandığında isteği ve beklentisi derecelemesine göre sınıflandırılabilir.

Örneğin 15 Şubat 2020'deki AK Parti grup toplantısındaki; "*Geçmişte irtica ile mücadele bahanesiyle bu ülkenin ve milletin değerlerine yönelen saldırılara nasıl karşı çıktıysak, FETÖ tehdidi ortaya çıktıktan sonra da bu yapıya karşı aynı kararlılıkla mücadele ettik*" ifadesi ile siyasi muhataplarını hedef alarak "…*engellemek için yaptığımız düzenlemeyi desteklemek yerine, kişiye özel düzenleme*

yapılamaz diyerek…", yardım yapma bağlamında "…*onurunu koruma mücadelesine destek vermek hem tarihi hem ahlaki hem insani sorumluluğumuzdur*…" sözleri Erdoğan'ın güç isteği ve beklentisi açısından LPA analize uygundur. Bu kapsamda çalışmada "güç isteği ve beklentisi" analizi sonuçları Tablo 4.3'te aktarılmıştır.

Tablo 4.3. Erdoğan'ın Güç İsteği ve Beklentisine İlişkin Analiz

Kişilik Değişkeni	Eşik Değerler:	Erdoğan'a İlişkin Bulgular				Ortalama
	I. Grup 87 Lider	2018	2019	2020	2021	
Güç İsteği ve Beklentisi	Ortalama = %50 Düşük < %37 Yüksek > %62	%64,2	%73,0	%64,8	%65,5	%66,88

Tablo 4.3'te görüldüğü üzere Erdoğan'ın "Güç İsteği ve Beklentisi" analizinde 2018 yılında %64,2, 2019 yılında %73,0, 2020 yılında %64,8 ve 2021 yılında ise %65,5 oranında değerler elde ettiği görülmektedir. 2018 yılında en düşük değer söz konusu iken 2019 yılında en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 2018-2021 yılları ortalamasının da %66,88 olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre bir önceki boyut olan "Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç" ile "Güç İsteği ve Beklentisi" arasında ilişki kurulabilir. Zira Erdoğan'ın etki ve kontrol inancını arka planında amaçlarını hayata geçirebilmek ve görüşlerini kamuoyu ile paylaşarak siyasal öz kütle bakımından ağırlığını korumak olduğu ifade edilebilir. Bu kapsamda tamamlayıcı bir araç olarak güç isteği boyutunda yüksek derece elde etmesi beklenen ve doğal bir sonuç olarak görülmektedir.

4.2.1.3. Özgüven

Özgüven temel kişilik özelliklerinden birisi olup, kişinin kendini değerlendirerek çevresiyle etkileşime geçebilme kapasitesi ifade etmektedir. Başka bir ifade ile özgüven kişinin bir olay, gelişme, süreç vb. gibi durumlara yönelik harekete geçme, konuşma veya müdahale etme inancıdır (Kaya ve Taştan, 2020: 298). Siyaseten bakıldığında özgüven, siyasi liderin temel özellik ve gereksinimleri arasında sayılmaktadır. Örneğin ileri sürdüğü görüşü açıkça savunma ve arkasında durma, rakiplerle mücadele de aktif ve cesur olma, amaç ve ideallerini anlatabilecek iletişim geliştirme vb. siyasi liderin özgüven davranış ve kişilik özellikleridir (Tok, 2012:

288). Siyasi liderler için özgüven onların temel çıkış noktalarından biridir. Bu kapsamda bir siyasi liderin özgüven düzeyinin ölçülmesinde konuşmalarında kullandığı şu kodlara bakılmaktadır (Ak, 2012: 10);

- Ben
- Biz
- Partimiz
- Davamız

Verilen bu kod sözcükler ile benzeri nitelikteki içerik ve kavramlar ya da terimler siyasi liderin kendisini, siyasi görüşlerini ve yapmak istediklerini ne kadar önemli kabul ettiğini belirten göstergelerdir. Ancak siyasi liderlere genel olarak bakıldığında "ben" yerine "biz" sözcük ya da zamirleri daha çok tercih ettikleri görülmektedir. Bu kapsamda çalışmada "özgüven" analizi sonuçları Tablo 4.4'te aktarılmıştır.

Tablo 4.4. Erdoğan'ın Özgüvene İlişkin Analizi

Kişilik Değişkeni	Eşik Değerler: I. Grup 87 Lider	Erdoğan'a İlişkin Bulgular				Ortalama
		2018	2019	2020	2021	
Özgüven	Ortalama = %62 Düşük < %44 Yüksek >%81	%87,0	%97,0	%91,3	%92,3	%91,9

Tablo 4.4'te görüldüğü üzere Erdoğan'ın "özgüven" analizinde eşik değerlerin üzerinde dereceler elde etmiştir. Literatürde siyasi liderlerin özgüvenli olması beklenen ve zorunlu bir karakter yapısı olması gerektiği ifade edilmekle birlikte Erdoğan'ın eşik değerlerin oldukça üzerinde bir özgüvene sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda özellikle 2019 ve 2021 yıllarında Erdoğan'ın eşik değer ortalamasının oldukça üzerinde değer ortaya koyduğu, ortalama %91,9 derece elde ettiği ve "yüksek" eşik değerin üzerine çıktığı görülmektedir. Bu verilere göre Erdoğan'ın konuşmalarında, ileri sürdüğü ifadelerinde, görüşlerinde ve yaptığı değerlendirmelerde oldukça yüksek düzeyde özgüven ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca genel olarak Erdoğan'ın "millet", "halk", "vatandaş", "milli irade" vb. gibi kavramlarda çok yüksek özgüvene sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu

sonuçlara göre Erdoğan'ın sergilediği özgüven derecesi; bilinçli ve cesur ifadelere dayanmaktadır denilebilir.

4.2.1.4. Bilişsel Kapasite

Bilişsel kapasite, duygu, bilgi ve zekasından meydana gelen üçlü ile olayları yorumlama, anlama, açıklama, analiz etme, kavramlar arasında ilişkiler kurma ve bunları belli şekillerde ispat ederek kendisine ya da çevresine sunma becerisi ve kapasitesini ifade etmektedir (Şahin, vd., 2019: 31; Çakmak, 2007: 43). Bilişsel kapasite, bilişsel yükün yani duygusal ve bilgisel olarak edinilen tüm kazanımlar ile bunların işlemesine dayanan zekâ türünün (örneğin sosyal zekâ) bileşimi ile bireye aktif bir kavrayış ve analiz yetisi kazandırmaktadır (Şahin, vd., 2019: 31; Çakmak, 2007: 43). Siyasi liderler açısından bilişsel kapasite, çevrede meydana gelen olayları, gelişmeleri ve süreçleri ileriye, geriye, yatay ve dikey olarak çok yönlü algılama, yorumlama ve çıkarımlarda bulunma becerisi olarak kabul edilebilir.

Siyasi liderler için bilişsel kapasitenin analizinde liderin, olayların farklı yönlerini görebilme kapasitesine ilişkin göstergeler aranmaktadır. Örneğin liderin hayata ve olaylara siyah-beyaz mı yoksa farklı bir gözle mi baktığı önemlidir. Bu kapsamda bir siyasi liderin bilişsel kapasitesinin ölçülmesinde konuşmalarında kullandığı şu kodlara bakılmaktadır (Ak, 2012: 10);

- Bununla birlikte
- Görüldüğü gibi
- Anlaşılmaktadır
- Aşikardır

Siyasi liderlerin kullandıkları bunlara benzer kavram ve ifadeler onların bilişsel kapasitelerinin göstergeler olarak değerlendirilirken tek başına sözcük bazında değil kavramsal ifadelere bakılmasında yarar vardır. Örneğin Erdoğan'ın 19 Şubat 2020 tarihinde AK Parti grup konuşmasında sarf ettiği "*Açıkçası bu tür ……. gördükçe*

……. nasıl batırıldığını da çok daha iyi anlıyoruz…" ya da 04 Mart 2020 tarihinde sarf ettiği "*Şehitler tepesi boş kalmayacak sözünü anlamak için de imanın yanında bağrından çıktığınız toplumun kültürünü bilmeniz gerekir*" gibi ifadeler siyasi bir liderin bilişsel kapasitenin değerlendirilmesinde kullanılabilmektedir.

Bir diğer örnek 21 Nisan 2020 tarihinde AK Parti grup konuşmasında Erdoğan, iç ve dış politikaya ilişkin gelişmeleri dört başlıkta sade ve açık bir dille özetleyerek bilişsel kapasitesinin örneklerini ortaya koymuştur. *"(1) Suriye sınırlarımızı güvenli hale getirmek için yürüttüğümüz ve haklılığımız konusunda en küçük bir şüphemiz olmayan harekatlarımızın ardından maruz kaldığımız ekonomik tuzaklara seyirci mi kalacaktık?, (2) "Ağustos 2018'de Amerikan yönetiminin açıkladığı haksız yaptırım kararının ardından yaşanan kirli gece yarısı saldırılarına seyirci mi kalacaktık?", (3) "Son olarak dünya ile birlikte ülkemizi de etkileyen koronavirüs salgınının yol açtığı sıkıntıları ekonomik virüsle taçlandırma gayretlerine seyirci mi kalacaktık?", (4) "Değerli arkadaşlar, esasen ortada gerçekten 128 milyar doların akıbetini anlama arayışı olmadığı için söylenen sözlerde doğru olan hiçbir şey yoktur. Ne rakam doğru, ne rakama yüklenen anlam doğru, ne bu rakam üzerinden yürütülen kampanya doğru; baştan sona yalan, yanlış. Baştan sona cehalet.*" Bu konuşmasında Erdoğan, bazı meseleler hakkında ayrıntılı açıklamalar yapmak ve savunucu ifadeler kullanmak yerine gelişmeleri doğrudan ve açıkça sonuçlandıran ifadeler kullanmıştır. Örneğin ABD menşeli bir gelişmenin nasıl bir sürece dayandığını tek cümle ile özetlemiş ve net bir ifade kullanmıştır. Diğer hususlarda da benzer bir üslupla konuşmasını sürdüren Erdoğan'ın yüksek bir bilişsel bir farkındalığa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda çalışmada "bilişsel kapasite" analizi sonuçları Tablo 4.5'te aktarılmıştır.

Tablo 4.5. Erdoğan'ın Bilişsel Kapasitesine İlişkin Analizi

Kişilik Değişkeni	Eşik Değerler: I. Grup 87 Lider	Erdoğan'a İlişkin Bulgular 2018	2019	2020	2021	Ortalama
Bilişsel Kapasite	Ortalama = %44 Düşük < %32 Yüksek > %56	%58,2	%61,7	%64,3	%66,0	%62,55

Tablo 4.5'te görüldüğü üzere Erdoğan'ın "bilişsel kapasite" analizinde elde ettiği değerler 2018 yılından itibaren istikrarlı bir artış göstermiş ve ortalaması da %62,55 olmuştur. Bu sonuçlara göre Erdoğan'ın bilişsel olarak yakın ve uzak çevredeki olayları farklı açılardan analiz ettiği ve farklı bakış açıları ile değerlendirmeler yaptığı anlaşılmaktadır. Ayrıca siyasi liderlerin bilişsel kapasiteleri ile onların yetkinlikleri arasındaki güçlü ilişki (Bozduman, 2020; Arpacı, 2017; Özgül, 2017) aynı zamanda siyasi liderin güç, etki ya da kontrol boyutunda da önemli bir destek noktası olmaktadır. Bu kapsamda Erdoğan'ın bilişsel kapasitesi onun siyasi liderlik yönünü önemli ölçüde desteklemektedir denilebilir.

4.2.1.5. Hedef Odağı

Liderler, en küçük gruptan geniş halk kitlelerine kadar bir hedefi odaklarına alarak kendilerini ve izleyenleri bu hedeflere yönelten ve motive eden kişilerdir. Liderlerin hedefleri konusunda literatürde (1) görev, öğrenme, öğretme ve yöneltmeyi kapsayan "Ustalık ve Yetkinlik" ve (2) kişilik, amaca bağlılık ve sonuç odaklı olan "Performans ve Çaba" kavramları öne çıkmaktadır. Bu kavramlar, liderin kendine has özellikleriyle birleştiğinde lider kendisi ve izleyenler için bir hedef ortaya koyar (Altıparmak, 2015: 74; Fındıkçı, 2013: 217-219).

Siyasi liderlik açısından bakıldığında siyasal parti merkezli ve lider merkezli olmak üzere iki açıdan değerlendirme yapılması mümkündür. Siyasal parti merkezli liderlikte, lider partisinin kurumsal ilke ve amaçlarını sürdüren bir karakter olarak kabul edilmektedir. Öne çıkan partidir ve lideri de bayrak yarışında bir oyuncu rolündedir. Örneğin Almanya'da Hristiyan Demokrat Birlik Partisi'nin (Christlich Demokratische Union Deutschlands- CDU) geçmişi 1980'li yıllara kadar geriye gitmektedir. Ancak parti uzun yıllar tek başına ya da koalisyon ortağı olarak iktidarda kalmıştır, liderleri değişmekle birlikte parti, kurumsal olarak varlığını sürdürmüş ve Almanya siyasetinde önemli bir figür olmaya devam etmektedir. Lider merkezli siyasi yapılarda ise lider, partisini taşıyan ve partinin üzerinde bir karakterdir. Başka bir ifade ile lider ile parti özdeşleşmiştir. Örneğin Türkiye'de Turgut Özal'ın kurucusu olduğu Anavatan Partisi ve Süleyman Demirel'in Doğru

Yol Partisi bu duruma ideal örnekler arasındadır. Her iki lider çeşitli nedenlerle ayrıldıktan sonra partileri oy kaybetmiş ve dağılma noktasına gelmiştir.

Dolayısıyla parti ve lider odaklı siyasal süreçlerin dinamikleri birbirinden farklıdır denilebilir. Bu kapsamda siyasal alanda "hedef odağı" kavramına bakıldığında; parti merkezli liderlikte partinin tüzüğünde yer alan program ve politikaların sürdürülmesi ve başarılabilmesinde siyasi liderin taşıyıcılık görevinin öne çıktığı ifade edilebilir. Lider merkezli "hedef odağı" açısından bakıldığında; liderin amaç, politika ve hedef gibi konuları kendi düşünce dünyasından üreterek topluma arz ettiği ve kendi siyasal çizgisini sürdürdüğü ifade edilebilir.

Genel olarak siyasal liderlikte "hedef odağı" bahsinde (1) başarı odaklılık ve (2) ilişki odaklılık olmak üzere iki tür ana amaçtan söz edilebilmektedir. Birincisinde başarı odaklılık vardır. Siyasi lider; mevcut sorunları çözmeye çalışmak, çözüm için strateji ve politika geliştirmek, uygulamada başarılı olabilmek için ekipleri yönetmek vb. kapsamında hedeflere odaklanır. İkincisinde ise ilişki odaklılık vardır. Siyasi lider temsil ettiği siyasi düşünceyi sürdürmek, başında bulunduğu partinin varlığını ve bütünlüğünü korumak, oylarını maksimize etmek ve bu kapsamda seçmenlerle iyi ilişkiler kurma şeklinde hedeflere odaklanır. Her iki kavram açısında siyasi liderliğin analizinde farklı kavram ve içeriklere bakılır (Ak, 2012: 10).
Başarı odaklılık için;

- Başarı
- Mücadele
- Çaba
- Gayret
- Hedef

İlişki odaklılık için;

- Dayanışma
- Hep beraber

- Birlik
- Beraberlik
- Diyalog

şeklinde kod ve kavramlar gösterge olarak aranır. Bu tür temaların varlığının tespit edilmesi halinde siyasi liderin başarı odaklı mı yoksa ilişki odaklı mı hedef odağına yöneldiği belirlenebilir.

Örneğin Erdoğan'ın 27 Kasım 2018 tarihinde grup toplantısındaki konuşmalarında "*bir yandan siyasi çalışmalarımızı, diğer yandan devlet işlerini beraberce yürüterek, ülkemize ve milletimize hizmet edeceğiz*" ifadeleri ile 11 Mart 2020 tarihindeki grup toplantısındaki "*Asıl sorun, birlik ve beraberliğimize yönelik içerideki sabotajların önüne geçebilmektir. Her zaman ifade ettiğim gibi, ülkemizin asıl gücü milletimizin bir olma, iri olma, diri olma, kardeş olma, hep birlikte Türkiye olma iradesidir*" ifadeleri ilişki odaklılığın göstergelerindendir. Zira konuşmalarında yer verilen temel vurgulara bakıldığında "*ülkemiz ve milletimiz", "beraberce yürütmek", "milletimizin bir olma", "iri olma, diri olma", "kardeş olma", "hep birlikte"* kavramlarına özel bir önem verilmiştir. Diğer yandan "*ülkemizin ve milletimizin temel çıkarları konusunda asgari bir zeminde buluşmaya gayret ediyoruz*" (11 Mart 2020 Grup Toplantısı) ve *"Bugün gösterdiğimiz çabalarla gelecekte evlatlarımıza 2053 ve 2071 vizyonlarına hayata geçirebilecekleri bir ülke bırakmayı hedefliyoruz*" (12 Şubat 2020 Grup Toplantısı) ifadelerinde başarı odaklılık ve ilişki odaklılık durumunun birlikteliği görülmektedir. Bu kapsamda çalışmada "hedef odaklılık" analizi sonuçları Tablo 4.6'da aktarılmıştır

Tablo 4.6. Erdoğan'ın Hedef Odaklılık Analizi

Kişilik Değişkeni	Eşik Değerler: I. Grup 87 Lider	Erdoğan'a İlişkin Bulgular				Ortalama
		Başarı Odaklılık				
		2018	2019	2020	2021	
Hedef Odaklılık	Ortalama = %59 Düşük < %46 Yüksek > %71	%50,3	%54,0	%53,7	%56,9	%53,73
		İlişki Odaklılık				**Ortalama**
		2018	2019	2020	2021	
		%81,4	%83,6	%83,7	%84,7	%83,35
					Genel Hedef Odaklılık	%68,54

Siyasi liderlerin hedef odaklılığında parti merkezlilik (başarı odaklılık) ile takım ve izleyenlere odaklanma (ilişki odaklılık) olmak üzere iki açıdan değerlendirme yapılabilmektedir. Sübjektif bir görüş olmakla birlikte başarı odaklılık, siyasi liderin partisinin ilke ve politikalarına bağlı olmasını, ayrıca partinin baskın bir faktör olmasını ifade etmektedir, Örneğin Almanya'da DCU ile Merkel ilişkisinde görüldüğü gibi. İlişki odaklılıkta ise siyasi liderin kendisi baskın bir faktör ve güç merkezi durumundadır. İlişki odaklılıkta siyasi lider; hem kendini destekleyenler hem de tüm kesimlere yönelerek ilişkilere önem vermektedir. Bu kapsamda Tablo 4.6'da görüldüğü üzere Erdoğan'ın hedef odaklılığı verisinde ilişki odaklılık derecesi başarı odaklılık derecesinden yüksek bulunmuştur. Çünkü başında bulunduğu AK Parti'nin kurumsal statüsünden ziyade Erdoğan'ın ilişki odaklılığı AK Parti'yi yönlendirmekte ve taşımaktadır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında başarı odaklılık ortalaması %53,73 iken ilişki odaklılık ortalaması %83,35 bulunmuştur. Bu verilere göre Erdoğan'ın hedef odaklılığını teşkil eden ilişki odaklılık boyutu daha baskındır denilebilir. Bununla birlikte genel hedef odaklılığı ise eşik değere göre "yüksek" düzeyin bir miktar altında %68,54 olarak belirlenmiştir.

4.2.1.6. İç-Grup Önyargısı

İç grup önyargısı, sosyal, siyasi ve kültürel kimliklerin konumlandırılmasında ve inşasında farklılık, nitelik ve nicelik belirteci olarak kullanılmaktadır. Bunun için de sıklıkla kıyaslama, sosyal kategorizasyon, büyüklük, üstünlük vb. gibi gruplar statülendirilmektedir (Akyürek, 2016: 163). Sosyal kimlik kuramında bireylerin davranışlarını şekillendiren önemli faktörlerden birinin kişilerin grup kimlikleri olduğu belirtilmektedir. Kuram'a göre, kişinin toplumla olan ilişkisini, üyesi olduğu sosyal grup ve bu gruba yönelik kişinin ve diğer grupların bakış açıları belirlemektedir. Bir grubun parçası olmakla birlikte, bireyin kim olduğunu ve nasıl davranacağını tanımlayan benliğinin bu parçası, sosyal kimlik olarak isimlendirilmektedir. Diğer bir deyişle sosyal kimlik, benliğin grup üyeliği açısından tanımlanan yönüdür (Çoksan, 2019: 83-84).

İç grup önyargısında, lider kendini izleyenleri farklı nitelikleriyle diğerlerinden ayırt ederek onların birtakım özelliklerini öne çıkarmaktadır. Literatürde iç grup yanlılığı olarak da bilinen bu durum, lider tarafından destekleyenlerinin bütünleşmesi ve kendi etrafında daha sıkı ve etkili bir şekilde durması için kullanılmaktadır. Bununla birlikte iç gruplara yönelik liderin desteği ile grupların sosyal anlamda inşa edilmesi, şekillenmesi ve kimliklenmesi amaçlanır (Dağlı ve Akyol, 2019: 37-38). Anlaşıldığı üzere "İç-Grup Önyargısı" aslında bir tür ayrımcılık ve kronizm temeline dayanmaktadır.

Siyasi liderler açısından bakıldığında "İç Grup Önyargısı" kavramının özel olarak bir gruba yönelik olarak geliştirilmesi mümkündür. Zira toplumun tüm kesiminin ilgisi ve beğenisini elde etmeyen bir siyasi liderin iç grup önyargısıyla kendini izleyenlerle diğerlerinin ast-üst bağlamında derecelemesi ve kategorize etmesi beklenemez. Diğer yandan modern dünyada hiçbir grubun etnik, dini, kültür, sosyal, siyasal vb. bağlamında ayrıştırılması ve diğerlerinden üstünlüğü iddia edilemez. Ancak her ne kadar farklılıklar üzerinde siyasetin konumlandırılması yanlış olsa da günümüzde böylesi süreç ve siyasi liderlik örnekleri de görmek mümkündür.

Nitekim siyasi aks merkezini ve ideolojisini göçmen karşıtlığı ve İslamofobi üzerine kuran Hollanda Özgürlük Partisi (PVV) ve başındaki Geert Wilders bu duruma örnektir. Wilders, "İslam'ın çağdışı ve faşist bir ideoloji olduğunu, terör başta olmak üzere suçu teşvik ettiğini" savunmaktadır. Ayrıca Hz. Muhammed'e hakaret ederek ve Kuran'ı Kerim'i, Hitler'in 'Kavgam' kitabına benzetmekte İslam'ın neredeyse tüm değerlerini aşağılamaktadır (Gieling, Thijs ve Verkuyten, 2011: 2; Leeuwen, 2009: 1). Wilders ve PVV'ye benzer nitelikte Avrupa siyasetindeki aktör sayısı son yıllarda artmış, hatta iç grup önyargısının verdiği güç ile Avroseptizim[2] gibi fikir akımı yükselmeye başlamıştır.

[2] Avrupa şüpheciliği olarak da ifade edilebildiği gibi Avrupa Birliği (Avrupa) ve Avrupa Entegrasyonuna yöneltilen bir eleştiridir. Bu görüşü savunanlar Avroseptik (Eurosceptic) olarak nitelenmektedir (Verney 2011: 5; Aras 2015: 27). Kavramın, Avrupa genelinde aşırı sağcı partilerin söylemlerini desteklemek ve taraflar kitlesini genişletmek amacıyla "şüphe", "tehdit", "karşıtlık", "savunma" gibi diğer kavramlara atıfla göçmen karşıtı söylemlerini inşa ettikleri zemini betimlemek üzere üretildiği ifade edilebilir.

Siyasi liderlikte, liderler toplumu kucaklayan bir "İç Grup Önyargısı" üzerinden hareket etmektedirler. Lider dava ve yol arkadaşlarını yüceltirken, bunu tüm seçmenlerle birlikte yapmaktadır. Örneğin lider içinde bulunduğu gruba başarıları, çalışmaları, nitelikler vb. açılarından övgüyle seslenirken asıl hedef olarak tüm seçmenlere yönelmektedir (Ak, 2012: 10). Bir siyasi liderin "İç Grup Önyargısı" hakkında değerlendirme yapılırken;

- Büyük
- Büyük millet
- Milletin kararı
- Aziz vatandaşlar
- Devleti ve milletiyle bölünmez bütün
- Ülke Olarak

şeklindeki ifadelere bakılmaktadır. Bu kapsamda çalışmada "İç Grup Önyargısı" analizi sonuçları Tablo 4.7'de aktarılmıştır.

Tablo 4.7. Erdoğan'ın İç Grup Önyargısı Analizi

Kişilik Değişkeni	Eşik Değerler:	Erdoğan'a İlişkin Bulgular				Ortalama
	I. Grup 87 Lider	2018	2019	2020	2021	
İç Grup Önyargısı	Ortalama = %42 Düşük < %32 Yüksek >%53	%58,4	%56,3	%58,0	%57,9	%57,65

Tablo 4.7'de görüldüğü üzere Erdoğan, "İç Grup Önyargısı" analizinde 2018 yılında %58,4, 2019 yılında %56,3, 2020 yılında %58,0 ve 2021 yılında %57,9 oranında değerler elde etmiştir. 2018-2021 yıllarının ortalamasına bakıldığında %57,65 puan alarak eşik değerin üzerinde veri elde ettiği görülmektedir. Bu sonuçlara göre Erdoğan'ın "İç Grup Önyargısı" boyutunda kapsayıcı olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.1.7. Başkalarına Karşı Güvensizlik

Başkalarına karşı güvensizlik, liderlik özellikleri açısından doğal bir düşünüş biçimi olarak kabul edilebilir. Ancak burada sözü edilen güvensizlik olgusu başkalarının yalan söylediği, fırsat bulduğunda aldatma eğiliminde olduğu ve zarar vermek için çabaladığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Felsefede septisizm olarak ifade edilen güvensizliğin temelinde; gerçeği bulmak, bilgiyi doğrulamak, araştırarak doğruya ulaşmak için gayret etmek vardır (Akbay ve Ilgaroğlu, 2017: 1654). Siyasi liderler açısında bakıldığın da güvensizliğin iki boyutundan söz edilebilir. Birincisi bir olayın lehte ya da aleyhte bir gelişme olup olmadığına ilişkin analiz amacı taşıyan ve gerçeği bulmaya yönelik şüpheciliktir. İkinci ise olay ya da gelişmelerin zarar verecek potansiyel taşıdığına ilişkin beklenti, akıl yürütme ve tahmindir. Liderlik literatüründe söz edildiği üzere; liderin gelişmeler karşısında birkaç adım önde bir akıl yürütme yapabilmesi, öngörülerde bulunarak kendisini izleyenlere fayda sağlaması ve risklerden de koruyabilmesi temel ilkeler arasındadır.

Ayrıca siyasi liderler ve ülkeler arasında çıkar çatışması, amaca ulaşma, öne çıkma, rakibi zor duruma düşürme vb. gibi girişimleri olması; ayıca siyasi liderlerin stratejik ve taktik olarak karşı hamleleri görmeye çalışması ve kendisini izleyenleri bu kapsamda yöneltmesi doğaldır. Diğer yandan siyasi liderler sadece rekabet ve karşı hamle odaklı değil doğruyu bulma konusunda da güvensiz ve şüpheci davranabilirler. Nitekim siyaset tarihinde pek çok örneği olduğu üzere; bir siyasi liderin yakın ya da uzak çevreden gelen birtakım hamlelerle devrildiği ya da zor duruma düşürüldüğü bilinmektedir. Sezar'ın "Sen de mi Brütüs" sözü bu durumu açıklayan en iyi örneklerden biridir. Başkalarına karşı güvensizlik konusunda siyasi liderler analiz edilirken onların rakiplerine, diğer ülkelere, iç ve dış odaklara vb. karşı sergilediği tutumlara bakılmaktadır. Örneğin Erdoğan'ın grup konuşmalarında iç ve dış terör faaliyetleri, bunların etkileri, mücadele edilmesi gerektiği, destekleyenler vb. yönelik çok fazla ifadesi, vurgusu ve açıklaması söz konusudur. Ayrıca Türkiye'ye yönelik iç ve dış tehditler, karşı hamleler, odaklar vb. hakkında da uzun açıklamalar yaptığı görülmektedir. 30 Ekim 2019 tarihinde grup konuşmasında *".....teröristler uçaklarıyla, helikopterleriyle, tanklarıyla, silahlarıyla gecenin karanlığında üzerimize geldiğinde milletimizle birlikte direndik ve sabahın ilk ışıklarıyla beraber*

zaferle buluştuk", 16 Şubat 2020 tarihindeki grup konuşmasında "*FETÖ denilen yapı ülkemizde uzunca bir süre, hayır, eğitim, dayanışma faaliyeti yürüten bir sivil toplum yapısı görüntüsüyle varlık göstermiştir. Ülkemizdeki tüm siyasi iktidarlar pek çok benzer yapı gibi FETÖ'nün faaliyetlerini de ihtiyatlı ve aynı zamanda müsamahakâr bir şekilde takip etmiştir*" şeklindeki ifadeleri ile terör örgütleri ve Türkiye ile mücadele halinde olan ülkeler hakkında geniş kapsamlı açıklamalar ve beyanları bulunmaktadır. Siyasi liderin "Başkalarına Karşı Güvensizlik" analizinde şu kavramlara bakılmaktadır;

- Komplo
- Hain
- Kışkırtma
- Yalancı

gibi ifadelere bakılmaktadır. Bu kapsamda çalışmada "Başkalarına Karşı Güvensizlik" analizi sonuçları Tablo 4.8'de aktarılmıştır.

Tablo 4.8. Erdoğan'ın Başkalarına Karşı Güvensizlik Analizi

Kişilik Değişkeni	Eşik Değerler:	Erdoğan'a İlişkin Bulgular				Ortalama
	I. Grup 87 Lider	2018	2019	2020	2021	
Başkalarına Karşı Güvensizlik	Ortalama = %41 Düşük < %25 Yüksek > %56	%81,2	%81,9	%80,7	%82,1	%81,48

Tablo 4.8'de görüldüğü ve konuşmalarında da açıkça yer verdiği üzere Erdoğan, genel olarak terör, terör destekçileri, iç ve dış destek verdiğini ileri sürdüğü siyasi rakipler, odaklar, ülkeler vb. yönelik sık ve uzun açıklamalarda bulunduğundan "Başkalarına Karşı Güvensizlik" derecesi yüksek çıkmıştır. Bunun da en önemli nedeni Türkiye'nin çok uzun yıllardır yaşadığı terör meselesi, terörle mücadelesi ve son olarak 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimidir. Bu etkenler nedeniyle geçmişten bu yana Türkiye'nin temel meselelerinden olan terör konusunun önemi ve ortaya çıkardığı sorunlar güvensizlik konusundaki hassasiyeti desteklemektedir. Bundan dolayı Erdoğan'ın "Başkalarına Karşı Güvensizlik" analizi sonuçlarının yüksek değerlerde olduğu ifade edilebilir. Başka bir açıdan bakıldığında

ise her türden terör karşısında Türkiye'nin yaşadığı sorunlar ve kayıplar, güvensizliği yani önlem almaya ve karşı koymaya çalışma çabasını doğal hale getirmektedir denilebilir.

4.2.1.8. LPA Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Siyasi liderler, amaçlarına ulaşmak, kendilerini izleyenlere rehberlik etmek ve yönetim süreçlerinde etkin olabilmek için çeşitli liderlik özellikleri sergileyebilmektedirler. Siyasi liderler, içinde bulundukları yapı ile amaçları arasında birden çok liderlik özelliğini gösterebilmektedir. Örneğin bir siyasi lider barış ve refah ortamında babacan, ılımlı, uyumlu vb. gibi olabileceği gibi kriz dönemlerin de ise otokratik ya da katı bir lider olabilmektedir. Bundan dolayı siyasi liderleri; yardımsever, babacan, karizmatik, demokratik, otokratik vb. sıfatlarla betimlemeye çalışmak indirgemeci bir yaklaşım olacağı gibi aynı zamanda siyasi lideri de sınırlandırmaktır. Bu değişkenler karşısında siyasi liderler hakkında önceden geliştirilmiş standardize ölçek ya da analiz seti kullanılarak karakter profili çıkarmak oldukça güçtür. Bu güçlük karşısında siyasi liderler için daha farklı karşılaştırmalar üzerinden değerlendirmeler yapılması yoluna gidilmiş ve Hermann (1999: 2002) tarafından geliştirilen "Liderlik Profili Analizi" (LPA) skalası ideal değerlendirme araçlarından biri olarak kabul edilmiştir. LPA'yı öne çıkaran temel neden, siyasi liderlerin doğrudan bir profil analizine tabi tutulmasındaki güçlükten dolayı "Uzaktan Değerlendirme" için uygun bir model olmasıdır.

LPA, iki tür karşılaştırma seçeneği sunarak siyasi liderler hakkında karakter ve kişilik çözümlemelerine aracılık etmektedir. Birincisi dünya çapında siyasette iz bırakan ya da önemli etkileri olan isimler arasında yer alan 87 devlet veya hükümet başkanı grubudur (87'ler grubu). İkincisi ise yasadışı olduğu kabul edilen, isyan hareketi liderleri, terör örgütü liderleri vb. gibi 122 kişinin yer aldığı karşılaştırma grubudur (122'ler grubu). Bu çalışmada Erdoğan, (1) Etki ya da kontrole ilişkin inanç, (2) Güç isteği ve beklentisi, (3) Özgüven, (4) Bilişsel Kapasite, (5) Hedef odağı, (6) İç-grup önyargısı ve (7) Başkalarına karşı güvensizlik olmak üzere yedi noktada 87'ler grubu ile karşılaştırılmıştır. Her bir madde "düşük, orta, yüksek" olmak üzere belli yüzdelik değerde olup LPA ile karakter analizi yapılan siyasi lider

bu eşik değerlere göre kıyaslanabilmektedir. Yapılan LPA çalışması sonucunda Erdoğan'ın elde ettiği değerlere göre şunları ifade etmek mümkündür;

Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç boyutunda Erdoğan, "Yüksek > %58" eşik değerininin üzerinde bir sonuç elde etmiştir. Buna göre Erdoğan, iç politikaya ve rakiplerine yönelik olarak yaptıkları, yapacakları ve yapmayı tasarladıkları konularında ya da değişimler üzerinde yüksek düzeyde kontrol edebilme kapasitesi olduğu veya etki gücüne sahip olabildiği inancını taşımaktadır. Başka bir deyişle Erdoğan, siyasi bir lider olarak amaçları ve yaptıkları/yapacakları konusunda kontrol sahibidir.

Güç isteği ve beklentisi boyutunda Erdoğan, "Yüksek > %62" eşik değerinin üzerinde bir sonuç elde etmiştir. Buna göre Erdoğan, partisine ve kendisine yönelik eleştiri, suçlama ya da sataşmalar karşısında rakibini doğrudan hedef alarak muhatabının ileri sürdüğü konuları açıkça yanıtlayarak, onları eleştirerek, reddederek ya da karşı arağa geçerek kendi gücünü korumaya ve sürdürmeye çalışmaktadır.

Özgüven boyutunda, düşüncelerini açıkça savunma ve arkasında durma, rakiplerle mücadele de aktif ve cesur olma, amaç ve ideallerini anlatabilecek iletişim geliştirme vb. nitelikler siyasi liderin özgüven davranış ve kişilik özellikleridir. Bu açıdan Erdoğan'ın özgüven skoru "Yüksek >%81" eşik değerinin üzerindedir.

Bilişsel kapasite, siyasi liderler açısından bilişsel kapasite, çevrede meydana gelen olayları, gelişmeleri ve süreçleri ileriye, geriye, yatay ve dikey olarak çok yönlü algılama, yorumlama ve çıkarımlarda bulunda becerisi olarak kabul edilebilir. Ayrıca siyasi liderler için bilişsel kapasitenin analizinde liderin, olayların farklı yönlerini görebilme kapasitesine ilişkin göstergeler aranmaktadır. Bilişsel kapasite skoru "Yüksek > %56" eşik değerinin üzerindedir.

Hedef odağı boyutunda siyasi liderler; (1) Parti merkezli liderlikte partinin tüzüğünde yer alan program ve politikaların sürdürülmesi, (2) Liderin kendi idealleri ile yarattığı görüş ve amaçlar kapsamında geliştirdiği hedef odağı söz konusu olmaktadır. Erdoğan için hedef odağı kendi görüşlerinin öne çıktığı ve partinin de

taşıyıcı olduğu bir yapıdır. Ayrıca hedef odağında (1) başarı odaklılık ve (2) ilişki odaklılık olmak üzere iki tür ana amaçtan söz edilebilmektedir. Birincisinde başarı odaklılık vardır. Siyasi lider; mevcut sorunları çözmeye çalışmak, çözüm için strateji ve politika geliştirmek, uygulamada başarılı olabilmek için ekipleri yönetmek vb. kapsamında hedeflere odaklanır. İkincisinde ise ilişki odaklılık vardır. Siyasi lider temsil ettiği siyasi düşünceyi sürdürmek, başında bulunduğu partinin varlığını ve bütünlüğünü korumak, oylarını maksimize etmek ve bu kapsamda seçmenlerle iyi ilişkiler kurma şeklinde hedeflere odaklanır. Bu kapsamda Erdoğan'ın başarı odağı "Düşük < %46" ile "Ortalama = %59" arasında; ilişki odağı ise "Yüksek > %71" eşik değerinin üzerindedir.

İç grup önyargısı boyutunda, siyasi liderler; sosyal, siyasi ve kültürel kimliklerin konumlandırılmasında ve inşasında farklılık, nitelik ve nicelik belirteci kullanılmaktadırlar. İç grup önyargısında, lider kendini izleyenleri farklı nitelikleriyle diğerlerinden ayırt ederek onların bir takım özelliklerini öne çıkarmaktadır. Erdoğan'ın iç grup ön yargısına baktığımızda tüm vatandaşları kapsayıcı bir lider olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Erdoğan'ın İç grup önyargısı skoru "Yüksek >%53" eşik değerinin üzerinde bulunmuştur.

Başkalarına karşı güvensizlik boyutu, siyasi liderlik özellikleri açısından doğal bir düşünüş biçimi olarak kabul edilebilir. Ancak burada sözü edilen güvensizlik olgusu başkalarının yalan söylediği, fırsat bulduğunda aldatma eğiliminde olduğu ve zarar vermek için çabaladığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Zira güvensizliğin temelinde; gerçeği bulmak, bilgiyi doğrulamak, araştırarak doğruya ulaşmak için gayret etmek vardır. Erdoğan'ın başkalarına karşı güvensizlik boyutu skoru "Yüksek > %56" eşik değerinin üzerindedir.

Genel olarak Erdoğan'ın LPA sonuçları "orta" ve "yüksek" eşik değerlerin üzerindedir. Bu kapsamda çalışma LPA ilişkin belirlenen hipotez sonuçları Tablo 4.9'da aktarılmıştır.

Tablo 4.9. LPA Hipotez Sonuç Tablosu

	Hipotez	Sonuç
H1:	Erdoğan'ın Etki ya da kontrole ilişkin inancı yüksektir.	Kabul Edildi
H2:	Erdoğan'ın özgüveni yüksektir.	Kabul Edildi
H3:	Bilişsel Kapasitesi yüksektir.	Kabul Edildi
H4:	Hedef odağı yüksektir.	Kabul Edildi
H5:	Güç isteği ve beklentisi yüksektir.	Kabul Edildi
H6:	İç-grup önyargısı yüksektir.	Kabul Edildi
H7:	Başkalarına karşı güvensizliği yüksektir.	Kabul Edildi

4.2.2. Operasyonel Kod Analizi

Operasyonel Kod Analizi (OKA), Sovyet Politbürosunun karar verme, uygulama, tepki gösterme, algılama ve tutumlarının analiz edilebilmesi amacıyla 1953 yılında Nathan Leites tarafından temellendirilmiş yöntemdir (Walker, 1990: 404). OKA, Soğuk Savaş yıllarında ülkelerin, lider kaynaklı ya da kurumsal dış politika görünümlerinin öncül ve ardıllarıyla birlikte analiz edilmesi ihtiyacı ile geliştirilmiştir. 1960'larda post-revizyonistlerden biri olan ve ABD dış işleri danışmanlarından Louis J. Halle, OKA ile Stalin'in yayılmacı politikalarını siyasal lider odaklı olarak analiz etmiştir. Halle'ye göre (1960) siyasi liderler, dış dünyaya göre değil kendi iç dünyalarının dış dünyayı şekillendirmesine odaklanmaktadır (Tebra, 2020: 52-53). Elbette bu önerme liderlerin ve lideri izleyenlerin siyasal ideal ve stratejilerinin odağını oluştursa da dünyadaki gelişmeler, dengeler, güç mücadeleleri vb. hayallerle gerçekler arasındaki mesafeyi de göstermektedir. Çalışmada kullanılanan OKA endekslerinin ortaya çıkarılmasında başvurulan değişkenler Tablo 4.10'da aktarılmıştır.

Tablo 4.10. OKA Endeks Kodları ve Açıklamaları

OKA Endeksi	Açıklaması
	OKA AMAÇSAL
F-l. Siyasi Evrenin Doğası	Liderin siyasi evrendeki 'diğer' diye tasvir edilen siyasi aktörlerin, rakiplerinin amaçları doğrultusunda nasıl bir tutum belirlediği ve kendi hedeflerini nasıl tanımladığı hakkındaki inançlarına karşılık gelmektedir. Bu temel inanç endeksi olup diğer endeksler bu endeks ile ilintilidir. Bu endekste meydana gelebilecek istatiksel olarak büyük ve anlamlı bir değişiklik diğer endeksleri de etkileyebilir. Bu endeks operasyonel kodu analiz edilen siyasi liderin kendisine değil karşısındaki siyasin aktörün tutumuna odaklanmaktadır. -1 ve +1 skalasında konuşmacının genel tutumu konumlandırılmaktadır. Skaladaki düşük puanlar siyasi evreni daha düşmanca görüşü, yüksek puanlar ise lider diğerlerinin daha dostça bir imaja sahip olduklarını varsaymaktadır.
F-2. Temel Değerleri Gerçekleştirme	Liderin siyasi hedeflerinin gerçekleşmesini bu yöndeki umutlarını ve beklentilerini temsil etmektedir. Bu endekste puan ne kadar düşük olursa, lider o kadar siyasi hedeflerin gerçekleşmesinde karamsardır. Skor yükseldikçe siyasi lider daha iyimser olmaktadır. Tüm felsefi inanç endekslerinin F1 temel inanç endeksine bağlı olması nedeni ile F1'in skoru diğer felsefi inanç endekslerinin sonuçlarını kısaca öngörebilir.

Tablo 4.10. OKA Endeks Kodları ve Açıklamaları (devamı)

F-3. Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği	Konunun tutarlı ve tahmin edilebilir şekilde olup olmadığı incelenmektedir. F-3 endeksi liderin "diğeri"nin eylemlerindeki tutarlılık ve tahmin edilebilirlik hakkındaki görüşlerini ölçmektedir. F-3 endeksindeki düşük puanlar liderlerin siyasi evrenin daha az tahmin edilebilir olduğuna inandığını göstermektedir.
F-4. Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol	Liderin tarihsel gelişmeleri ve siyasi sonuçları ne kadar kontrol ettiğine inandığının bir ölçüsü olarak görülebilir. F-4 endeksi 0 ile 1 arasında değişmekte olup; düşük puanlar, tarihsel gelişmeleri ve siyasi sonuçları şekillendirme de diğer aktörleri kontrol odağı olarak görmektedir. Yüksek puanlar ise kişinin kendinin daha fazla kontrol sahibi olduğunu belirtmekte, öz kontrol hakkındaki inancı göstermektedir.
F-5. Şansın Rolü	F-5 endeksi doğası gereği F-3 ve F-4 endeksleriyle ters orantılıdır. Siyasi evren üzerinde kişilerin kontrolünün yüksek olduğunu düşünen siyasilerin şans faktörüne daha az önem vermesi beklenir.

Kaynak: (Şıhmantepe, 2016: 187; Oba, 2019: 120).

Tablo 4.10'da ayrıntıları verildiği üzere 1970'lerden itibaren Alexander George ve Ole Holsti gibi araştırmacı ve yazarların öncülüğünde OKA, lider odaklı politik inanç ve süreçlerin sistematik tipolojisini analiz etmek üzere geliştirilmiştir. Günümüzde OKA'nın amacı, politik psikolojinin orta sınıf bilişsel ve motivasyonel teorileri tarafından tanımlanan dış politika kararları üzerindeki bilişsel ve duyuşsal

etkilerin teorik bir sentezinin yapılabilmesini sağlamaktır (Walker, 1990: 404). OKA kodlarının belirlenmesinde ise literatürde sürekli bir gelişme olduğu görülmektir. Bu çalışmada OKA kodlamalarında kullanılan endeksler ile açıklamalarında Şıhmantepe (2016: 187), Oba (2019: 120), Derman ve Oba (2016: 49-50) tarafından yapılan çalışmalardan yararlanılmıştır.

Tablo 4.10'da yer alan OKA kodlarının belirlenmesinde, siyasi liderin resmi nitelik arz eden uluslararası toplantılardaki konuşmalarında kullandığı kavramlar ve kod sözcüklere bakılmaktadır. Örneğin "Dünya Beşten Büyüktür" ifadesi Erdoğan'ın "Siyasi Evrenin Doğası" hakkındaki tutumunu göstermektedir. Erdoğan, dünyanın beşten olduğunu ileri sürerken BM'deki karar alma ve veto süreçlerindeki adaletsizliğe dikkat çekmeye ve bu durumun yanlış olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Erdoğan, uluslararası toplumdaki bazı güç odaklarının "ben güçlüyüm, öyleyse haklıyım diyorlar. Hayır, güçlü olan haklı değildir, haklı olan güçlüdür"[3] yaklaşımı sergilediğini bunun da yanlış olduğunu savunarak "adalet" kavramını "Temel Değerleri Gerçekleştirme" amacıyla vurgulamaktadır

Çalışmanın bu başlığında Erdoğan'ın OKA kapsamında kodlamalar yapılabilmesi için uluslararası toplantılar ile uluslararası topluma yaptığı çağrıları içeren 58 adet konuşması incelenmiştir. Bu konuşmalarda OKA endeksinde yer alan ifadeler kodlanarak analiz edilmiştir.

OKA, oldukça geniş bir analiz modeli ve süreci olduğunda çalışmanın bir önceki başlığında yer verilen LPA'da olduğunu gibi sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda Erdoğan'ın, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilen Haziran 2018-Haziran 2021 döneminde yaptığı uluslararası toplumu muhatap alan konuşmaları ve toplantı metinleriyle sınırlandırılmıştır.

[3] 02.09.2018 Tarihindeki, Türkiye-Kırgızistan İş Forumunda Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/96516/turkiye-kirgizistan-is-forumunda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

4.2.2.1. Siyasi Evrenin Doğası

"F-l. Siyasi Evrenin Doğası", OKA'nın ilk maddesidir ve bu kod "temel inanç endeksi" olup diğerleriyle yakından ilintilidir. Buna koda göre bir siyasi liderin siyasi evrendeki 'diğer' diye tasvir edilen siyasi aktörlerin ve rakiplerinin amaçlarına karşın kendisinin nasıl bir tutum belirlediği ve kendi hedeflerini nasıl tanımladığı hakkındaki inançlarına karşılık gelmektedir (Demir, 2019: 185).

Bu endeksteki sıklık ve büyüklük durumu diğer kodları da etkilemektedir. F-1 kodunun temel özelliği siyasi liderin kendisine değil karşısındaki diğer siyasi aktör/aktörlere, muhataplarına odaklanmasını ve yoğunlaşmasını göstermesidir. (Gürel, 2018: 15; Demir, 2019: 185). Lider bu şekilde kendisi ile diğerleri arasındaki farkı betimleyerek kendi konumu tayin eder. Örneğin Erdoğan'ın ekonomi konusunda sıklıkla muhatap aldığı kredi dereceleme kuruluşları hakkındaki "Bu malum kredi derecelendirme kuruluşları var ya, bunların her adımı politiktir, siyasidir. Bunlar dürüst değildir, samimi değildir, bunlar cambazdır. Dolayısıyla sakın bu cambazlara da inanmayın, işinize bakın. Biz hep işimize baktık ve bugüne kadar da öyle geldik" ifadeleri incelendiğinde; kredi dereceleme kuruluşlarını hedef alarak, bu kuruluşların verilerinin güvenilmez olduğunu dürüst davranmadıklarını, politik olduklarını savunmaktadır. Dolayısı ile bu ifade "F-1 Siyasi Evrenin Doğası" bakımından incelendiğinde Erdoğan'ın muhatabı ile "uyuşmazlık" içerisinde olduğu görülmektedir.

Siyasi liderin "uyuşmazlık" ya da "işbirliği" yaklaşımının derecesinin belirlenmesinde ise konuşmalarında yer verdiği ifadelere, kavramlara, önermelere veya değerlendirmelerine bakılmaktadır. Bir siyasi lider, muhataplarıyla birlikte adımlar atmak istediğini vurgulamaktaysa "işbirliği" eğiliminde olduğu kabul edilir. İşbirliği eğiliminin derecesini belirlemek için ise işbirliği temalı ifadelerinin bu yöndeki sıklıklara bakılmaktadır. Örneğin Erdoğan'ın 10.10.2018 tarihinde Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu'nda yaptığı konuşmada; "Türkiye olarak Afrika Kıtası ile işbirliğimize büyük önem veriyoruz. Özellikle 2005 yılını Başbakanlığım döneminde Afrika Yılı olarak ilan etmiştik. O günden bugüne tempo artarak devam etti. Göreve geldiğimizde Afrika'da 12 büyükelçiliğimiz varken, bugün 41

büyükelçiliğimiz var ve bu sayı artarak devam edecek. Kazan-kazan ve eşit ortaklık temelinde karşılıklı saygıya dayalı ilişkilerimizi her alanda ilerletmeyi arzu ediyoruz. Bu anlayışla göreve geldiğimiz günden beri hiçbir ayrım yapmadan Afrika Kıtasının tamamıyla işbirliğimizi güçlendirmenin gayreti içerisindeyiz" demiştir.

Bu konuşma OKA ile incelendiğinde "işbirliğine büyük önem veriyoruz", "2005 yılını Başbakanlığım döneminde Afrika yılı olarak ilan etmiştik", "Göreve geldiğimizde Afrika'da 12 büyükelçiliğimiz varken, bugün 41 büyükelçiliğimiz var", Kazan-kazan ve eşit ortaklık temelinde karşılıklı saygıya dayalı ilişkiler" gibi ifadeleri Erdoğan'ın muhataplarıyla "işbirliği" kurmaya önem verdiği, işbirliği derecesi bakımından ise OKA endeksine göre "çok (0.75)" ve "aşırı (1.0) derecesinde olduğu görülmektedir. OKA endeks puanlarının ortaya çıkarılmasında ise Oba (2019) ve Şıhmantepe'nin (2016) çalışmalarında da görüldüğü üzere metin çözümlemesi yapılmakta, çözümlemeler sonucunda kodlar oluşturulmakta ve kodların metin ya da ifade içerisindeki frekanslarına bakılmaktadır. Bir kavram ya da konu hakkında siyasi liderin konuşmasındaki belli bir bölüm seçilmekte; bu konuşmadaki kavramların metnin içerisindeki nicel büyüklüğü belirlenmektedir.

Örneğin Erdoğan'ın 07.02.2019 tarihinde ABD Ticaret Odası ve Amerikan Türk Konseyi üyelerini kabulünde yaptığı konuşmasının girişinde konuklarına "Son görüşmemizden bu yana Türkiye olarak pek *çok sınamayla yüz-yüze kaldık, Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerinin test edildiği, şoklara ve krizlere karşı dayanma gücünün denendiği dönemleri yaşadık. Hamdolsun tüm sıkıntıları, sınamaları, direnç testlerini başarıyla atlattık. Bugün son dönemde yaşadığımız onca badireye rağmen Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında geleceğe çok daha umutla bakıyoruz. Müşterek noktalarımızın görüş ayrılıklarımızdan kat be kat fazla olduğuna inanıyorum. Hiç şüphesiz gerilimin yerini işbirliği ve dayanışmanın almasında en önemli faktörlerden birini değerli dostum Başkan Trump'la aramızda tesis ettiğimiz yakın diyalog ve iletişimdir*" şeklinde hitap etmiştir. 82 sözcükten oluşan bu ifadedeki kavramsal açıklamaların yanı sıra Erdoğan, sıkıntıları aşmak, iletişim, diyalog, testleri başarıyla atlatmak, umutla bakmak vb. gibi toplam 10 kez işbirliği mesajı vermiştir. Konuşma metninde yer alan bu tür olumlu-olumsuz ifadeler, tüm metinde aranarak kodlar oluşturulmuş ve genel ortalamalar üzerinden

OKA endeksindeki eşik değerlerle karşılaştırılmıştır. “F-1 Siyasi Evreninin Doğası” kodları şu şekilde belirlenmiştir;

- İşbirliği
- Anlaşma
- Uzlaşma
- Birlikte
- Dostluk

F-1 Siyasi Evreninin Doğası, bakımından Erdoğan’ın OKA endeks dereceleri Tablo 4.11’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11. Siyasi Evreninin Doğası

OKA Siyasi Evrenin Doğası								
Aşırı	Çok	Kesinlikle	Biraz	Karışık	Biraz	Kesinlikle	Çok	Aşırı
-1.0	-0.75	-0.50	-0.25	0.00	0.25	0.50	0.75	1.0
Uyuşmaz	⟵						⟶	**İşbirliği**
Erdoğan Siyasi Evrenin Doğası								
2018			2019			2020		2021
%64,7			%69,2			%70,5		%63,3

Tablo 4.11’de görüldüğü üzere “F-1 Siyasi Evreninin Doğası” analizinde -1 ve +1 skalasında siyasi liderin genel tutumu konumlandırılmaktadır. Skaladaki düşük puanlar siyasi evreni daha düşmanca görüşü, yüksek puanlar ise lider diğerlerinin daha dostça bir imaja sahip olduklarını varsaymaktadır. Buna göre Erdoğan’ın 2018-2021 yılları arasındaki skorlarına ortalama olarak bakıldığında “Kesinlikle (0.75) ve Çok (0.75) değerleri arasında yer aldığı görülmektedir. Elde edilen verilere göre Erdoğan’ın, siyasi evrende uluslararası muhataplarıyla işbirliğine önem veren bir siyasi lider olduğu görülmektedir. Bu verilerin elde edilmesine örnek teşkil eden Erdoğan’ın bazı konuşmalarından alıntılar şu şekildedir;

Siyasi Evrende İşbirliği

"Amerika Birleşik Devletleri ile uzun yıllara sâri köklü, çok boyutlu müttefiklik ilişkimizi önemsiyoruz. Zaman zaman yaşanan fikir ayrılıklarına rağmen ortaklığımız ve müttefiklik ilişkilerimiz her türlü badirenin üstesinden gelmeyi başarmıştır. Amerika ile Suriye'den Libya'ya, terörle mücadeleden enerjiye, ticaretten yatırımlara kadar geniş bir yelpazede ciddi iş birliği potansiyelimiz bulunuyor."[4]

Siyasi Evrende Uzlaşmazlık

"Sözlerime karşımızdaki meselenin İslamofobi, yani İslam korkusu değil, düpedüz İslam düşmanlığı olduğunu belirterek başlamak istiyorum. Evet, Batı başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde İslam düşmanlığı hastalığı tıpkı kanser hücresi gibi hızla yayılmaktadır…. Yakın tarihte İslam düşmanlığının yol açtığı acıların Bosna'daki katliamların Arakan'daki kıyımlara, halen Türkistan'dan Filistin'e pek çok yerde yaşanan trajedilere kadar sayısız örneği vardır. Günümüzdeki İslam düşmanlığı dalgası ise çok daha sinsi ve örtülü yöntemlerle yürütülmektedir."[5]

Birinci örnekte görüldüğü üzere Erdoğan, uluslararası alanda ekonomik ve siyasi konularda muhataplarıyla işbirliği arayışında iken ikinci örnekte İslamofobi konusunda kendi değerlerini korumak adına uzlaşmaz bir tutum göstermektedir. Genel olarak bakıldığında Erdoğan'ın siyasi evrendeki tutumunda iki ağırlık noktası olduğunu ifade etmek mümkündür. Birincisi konuşmalarında sıklıkla yer verdiği üzere uluslararası sistemdeki amil aktörlerin adil, dürüst ve şeffaf izlemesidir. İkincisi ise İslam, göçmenlik ve İslamofobi gibi kavramlar hakkında uluslararası muhataplarının dikkatli davranması ve müsamaha göstermemeleri şeklindedir.

[4] 26.05.2021 Tarihinde "ABD Merkezli Şirketlerin Üst Düzey Yöneticileri ile Toplantıda Yaptıkları Konuşma" https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/128018/abd-merkezli-sirketlerin-ust-duzey-yoneticileri-ile-toplantida-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

[5] 25.05.2021 Tarihindeki "1. Uluslararası Medya ve İslamofobi Sempozyumu'nda Yaptıkları Konuşma" https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/128006/1-uluslararasi-medya-ve-islamofobi-sempozyumu-nda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

4.2.2.2. Temel Değerleri Gerçekleştirme

F-2 Temel Değerleri Gerçekleştirme, siyasi liderin kendi ideallerini, beklentilerini ve umutlarını temsil etmektedir. Siyasi liderin bu endeksten yüksek puan alması "iyimser-umutlu" düşük puan alması ise "karamsar-kötümser" olarak kabul edilmektedir. Diğer yandan F1 endeksi ile F2 endeksi arasında yakın bir ilişki vardır. Siyasi liderin belli bir konuda muhataplarına karşı kullandığı kavram ve ifadelerde "iyimser-umutlu" ya da "karamsar-kötümser" olduğu belirlenebilmektedir. Örneğin Erdoğan'ın 01.12.2020 tarihinde 4. TRT World Forum'un açılışında yaptığı konuşmasında; "*Koronavirüs salgını hayatımızın her alanında derin izler bırakıyor. Salgınla beraber ikili ilişkilerimizde, ekonomide, alışveriş yöntemlerimizde ve daha birçok alanda köklü değişiklikler yapmak zorunda kalıyoruz. Medya, siyaset ve uluslararası ilişkilerin de bu değişim dalgasından etkilendiğini görüyoruz*" ve "*…. hiçbir denetimin olmadığı, keyfiliklere açık, hukukun dışında bir alan olarak algılandığında dijitalleşmenin bizi götüreceği yer faşizmdir*" ifadelerine bakıldığında kötümser bir yaklaşım görülmektedir. Zira Erdoğan, koronavirüs salgınının etkileri ile denetimin olmadığı yerde sorunların ortaya çıkacağından söz ederken olumsuz bir yaklaşım göstermektedir.

Diğer yandan temel değerler siyasi liderin ortaya koyduğu ve kendisini izleyenlerle müşterek noktasını oluşturan asli unsurlardır. Erdoğan'ın temel değerlerine bakıldığında kendi ifadeleriyle şunların öne çıktığı görülmektedir;

"*Bize göre eşrefi mahlûkat olan insanı merkeze almayan, ona hizmet etme gayesi taşımayan hiçbir gelişmenin kıymetli ve kalıcı olması mümkün değildir. Maddi ve manevi tüm ihtiyaçlarıyla insana hizmet için çalışmayan her mekanizma sonuçta zulüm üretir. Bunun için ülkeyi yönetirken hep insanı yaşat ki, devlet yaşasın prensibiyle hareket ettik. Bireyden aileye, aileden topluma, insanın söz konusu olduğu her yerde ve her konuda hiçbir ayrım gözetmeksizin bu anlayışı hakim kılmanın mücadelesini verdik.*"[6]

[6] 26.11.2020 Tarihindeki "4. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi'nde Yaptıkları Konuşma" https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/122969/4-uluslararasi-kadin-ve-adalet-zirvesi-nde-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

"*İnsana hizmet etmeyen, insana huzur, esenlik ve değer vermeyen, adaleti ve güvenliği temin etmeyen bir sistemin başarı şansı yoktur. Hırs, tahakküm, adaletsizlik ve rant üzerine kurulu mevcut küresel ekonomik mimarinin ne insanı, ne de tabiatı koruması mümkündür*."[7]

"*Hep söylediğimiz gibi bizde makamlar, mevkiler, koltuklar davamıza hizmet için birer vasıtadan ibarettir. Şahsımız dâhil kimsenin bu unvanları, bu makamları araç olmaktan çıkartıp, amaç haline getirmesine rıza gösteremeyiz. Bizler oturduğu koltuklardan, sahip olduğu payelerden güç alan değil, bu payelere güç veren insanlar olmalıyız. En alttan en tepeye kadar herkes millete ve ümmete hizmet davasının birer neferi olduğunu unutmadan çalışmalıdır. Siyasette olduğu gibi sivil toplumda da görev değişimi işin tabiatı gereği bir zorunluluktur*."[8]

Verilen konuşma örneklerinde görüldüğü üzere Erdoğan, uluslararası alanda muhataplarına kendi siyasi evreninin ana hatlarını çizmektedir. Buna göre Erdoğan'ın siyasi evreninin kodları; (1) insanı merkeze alan bir yaklaşım, (2) aile ve toplumsal değerler, (3) adalet ve güvenlik, (4) insana hizmet, (5) millet ve ümmet, (6) küresel nizam şeklindedir. Erdoğan, uluslararası muhatapları ile yaptığı görüşmelerde ve açıklamalarda bu kavramları sıklıkla vurgulayarak kendi siyasi evrenini çizmekte; bu konularda kendi açısından yanlış gördüğü konularda açıkça düşüncelerini ifade ederken "uzlaşmazlık" tutumunu korumaktadır. Diğer yandan bu konularda birlikte adım atabileceği uluslararası muhataplarına çağrıda bulunarak "işbirliği" tutumunu da korumaktadır. İşbirliği çabaları ve görüşlerinin en önemli göstergesi Suriye konusunda ABD, Rusya ve İran'la olan müzakerelerinde görülebilmektedir. Nitekim 16.09.2019 tarihinde Türkiye-Rusya Federasyonu-İran Üçlü Zirvesi'nin ardından ortak basın toplantısında yaptıkları konuşmada; "*Sahada sükûnetin tesisi, mültecilerin dönebileceği şartların oluşturulması ve ihtilafa siyasi çözüm bulunması için yürüttüğümüz çalışmaları gözden geçirdik…. Soçi Mutabakatına dair yükümlülüklerimizi tekrar mütalaa ettik. Varılan mutabakatın tam*

[7] 22.11.2020 Tarihindeki G-20 Liderler Zirvesi'nde Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/122924/g-20-liderler-zirvesi-nde-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

[8] 06.02.2021 Tarihindeki "Uluslararası Demokratlar Birliği Programı'nda Yaptıkları Konuşma", https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/124835/uluslararasi-demokratlar-birligi-programi-nda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

manasıyla hayata geçirilmesinin ehemmiyetine dikkat çektik. Sivil halkın ve garantör ülkelerin sahadaki askeri personelinin güvenliği için somut önlemler alınması ihtiyacını vurguladık. Zirvede görüş birliğine vardığımız hususlar doğrultusunda önümüzdeki günlerde bölgede hayırlı gelişmelerin yaşanacağını ümit ediyoruz"[9] diyerek mevcut sorunun çözümü için işbirliği arayışında olduklarını belirtmiştir. "F-1 Siyasi Evreninin Doğası" kodları şu şekilde belirlenmiştir;

- Barış
- İnsan
- İnsana saygı
- Mülteci
- Görüş birliği

F-2 Temel Değerleri Gerçekleştirme, bakımından Erdoğan'ın OKA endeks dereceleri Tablo 4.12'de gösterilmiştir.

Tablo 4.12. Temel Değerleri Gerçekleştirme

OKA Temel Değerleri Gerçekleştirme								
Aşırı	Çok	Kesinlikle	Biraz	Karışık	Biraz	Kesinlikle	Çok	Aşırı
-1.0	-0.75	-0.50	-0.25	0.00	0.25	0.50	0.75	1.0
Kötümser	⟵						⟶	**İyimser**
Erdoğan Temel Değerleri Gerçekleştirme								
2018			2019			2020		2021
%81,0			%79,3			%79,7		%81,6

Tablo 4.12'de görüldüğü üzere Erdoğan, F-2 Temel Değerleri Gerçekleştirme endeksinde 2018-2021 yılları arasında OKA eşik değerinde yer alana "Çok (0.75) ile Aşırı (1.0) aralığında skor elde etmiştir. Buna göre Erdoğan'ın uluslararası alanda F-1 kodunda belirlenen değerler kapsamında çaba gösteren bir siyasi lider olduğu

[9] 16.09.2019 Tarihindeki Türkiye-Rusya Federasyonu-İran Üçlü Zirvesi'nin Ardından Ortak Basın Toplantısında Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/109646/turkiye-rusya-federasyonu-iran-uclu-zirvesi-oncesi-yaptiklari-aciklama, adresinden erişildi.

anlaşılmaktadır. Ancak gösterilen çaba ile bu çabaların uluslararası alanda karşılık bulması (örneğin bölgesel güvenlik) diğer aktörlerin tutumlarıyla da ilgilidir. Bu endekste siyasi liderin "Temel Değerleri Gerçekleştirme" arzusu puanlandığından çabaların sonuçlanıp sonuçlanmaması konusu başka bir çalışma alanındadır.

4.2.2.3. Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği

F-3 Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği, siyasi liderin bir konuda öncül ve ardıllara dayanarak kendi önermelerini ileri sürmek suretiyle tahminleme yapması, çıkarımlarda bulunması ve muhtemel gelişmelere dikkat çekmesidir. Ayrıca bu endeks siyasi liderin ele aldığı konularda tutarlı olup olmadığını göstermektedir. F-3 endeksindeki düşük puanlar liderlerin siyasi evrenin daha az tahmin edilebilir olduğuna inandığını göstermektedir (Oba, 2019: 122). Bir siyasi liderin üzerinde en çok durduğu konularla bu konular hakkında siyasi evrende gündeme alma, konuyu sürdürme, konu hakkında sıklıkla yinelemeler yapma ve konu hakkında bir gelişme olduğundan benzer tepki ve yorumda bulunma durumu siyasi liderin F-3 endeksinin temel göstergeleri olarak kabul edilebilir. Bundan dolayı F-3 endeksi, F-1 endeksiyle yakından ilişkilidir. Erdoğan'ın F-3 Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği açısından konuşmalarına bakıldığında kendi değerlerini uluslararası muhataplarına ilettiği görülmektedir.

Örneğin Erdoğan'ın F-1 kodunda değer olarak vurguladığı "insana saygı" kavramının pratikte de karşılık bulduğu görülmektedir. Nitekim bir konuşmasında "*Cumhuriyet tarihimizin en büyük tahliye operasyonunu gerçekleştirerek 141 ülkeden 100 binden fazla vatandaşımızı ailesiyle buluşturduk. Yaşadıkları ülkelerde tedavi imkânı bulamayan 233 vatandaşımızı ambulans uçakla Türkiye'ye getirdik. Uçuşlarımız hem kendi insanımızın vatanlarına dönüşünü, hem de 67 ülkeden 5 bin 500'den fazla yabancının tahliyesini sağladı. Türkiye'den memleketlerine dönmek isteyen 90 ülkeden 38 bin yabancıya da destek sunduk. Dost kara günde belli olur anlayışıyla ülkemizden yardım talep eden 156 ülkeye ve 11 uluslararası kuruluşa tıbbı malzeme desteğinde bulunduk. Yine bu dönemde aralarında 1008'er yataklı iki acil durum hastanesiyle, 2 bin 682 yataklı Başakşehir Çam ve Sakura Şehir Hastanesi gibi 16 hastaneyi ve 11 yeni hizmet binasını hizmete açtık. Salgın*

döneminde Türk olmanın gururunu, Türk pasaportu taşımanın güvenini bir kez daha tüm vatandaşlarımıza yaşattığımıza inanıyorum"[10] demiştir.

Erdoğan'ın pek çok açıklamasında küresel sisteme yönelik eleştirilerinin olduğu bilinmektedir. Bu açıklamalara bakıldığında Dünya'nın beşten büyük olduğu, küresel sistemde adaletin değil çıkar ilişkilerinin öne çıktığını, yoksul ve geri kalmış ülkelerin göz ardı edildiği vb. kavramlar kullanmaktadır. F-3 endeksi açısından bakıldığında gündem konusu kapsamında yer aldığında Erdoğan'ın uluslararası muhataplarına sıklıkla bu konuları iletmektedir. Örneğin 24.09.2019'da Birleşmiş Milletler 74. Genel Kurulu'nda *"…bugün uluslararası camia, geleceğini tehdit eden terör, açlık, sefalet, iklim değişikliği gibi sorunlara kalıcı çözüm üretme kabiliyetini giderek yitiriyor…. Dünyanın şanslı bir azınlığı dijital teknolojiyi, robotları, yapay zekayı, obeziteyi tartışırken, 2 milyarı aşkın insanın yoksulluk, 1 milyara yakın insanın açlık sınırının altında yaşıyor olması çok acıdır. Şayet her birimiz güvende değilsek hiçbirimizin güvende olamayacağı gerçeğine sırtımızı dönemeyiz…. Burada, sizlerin huzurunda tekrar ediyorum, dünya beşten büyüktür. Zihniyetimizi de kurumlarımızı da kurallarımızı da değiştirme zamanı çoktan gelmiştir*" (Anadolu Ajansı, 2019) şeklinde hitap etmiştir.

Bu konuşmada Erdoğan, F-3 kodlarının altını çizmiştir. Siyasi evrendeki tutarlılığı ve öngörülebilirliği bir başka konuşmasıyla teyit edilmiştir. Örneğin "*Birleşmiş Milletler sisteminin günümüz tehdit ve ihtiyaçları ışığında reforma tabi tutulması gereğidir. Birleşmiş Milletler sisteminin daha etkin, demokratik, adil ve şeffaf hale getirilmesi için Genel Kurul'un güçlendirilmesi gerektiğine inanıyorum*"[11] ifadeleri ile Erdoğan'ın belli bir konuda süreklilik ve tutarlılığı sağladığı görülmektedir. Yapılan açıklamalar ve verilen örneklerden yola çıkarak F-3 Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği kodları şu şekilde belirlenmiştir;

[10] 06.02.2021 Tarihindeki "Uluslararası Demokratlar Birliği Programı'nda Yaptıkları Konuşma", https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/124835/uluslararasi-demokratlar-birligi-programi-nda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

[11] 03.12.2020 Tarihindeki, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Covıd-19'la Mücadele Özel Oturumunda Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/123037/birlesmis-milletler-genel-kurulu-covid-19-la-mucadele-ozel-oturumunda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

- Uluslararası camia ve sistem
- Reform
- Adalet
- Şeffaflık

F-3 Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği, bakımından Erdoğan'ın OKA endeks dereceleri Tablo 4.13'de gösterilmiştir.

Tablo 4.13. Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği

OKA Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği				
Öngörülemez ⟵ ⟶ **Öngörülebilir**				
Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
0.0	0.25	0.50	0.75	1.0
Erdoğan Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği				
2018	2019	2020	2021	
%51,6	%70,2	%66,1	%54,5	

Tablo 4.13'de görüldüğü üzere Erdoğan'ın F-3 Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği endeks puanları yıllara göre değişim göstermiştir. 2018 yılında endeks puanı %51,6 iken 2019 yılında önemli bir artış söz konusu olup %70,2'ye yükselmiştir. 2020 yılında %66,1'e gerilemiş ve 2021 yılında da bu değer %54,5 olmuştur. Buna göre Erdoğan'ın F-3 Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği endeksinde genel olarak "Orta (0,50) ve üzerinde değerler elde ettiği ancak F-1 ve F-2 endekslerindeki gibi yakın değerlerde olmadığı görülmektedir. Ancak genel olarak değerlendirildiğinde yaptığı konuşmalar ve ileri sürdüğü kavramlara bakıldığında uygun gündem konusu söz konusu olduğunda Erdoğan'ın siyasi evrenin doğası konusunda tutarlı ve dengeli bir siyasi lider profilinde olduğu ifade edilebilir.

4.2.2.4. Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı

F-4 Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı, siyasi liderin gelişmeleri, siyasal süreç ve sonuçları ne kadar kontrol edebildiğine olan inancını ifade etmektedir. F-4 endeksinin temel özelliği siyasi liderin F-1'den gelen değerler kapsamında diğer aktörleri kontrol odağı olarak görmesine ve bu yöndeki inancına dayanmaktadır. Siyasi liderin bu endeksten elde ettiği puan yüksek ise liderin güçlü bir kontrol sahibi olduğunu ve öz kontrol hakkındaki inancını göstermektedir (Oba, 2019: 122).

Erdoğan'ın 02.09.2018 tarihinde Türkiye-Kırgızistan İş Forumundaki konuşmasında muhataplarına yönelik "*Şüphesiz atacağımız bu adımlarla bu ticari potansiyeli layıkıyla değerlendirecek olanlar öncelikle işadamlarımızdır. Biz ön açacağız, sizler de açılan bu kulvardan yürüyeceksiniz. İşadamlarımız bizim ticari ve ekonomik ilişkilerimizin alperenleridir. Bu bakımdan işadamlarımızın daha fazla çalışması, ticaretimizin güçlendirilmesi noktasında daha fazla gayret göstermesi gerekiyor*"[12] şeklindeki ifadeleri gelişme ve süreçler üzerindeki kontrol inancında olduğunu göstermektedir.

14.12.2018 tarihinde İslam İşbirliği Teşkilatı Birinci Yargı Konferansındaki konuşmasında "*Bugün dünyada güçlü olanlar maalesef adaleti değil sadece kendi çıkarlarını daha ileriye taşımanın peşindedir. Tarih bize adalet çizgisinden sapan toplumların ve devletlerin yıkılışının kaçınılmaz olduğunu gösteriyor. Geçmişte dünyanın önemli bir bölümünde hükümran olmayı başarmış nice güçlü liderin ardından inşa ettiği her şeyin yıkılıp gitmesinin sırrı, adalete dayalı bir düzen kuramamış olmasıdır. Zulümle payidar olunmayacağının sayısız örneği vardır*", "*İslam dünyasından bazı kesimler ve ülkeler, ne yazık ki doların veya riyalin kurbanı olanlar, bu olaylar karşısında hakkı ve hakikati adalet çerçevesi içerisinde söylemediler. Batı dünyasında da aynı şekilde birçok baronlar, onlar da bunu söyleyemiyorlar. Niye*?", "*Şimdi petrol zengini durumunda olan bu ülke ne yazık ki*

[12] 02.09.2018 Tarihindeki Türkiye-Kırgızistan İş Forumunda Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/96517/kirgizistan-turkiye-manas-universitesi-fahri-doktora-unvani-tevcih-toreninde-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

hala kararını vermedi, veremedi. Fakat hak yerini bulacak"[13] sözleri ile dünyada adalet ve maddiyata bağımlılık sorunlar yaşandığına dikkat çekmiş ve bu konuda muhatapları üzerinde farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Ayrıca Erdoğan, İslam dünyasına yönelik eleştirilerini gerekçesiyle birlikte yönelterek "*doların veya riyalin kurbanı"* olmak önermesi üzerinden hak, hakikat ve adalet gibi değerlerden uzaklaşıldığını ileri sürmüştür.

29.06.2019 tarihindeki G-20 Zirvesi Nedeniyle Bulunduğu Osaka'da düzenlediği basın toplantısında yaptığı konuşmada "Geleceğe yön vereceğine inandığım bir bildiriyi de G-20 olarak kabul ettik. Küresel finans krizi sonrasında belirlenen reformların uygulanmasının ehemmiyetini dile getirdik. Eşitsizlikler oturumunda mültecilere yönelik Türkiye'nin gösterdiği fedakârlıkları ve ortaya koyduğu çabaları ifade etme fırsatımız oldu", "İnsan hakları konusunda diğer ülkelere karne düzenleyen gelişmiş Batılı devletler, en temel insanlık sınavından maalesef geçemedi. Akdeniz'den, sınırlardan adeta birer toplama kampını, birer hapishaneyi andıran mülteci kamplarından yansıyan fotoğrafları özellikle de hepimiz gördük"[14] ifadelerine bakıldığında Erdoğan, gelişmeler üzerinde kendi görüşlerini ileri sürerken savunduğu düşüncelerin kabul görmesi gerektiğine de inancı tamdır. Yapılan açıklamalar ve verilen örneklerden yola çıkarak F-4 Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı kodları şu şekilde belirlenmiştir;

- Görmek
- Hak
- Adalet
- Kaçınılmaz
- Savunmak

[13] 14.12.2018 Tarihindeki, İslam İşbirliği Teşkilatı Birinci Yargı Konferansındaki Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/100110/islam-isbirligi-teskilati-birinci-yargi-konferansinda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

[14] 29.06.2019 Tarihindeki G-20 Zirvesi Nedeniyle Bulunduğu Osaka'da Düzenlediği Basın Toplantısında Yaptığı Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/106887/g-20-zirvesi-nedeniyle-bulundugu-osaka-da-duzenledigi-basin-toplantisinda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

F-4 Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı, bakımından Erdoğan'ın OKA endeks dereceleri Tablo 4.14'te gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı

OKA Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı				
Kontrol İnancı Yok	⟵		⟶	**Kontrol İnancı Var**
Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
0.0	0.25	0.50	0.75	1.0
Erdoğan Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı				
2018	2019	2020	2021	
%72,5	%79,6	%77,1	%77,3	

Tablo 4.14'te görüldüğü üzere Erdoğan'ın, gelişmeleri kontrol edebileceği yönündeki inancı yüksek bir siyasi lider olduğu anlaşılmaktadır. OKA endeksi eşik değerlerine göre Erdoğan, savunduğu düşünceleri bakımından diğer aktörleri kontrol odağı olarak görmekte ve bu yönde de güçlü bir inanca sahiptir. Nitekim 2018 yılındaki endeks değeri %72,5 iken 2019 yılında zirveye çıkmış ve %79,6 olarak skor elde etmiştir. 2020 ve 2021 yıllarında ise yaklaşık %77 değer elde etmiştir. Bu veriler genel olarak yorumlandığında Erdoğan F-4 endeksinde 2018 yılı dışında 2019-2021 yıllarında "Yüksek (0,75)" ve Çok Yüksek (1.0) arasında yer almaktadır. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere endekste belirtilen skorlar, siyasi liderin inanç düzeyini ve çabasını göstermekte olup, inandığı veya savunduğu görüşleri kabul ettirme, herhangi bir gelişmeyi veya olayı değiştirme gücü gibi skorlama yapılabilmesi mümkün değildir.

4.2.2.5. Şans-Olasılık Rolü

F-5 Şans-Olasılık Rolü, siyasi liderin muhataplarıyla müzakerelerinde ya da muhataplarına yönelik ifadelerinde diğerlerinin eylem ve fiillerini kontrol edebileceğine ilişkin inancını başka bir deyişle başkalarının eylemlerinin tahmin edilebilir olduğuna inanıyorsa söz konusu olmaktadır (Oba, 2019: 123; Şıhmantepe, 2016: 37). Şans faktörü doğası gereği siyasi liderin F-1 kodunda belirlenen olay, gelişme, amaç, değer vb. süreçlerde tesadüflere dayanmakta, siyasi liderin kendi

kontrolünden ziyade diğerlerinin tutum ve uygulamalarına bağlı olmaktadır. Özellikle F-3 ve F-4 endeksinde yüksek skor elde eden bir siyasi liderin şan ya da olasılıklar üzerinden hareket etmesi beklenemez. Bundan dolayı F-5 endeksi F-3 ve F-4 endeksiyle ters orantılı olup siyasi evren üzerinde kontrolünün yüksek olduğunu düşünen siyasi liderin şans faktörüne daha az önem vermesi beklenir (Oba, 2019: 123-124; Şıhmantepe, 2016: 37-38).

Siyasi evrende kontrol inancı, siyasi liderin gelişmeler, olaylar veya fikirler üzerinden kendi iddia ve görüşlerini ileri sürmesine ve bunlara olan inancına dayanmaktadır. Dolayısı ile siyasi lider, siyasi evrende kendini amil, diğerlerini de kontrol odağı olarak görmektedir. Şansın rolü endeksinde siyasi liderin dünya görüşü ile bir ilişki de vardır. Zira bir siyasi lider, çaba ve değerlerini ortaya koyarken, bunları başka bir değişkene (şansa) bağlıyorsa F-3 ve F-4 endeksiyle çelişki yaşandığı izlenimi vermektedir. Örneğin siyasi lider "nasipse bu konuyu çözeceğiz" diyorsa ilk bakışta zayıf kalabileceği ya da güçlü bir irade gösteremediği gibi yargı oluşabilmektedir. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken konu şudur; yeterince çaba gösterildikten sonra başarının elde edilmesinin kadere bağlı olduğudur. Nitekim Erdoğan pek çok konuşmasında, farklı açılardan kadere vurgu yaptığı görülmektedir. Bazı örnekler şu şekildedir;

"*Hamdolsun tüm sıkıntıları, sınamaları, direnç testlerini başarıyla atlattık. Bugün son dönemde yaşadığımız onca badireye rağmen….*"[15] "*Allah'ın izniyle biz doğru bildiklerimizi söylemekten hamdolsun bugüne kadar çekinmedik, asla çekinmeyiz.*"[16]

"*Rabbim nasip etti, bir kez daha milletimizin teveccühüyle bu göreve geldik.*"[17]

"*Savunma sanayi alanında gerçekten önemli başarılara imza attık. 15 yıl önce yüzde 80'leri bulan dışa bağımlılığımızı hamdolsun bugün yarı yarıya indirdik. Silahlı*

[15] 07.02.2019 Tarihindeki, ABD Ticaret Odası ve Amerikan Türk Konseyi üyelerini kabulünde yaptığı konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/101964/abd-ticaret-odasi-ve-amerikan-turk-konseyi-uyelerini-kabulunde-yaptiklar-konusma, adresinden erişildi.
[16] 22.03.2019 Tarihindeki İslam İşbirliği Teşkilatı Acil İcra Komitesi Toplantısında Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/102639/islam-isbirligi-teskilati-acil-icra-komitesi-toplantisinda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.
[17] 09.07.2018 Tarihindeki, Cumhurbaşkanlığı Göreve Başlama Töreninde Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/94767/cumhurbaskanligi-goreve-baslama-toreninde-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

insansız hava araçları gibi pek çok modern silahı kendimiz artık üretir hale geldik."[18]

"*Bu ülkede insanların herhangi bir sebepten ötürü dışlandığı, ötekileştirildiği, zulme maruz kaldığı dönemler inşallah bir daha geri gelmemek üzere geride kalmıştır*."[19]

Verilen örneklerde görüldüğü üzere Erdoğan, konuşmalarında yaptıkları, yapacakları veya gelişmeleri değerlendirirken kader ve nasip gibi kavramlara göndermeler yapmaktadır. Yapılan açıklamalar ve verilen örneklerden yola çıkarak F-5 Şansın Rolü kodları şu şekilde belirlenmiştir;

- Kader
- Nasip
- İnşallah
- Hamdolsun

F-5 Şans-Olasılık Rolü, bakımından Erdoğan'ın OKA endeks dereceleri Tablo 4.15'te gösterilmiştir.

Tablo 4.15. Şans-Olasılık Rolü

OKA Şans-Olasılık Rolü				
Şansa Bağlılık Yok ⟵			⟶ **Şansa Bağlılık Var**	
Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek	Çok Yüksek
0.0	0.25	0.50	0.75	1.0
Erdoğan Şans-Olasılık Rolü				
2018	2019	2020	2021	
%40,9	%42,1	%39,0	%36,9	

[18] 10.10.2018 Tarihindeki, Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumunda Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/99372/turkiye-afrika-ekonomi-ve-is-forumunda-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

[19] 09.07.2018 Tarihindeki, Cumhurbaşkanlığı Göreve Başlama Töreninde Yaptıkları Konuşma, https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/94767/cumhurbaskanligi-goreve-baslama-toreninde-yaptiklari-konusma, adresinden erişildi.

Tablo 4.15'te yer alan skorlar değerlendirilirken Erdoğan'ın taşıdığı İslami kimliğin göz önüne alınması gerekmektedir. Zira Erdoğan, pek çok konuşmasında sözlerinin arasında İslam inancının değerlerine gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla düşüncelerini açıklarken, iddialarını savunurken, muhataplarına yönelik ifadelerde bulunurken kader ve nasip gibi kavramları kullanmaktadır. Nitekim Erdoğan, özellikle iç politika konularındaki konuşmalarında sıklıkla "Allah'ın izniyle yapacağız", "nasipse çözeceğiz" gibi ifadeler kullanmaktadır. Ancak uluslararası muhataplarına yönelik konuşmalarında ise farklı olduğu görülmektedir. Tablo 3.15'e bakıldığında Erdoğan'ın şans-olasılık kavramları bakımından elde ettiği endeks puanı 2018 yılında %40,9 iken 2019 yılında %42,1'e yükselmiştir. 2020 yılında ise gerileme söz konusu olmuş ve %39,0 olan endeks puanı 2021 yılında %36,9'a düşmüştür. Bu verilere göre Erdoğan'ın iç politikadan farklı olarak uluslararası alanda şansın rolünü göz ardı eden bir siyasi lider davranışı gösterdiği ifade edilebilir.

4.2.2.6. OKA Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Günümüzde OKA'nın amacı, politik psikolojinin bilişsel ve motivasyonel teorileri tarafından tanımlanan dış politika kararları üzerindeki bilişsel ve duyuşsal etkilerin teorik bir sentezinin yapılabilmesini sağlamaktır. 1970'lerden itibaren Alexander George ve Ole Holsti gibi araştırmacı ve yazarların öncülüğünde OKA, lider odaklı politik inanç ve süreçlerin sistematik tipolojisini analiz etmek üzere geliştirilmiştir. Günümüzde OKA'nın amacı, politik psikolojinin orta sınıf bilişsel ve motivasyonel teorileri tarafından tanımlanan dış politika kararları üzerindeki bilişsel ve duyuşsal etkilerin teorik bir sentezinin yapılabilmesini sağlamaktır (Walker, 1990: 404). OKA, ülkelerin, lider kaynaklı ya da kurumsal dış politika görünümlerinin öncül ve ardıllarıyla birlikte analiz edilmesi ihtiyacı ile geliştirilmiştir. Siyasi liderler, dış dünyaya göre değil kendi iç dünyalarının dış dünyayı şekillendirmesine odaklanmaktadırlar ve amaçlarına inançla bağlıdırlar. Çalışmada (1) F-l. Siyasi Evrenin Doğası, (2) F-2. Temel Değerleri Gerçekleştirme, (3) F-3. Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği, (4) F-4. Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı ve (5) F-5. Şansın Rolü olmak üzere beş tür araçsal değerlendirmeye göre Erdoğan'a yönelik endeks puanı ortaya çıkarılmıştır.

“F-l. Siyasi Evrenin Doğası”, OKA’nın ilk maddesidir ve bu kod “temel inanç endeksi” olup diğerleriyle yakından ilintilidir. Buna koda göre bir siyasi liderin siyasi evrendeki ‘diğer’ diye tasvir edilen siyasi aktörlerin ve rakiplerinin amaçlarına karşın kendisinin nasıl bir tutum belirlediği ve kendi hedeflerini nasıl tanımladığı hakkındaki inançlarına karşılık gelmektedir (Demir, 2019: 185). F-1 kodunun temel özelliği siyasi liderin kendisine değil karşısındaki diğer siyasi aktör/aktörlere, muhataplarına odaklanmasını ve yoğunlaşmasını göstermesidir. Siyasi evreninin doğası endeksinde Erdoğan’ın, siyasi evrende uluslararası muhataplarıyla işbirliğine önem veren bir siyasi lider olduğu tespit edilmiştir.
F-2 Temel Değerleri Gerçekleştirme, siyasi liderin kendi ideallerini, beklentilerini ve umutlarını temsil etmektedir. Siyasi liderin bu endeksten yüksek puan alması “iyimser-umutlu” düşük puan alması ise “karamsar-kötümser” olarak kabul edilmektedir. Buna göre Erdoğan’ın uluslararası alanda F-1 kodunda belirlenen değerler kapsamında çaba gösteren bir siyasi lider olduğu tespit edilmiştir.

F-3 Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği, siyasi liderin bir konuda öncül ve ardıllara dayanarak kendi önermelerini ileri sürmek suretiyle tahminleme yapması, çıkarımlarda bulunması ve muhtemel gelişmelere dikkat çekmesidir. Buna göre Erdoğan’ın siyasi evrenin öngörülebilirliği endeksinde genel olarak orta ve üzerinde değerler elde ettiği, ayrıca tutarlı ve dengeli bir siyasi lider profilinde olduğu ifade tespit edilmiştir.

F-4 Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı, siyasi liderin gelişmeleri, siyasal süreç ve sonuçları ne kadar kontrol edebildiğine olan inancını ifade etmektedir. OKA endeksi eşik değerlerine göre Erdoğan, savunduğu düşünceleri bakımından diğer aktörleri kontrol odağı olarak görmekte ve bu yönde de güçlü bir inanca sahiptir.

F-5 Şans-Olasılık Rolü, siyasi liderin muhataplarıyla müzakerelerinde ya da muhataplarına yönelik ifadelerinde diğerlerinin eylem ve fiillerini kontrol edebileceğine ilişkin inancını başka bir deyişle başkalarının eylemlerinin tahmin edilebilir olduğuna inanıyorsa söz konusu olmaktadır. Siyasi evrende kontrol inancı, siyasi liderin gelişmeler, olaylar veya fikirler üzerinden kendi iddia ve görüşlerini

ileri sürmesine ve bunlara olan inancına dayanmaktadır. Dolayısı ile siyasi lider, siyasi evrende kendini amil, diğerlerini de kontrol odağı olarak görmektedir. Buna göre Erdoğan'ın iç politikadan farklı olarak uluslararası alanda şansın rolünü göz ardı eden bir siyasi lider davranışı gösterdiği ifade edilebilir. Genel olarak Erdoğan'ın OKA sonuçları "yüksek" eşik değerlerin üzerindedir. Bu kapsamda çalışma OKA ilişkin belirlenen hipotez sonuçları Tablo 4.16'da aktarılmıştır.

Tablo 4.16.OKA Hipotez Sonuç Tablosu

	Hipotez	**Sonuç**
H8:	Erdoğan'ın siyasi evreninin doğası işbirliğine dayalıdır.	Kabul Edildi
H9:	Erdoğan temel değerleri gerçekleştirebilmekte umutludur.	Kabul Edildi
H10:	Erdoğan siyasi evreni öngörülebilmektedir.	Kabul Edildi
H11:	Erdoğan'ın olaylar ve gelişmeler üzerinde kontrol inancı vardır.	Kabul Edildi
H12:	Erdoğan şans-olasılık faktörü vardır.	Kabul Edildi

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Devletler soyut varlıklar olduğundan, milli iradeye dayalı egemenlik yetkisi siyasi liderler ya da hükümet yetkisini kullananlar tarafından temsil edilmektedir. Halk tarafından belli bir süreliğine verilen bu yekinin kullanılmasında siyasi liderler kapasite ve yetkinlikleri ölçüsünde devletlerini temsil etmektedirler. Geçmişten bu yana pek çok örneği görüldüğü üzere siyasi liderler ülkelerini uluslararası alanda iyi ya da kötü bir şekilde temsil edebilmektedirler. Siyasi liderlerin iç ve dış alanda temsil süreçlerine bakıldığında, kendi halklarından aldıkları desteklerle temsil güçleri arasında doğru bir orantı olduğu ifade edilebilir. Zira demokrasi çerçevesinde güçlü bir şekilde iş başına gelen liderlerin özgüvenleri yüksek olduğu gibi kendi düşünce ve değerlerini de daha yüksek sesle dile getirebilmektedir. Bundan dolayı milli iradeye dayanarak hak ve adalet talepleri ile ülke menfaatlerinin savunulmasında siyasi liderlik olgusu kilit rol ve öneme sahiptir.

Siyasi liderin etki ve kontrol gücü, özgüveni, bilişsel kapasitesi, siyasi evreni, temel değerleri vb. gibi pek çok niteliği belirleyici olabilmektedir. Siyasi liderlerin bu kapsamdaki nitelik ve yetkinliklerinin ne olduğu, nelere dayandığı ve motivasyon kaynakları gibi arka plan dinamiklerinin ortaya konulması oldukça ve zahmetlidir. Zira liderlik kavramına ilişkin literatürde sayısız model, ölçek, çalışma ve önerme yer almakla birlikte bunların büyük bir kısmı genellikle yönetim ve organizasyon köken ve amaçlı olup işletmelere-organizasyonlara yöneliktir. Siyasi liderlerin doğrudan bir ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulması mümkün olmadığından uzaktan değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Diğer yandan siyasi liderler birden çok niteliği birlikte taşıyan karakterler olduğundan belli bir niteliğe yoğunlaşılması da mümkün olmamaktadır. Örneğin yönetim literatüründe “karizmatik lider”, “demokratik lider” vb. gibi belli betimlemelerle liderlerin tasvir edildiği görülmektedir. Ancak siyasi liderler kendi amaçları, değerleri, fikirler ve gelişen olaylar karşısında gerekli olan liderlik profilini

sergileyebilmektedirler. Dolayısıyla bir siyasi lideri belli özellik ya da nitelik üzerinden kategorize etmek hem eksik bir yaklaşım, hem de ortaya çıkan sonuçlar tartışmalı olacaktır. Bu nedenle siyasi liderlerin kişilik analizlerinde farklı süreç izlenmesi gerekmektedir. Siyasi lider profil çalışmalarında literatürde görece örneği az olan iki tür model olduğu görülmektedir. Birincisi Liderlik Profil Analizi (LPA) ve ikincisi de Operasyonel Kod Analizi (OKA) yaklaşımlarıdır. LPA ile siyasi liderin iç politikaya ilişkin analizi, OKA ile siyasi liderin dış politikaya ilişkin analizi yapılabilmektedir. Bu kapsamda çalışmada örneği az olan LPA ve OKA olmak üzere iki aşamalı bir analiz süreciyle Erdoğan'ın siyasi lider olarak analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda aktarılmıştır.

LPA Sonuçları

Siyasi liderler, amaçlarına ulaşmak, kendilerine izleyenlere rehberlik ve yönetim süreçlerinde çeşitli nitelikleri sergileyebilmektedirler. Siyasi liderler, içinde bulundukları yapı ile amaçları arasında birden çok liderlik özelliğini gösterebilmektedir. Örneğin bir siyasi lider barış ve refah ortamında babacan, ılımlı, uyumlu vb. gibi olabileceği gibi kriz dönemlerin de ise otokratik ya da katı bir lider olabilmektedir. Bundan dolayı siyasi liderleri; yardımsever, babacan, karizmatik, demokratik, otokratik vb. sıfatlarla betimlemeye çalışmak indirgemeci bir yaklaşım olacağı gibi aynı zamanda siyasi lideri de sınırlandırmaktır. Bu değişkenler karşısında siyasi liderler hakkında önceden geliştirilmiş standardize ölçek ya da analiz seti kullanılarak karakter profili çıkarmak oldukça güçtür. Bu güçlük karşısında siyasi liderler için daha karşılaştırmalar üzerinden değerlendirmeler yapılması yoluna gidilmiş ve Hermann (1999: 2002) tarafından geliştirilen "Liderlik Profili Analizi" (LPA) skalası ideal değerlendirme araçlarından biri olarak kabul edilmiştir. LPA'yı öne çıkaran temel neden, siyasi liderlerin doğrudan bir profil analizine tabi tutulmasındaki güçlükten dolayı "Uzaktan Değerlendirme" için uygun bir model olmasıdır.

LPA, iki tür karşılaştırma seçeneği sunarak siyasi liderler hakkında karakter ve kişilik çözümlemelerine aracılık etmektedir. Birincisi dünya çapında siyasette iz bırakan ya da önemli etkileri olan isimler arasında yer alan 87 devlet veya hükümet

başkanı grubudur (87'ler grubu). İkincisi ise yasadışı olduğu kabul edilen, isyan hareketi liderleri, terör örgütü liderleri vb. gibi 122 kişinin yer aldığı karşılaştırma grubudur (122'ler grubu). Bu çalışmada Erdoğan, (1) Etki ya da kontrole ilişkin inanç, (2) Güç isteği ve beklentisi, (3) Özgüven, (4) Bilişsel Kapasite, (5) Hedef odağı, (6) İç-grup önyargısı ve (7) Başkalarına karşı güvensizlik olmak üzere yedi noktada 87'ler grubu ile karşılaştırılmıştır. Her bir madde "düşük, orta, yüksek" olmak üzere belli yüzdelik değerde olup LPA ile karakter analizi yapılan siyasi lider bu eşik değerlere göre kıyaslanabilmektedir. Yapılan LPA çalışması sonucunda Erdoğan'ın elde ettiği değerlere göre şunları ifade etmek mümkündür;

Etki ya da Kontrole İlişkin İnanç boyutunda Erdoğan, "Yüksek > %58" sonuçları elde etmiştir. Buna göre Erdoğan, iç politikaya ve rakiplerine yönelik olarak yaptıkları, yapacakları ve yapmayı tasarladıkları konularında ya da değişimler üzerinde yüksek düzeyde kontrol edebilme kapasitesi olduğu veya etki gücüne sahip olabildiği inancını taşımaktadır. Başka bir deyişle Erdoğan, siyasi bir lider olarak amaçları ve yaptıkları/yapacakları konusunda kontrol sahibidir.

Güç isteği ve beklentisi boyutunda Erdoğan, 2018 yılı dışında "Yüksek > %62" sonuçları elde etmiştir. Buna göre Erdoğan, partisine ve kendisine yönelik eleştiri, suçlama ya da sataşmalar karşısında rakibini doğrudan hedef alarak muhatabının ileri sürdüğü konuları açıkça yanıtlayarak, onları eleştirerek, reddederek ya da karşı atağa geçerek kendi gücünü korumaya ve sürdürmeye çalışmaktadır.

Özgüven boyutunda, düşüncelerini açıkça savunma ve arkasında durma, rakiplerle mücadele aktif ve cesur olma, amaç ve ideallerini anlatabilecek iletişim geliştirme vb. siyasi liderin özgüven davranış ve kişilik özellikleridir. Bu açıdan Erdoğan'ın özgüven skoru "Yüksek >%81" eşik değerinin üzerindedir.

Bilişsel kapasite boyutunda, siyasi liderler açısından bilişsel kapasite, çevrede meydana gelen olayları, gelişmeleri ve süreçleri ileriye, geriye, yatay ve dikey olarak çok yönlü algılama, yorumlama ve çıkarımlarda bulunda becerisi olarak kabul edilebilir. Ayrıca siyasi liderler için bilişsel kapasitenin analizinde liderin, olayların

farklı yönlerini görebilme kapasitesine ilişkin göstergeler aranmaktadır. Bilişsel kapasite skorları "Yüksek > %57,11" aralığındadır.

Hedef odağı boyutunda siyasi liderler; (1) parti merkezli liderlikte partinin tüzüğünde yer alan program ve politikaların sürdürülmesi, (2) liderin kendi idealleri ile yarattığı görüş ve amaçlar kapsamında geliştirdiği hedef odağı söz konusu olmaktadır. Erdoğan için hedef odağı kendi görüşlerinin öne çıktığı ve partinin de taşıyıcı olduğu bir yapıdır. Ayrıca hedef odağında (1) başarı odaklılık ve (2) ilişki odaklılık olmak üzere iki tür ana amaçtan söz edilebilmektedir. Birincisinde başarı odaklılık vardır. Siyasi lider; mevcut sorunları çözmeye çalışmak, çözüm için strateji ve politika geliştirmek, uygulamada başarılı olabilmek için ekipleri yönetmek vb. kapsamında hedeflere odaklanır. İkincisinde ise ilişki odaklılık vardır. Siyasi lider temsil ettiği siyasi düşünceyi sürdürmek, başında bulunduğu partinin varlığını ve bütünlüğünü korumak, oylarını maksimize etmek ve bu kapsamda seçmenlerle iyi ilişkiler kurma şeklinde hedeflere odaklanır. Bu kapsamda Erdoğan'ın başarı odağı "Düşük < %46" ile "Ortalama = %59" arasında; ilişki odağı ise "Yüksek > %71" üzerindedir.

İç grup önyargısı boyutunda, siyasi liderler; sosyal, siyasi ve kültürel kimliklerin konumlandırılmasında ve inşasında farklılık, nitelik ve nicelik belirteci kullanılmaktadırlar. İç grup önyargısında, lider kendini izleyenleri farklı nitelikleriyle diğerlerinden ayırt ederek onların bir takım özelliklerini öne çıkarmaktadır. Bu kapsamda Erdoğan'ın iç grup önyargısı skoru "Yüksek >%53" üzerinde bulunmuştur.

Başkalarına karşı güvensizlik boyutu, siyasi liderlik özellikleri açısından doğal bir düşünüş biçimi olarak kabul edilebilir. Ancak burada sözü edilen güvensizlik olgusu başkalarının yalan söylediği, fırsat bulduğunda aldatma eğiliminde olduğu ve zarar vermek için çabaladığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Zira güvensizliğin temelinde; gerçeği bulmak, bilgiyi doğrulamak, araştırarak doğruya ulaşmak için gayret etmek vardır. Erdoğan'ın Başkalarına karşı güvensizlik boyutu skoru "Yüksek > %56" üzerindedir.

OKA Sonuçları

1970'lerden itibaren Alexander George ve Ole Holsti gibi araştırmacı ve yazarların öncülüğünde OKA, lider odaklı politik inanç ve süreçlerin sistematik tipolojisini analiz etmek üzere geliştirilmiştir. Günümüzde OKA'nın amacı, politik psikolojinin orta sınıf bilişsel ve motivasyonel teorileri tarafından tanımlanan dış politika kararları üzerindeki bilişsel ve duyuşsal etkilerin teorik bir sentezinin yapılabilmesini sağlamaktır (Walker, 1990: 404). OKA, ülkelerin, lider kaynaklı ya da kurumsal dış politika görünümlerinin öncül ve ardıllarıyla birlikte analiz edilmesi ihtiyacı ile geliştirilmiştir. Siyasi liderler, dış dünyaya göre değil kendi iç dünyalarının dış dünyayı şekillendirmesine odaklanmaktadırlar ve amaçlarına inançla bağlıdırlar. Çalışmada (1) F-l. Siyasi Evrenin Doğası, (2) F-2. Temel Değerleri Gerçekleştirme, (3) F-3. Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği, (4) F-4. Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı ve (5) F-5. Şansın Rolü olmak üzere beş tür araçsal değerlendirmeye göre Erdoğan'a yönelik endeks puanı ortaya çıkarılmıştır.

"F-l. Siyasi Evrenin Doğası", OKA'nın ilk maddesidir ve bu kod "temel inanç endeksi" olup diğerleriyle yakından ilintilidir. Buna koda göre bir siyasi liderin siyasi evrendeki 'diğer' diye tasvir edilen siyasi aktörlerin ve rakiplerinin amaçlarına karşın kendisinin nasıl bir tutum belirlediği ve kendi hedeflerini nasıl tanımladığı hakkındaki inançlarına karşılık gelmektedir (Demir, 2019: 185). F-1 kodunun temel özelliği siyasi liderin kendisine değil karşısındaki diğer siyasi aktör/aktörlere, muhataplarına odaklanmasını ve yoğunlaşmasını göstermesidir. Siyasi evreninin doğası endeksinde Erdoğan'ın, siyasi evrende uluslararası muhataplarıyla işbirliğine önem veren bir siyasi lider olduğu tespit edilmiştir.

F-2 Temel Değerleri Gerçekleştirme, siyasi liderin kendi ideallerini, beklentilerini ve umutlarını temsil etmektedir. Siyasi liderin bu endeksten yüksek puan alması "iyimser-umutlu" düşük puan alması ise "karamsar-kötümser" olarak kabul edilmektedir. Buna göre Erdoğan'ın uluslararası alanda F-1 kodunda belirlenen değerler kapsamında çaba gösteren bir siyasi lider olduğu tespit edilmiştir.

F-3 Siyasi Evrenin Öngörülebilirliği, siyasi liderin bir konuda öncül ve ardıllara dayanarak kendi önermelerini ileri sürmek suretiyle tahminleme yapması,

çıkarımlarda bulunması ve muhtemel gelişmelere dikkat çekmesidir. Buna göre Erdoğan'ın siyasi evrenin öngörülebilirliği endeksinde genel olarak orta ve üzerinde değerler elde ettiği, ayrıca tutarlı ve dengeli bir siyasi lider profilinde olduğu ifade tespit edilmiştir.

F-4 Tarihsel Gelişim Üzerinde Kontrol İnancı, siyasi liderin gelişmeleri, siyasal süreç ve sonuçları ne kadar kontrol edebildiğine olan inancını ifade etmektedir. OKA endeksi eşik değerlerine göre Erdoğan, savunduğu düşünceleri bakımından diğer aktörleri kontrol odağı olarak görmekte ve bu yönde de güçlü bir inanca sahiptir.

F-5 Şans-Olasılık Rolü, siyasi liderin muhataplarıyla müzakerelerinde ya da muhataplarına yönelik ifadelerinde diğerlerinin eylem ve fiillerini kontrol edebileceğine ilişkin inancını başka bir deyişle başkalarının eylemlerinin tahmin edilebilir olduğuna inanıyorsa söz konusu olmaktadır. Siyasi evrende kontrol inancı, siyasi liderin gelişmeler, olaylar veya fikirler üzerinden kendi iddia ve görüşlerini ileri sürmesine ve bunlara olan inancına dayanmaktadır. Dolayısı ile siyasi lider, siyasi evrende kendini amil, diğerlerini de kontrol odağı olarak görmektedir. Buna göre Erdoğan'ın iç politikadan farklı olarak uluslararası alanda şansın rolünü göz ardı eden bir siyasi lider davranışı gösterdiği ifade edilebilir. Genel olarak Erdoğan'ın OKA sonuçları "yüksek" eşik değerlerin üzerindedir.

LPA sonuçlarına genel olarak bakıldığında Erdoğan'ın iç politikadaki LPA profili oldukça net, açık, kolay ikna olmayan, savunucu, amaca bağlı, baskın karakterlidir. LPA alt boyutları açısından; Etki ya da kontrole ilişkin inançta yaptıkları ve yapmayı hedefleri üzerinde durmaktadır. Güç isteği ve beklentisi boyutunda kararlı bir duruş göstermektedir. Özgüven boyutunda millet ve dava kavramları temel motivasyonudur. Bilişsel kapasite boyutunda geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki bağıntılar kurmaktadır. Hedef odağı iki yönlüdür. Birincisinde başarı odaklı olan mücadele ve hedeflere yönelmektedir. İkincisinde ilişkilere önem vermekte, birliktelik ve dayanışmaya önem vermektedir. İlişkiler yönü başarı odağı yönüne göre daha güçlüdür. İç grup önyargısı boyutunda millet, vatandaş ve devlet kavramlarına önem vermektedir. Başkalarına karşı güvensizlik boyutunda,

muhataplarına karşı ataklara önem vermekte, güven konusunda kendi görüş ve analizlerine önem vermektedir.

OKA sonuçlarına geniş açıdan bakıldığında Erdoğan'ın dış politikadaki OKA profili kendi değerlerini sıkı sıkıya bağlı olduğu ancak uzlaşma ve işbirliği konularına daha fazla önem verdiği görülmektedir. Diğer yandan muhataplarına karşı kendi değer ve inandığı düşünceleri savunma konusunda cesur ve kararlı olduğu görülmüştür. Siyasi evrenin doğası boyutunda uluslararası ilişkilerde zaman zaman görülen kırılma ve gerginliklere rağmen işbirliğine yakındır ve ilişkileri geliştirme arzusundadır. Temel değerleri gerçekleştirme boyutunda iyimserdir ve insan odaklıdır. Siyasi evrenin öngörülebilirliği boyutunda öngörülebilir bir profildedir ve uluslararası camia ile birlikteliğe önem vermektedir. Tarihsel gelişim üzerinde kontrol inancı boyutunda, gelişme ve süreçler üzerinde kontrol etkisi olabileceğine yüksek düzeyde inanmaktadır. Şans-olasılık rolü boyutunda, gösterdiği çabaların karşılık bulmasında kader ve nasip gibi kavramlara gönderme yapmaktadır.

Genel olarak Erdoğan'ın liderlik profiline bakıldığında LPA ve OKA bulgularının birbiri ile örtüştüğü, tamamladığı ve istikrarlı seyrettiği ifade edilebilir. Buna göre Erdoğan'ın iç politikadaki ideal, hedef ve tutumlarıyla bunların dış politika alanına yansımaları benzerlik ve tutarlılık göstermektedir. Erdoğan'n iç politikada üzerinde en çok durduğu konularına başında milli irade ve yönetişim bağlamındaki kavramlar, dış politikadaki söylem ve tutumlarında da görülmektedir. Örneğin içeride milli iradenin önemi ve gerekliliğini sıklıkla ifade ederken dış politikada da "Dünya Beşten Büyüktür" önermesini her fırtsatta ileri sürmekte, "dünyanın büyük sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir dönemde insanlığın kaderi sınırlı sayıdaki ülkenin keyfine bırakılamaz" (Erdoğan, 2021) demektedir.

Erdoğan'ın siyasi yaşamının parametreleri, içeriden dışarıya doğrudur. Bir yandan iç meselelerle odaklanırken diğer yandan dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak görüşlerini ifade etmekten çekinmemektedir. Özellikle küresel aktörlere ve BM'ye yönelik güçlü eleştirilerini dile getirmektedir. Örneğin "bugün dünyanın dört bir tarafında küresel sorunlarla karşı karşıyayız. Ancak BM bunlara çözüm üretecek bir kurum olma özelliğine maalesef sahip değil. Daha ziyade beş daimî üyenin çıkar ve

çekişmeleri nedeniyle hareketsiz kalmış ve içi boşalmış bir kurum hâline geldi. Bu nedenle küresel istikrarı derinden sarsan meselelerde çözüm üretmek bir yana, sorunların daha fazla derinleşmesine neden oluyor" diyerek dünyadaki meselelerin kaynaklarının ne olduğunu belirtmektedir.

Siyasi liderlik profilinin merkez noktasında etki ve kontrol başarısı, halkla yakın ilişki ve temas, samimiyet, yüksek özgüven ile güçlü bir hedefe bağlılık tutumu olduğu görülmektedir. Bu özellikler hem akademik çalışmalarda hem de siyasi yaşamın içinde olması gereken nitelikler şeklinde kabul edilmektedir. Ulusal literatürde Erdoğan'ın incelendiği çalışmalara bakıldığında bunların büyük bir kısmının "karizmatik liderlik" ya da benzeri kavramlar üzerinden indirgemeci bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Halbuki "karizma" olgusu siyasi lider için etkili ve önemli işlev olmakla birlikte "tükenebilir" bir dayanak noktasıdır. Karizma üzerinden siyasi lidere özellikle Erdoğan'a bakıldığında diğer tüm nitelikler ikincil ya da tali unsurlar gibi kalmaktadır. Erdoğan'ın fark meydana getirdiği temel öz ise bahsedilen nitelikleri güçlü şekilde taşımakla birlikte yaşadığı toplumu iyi tanıması, doğal davranması, halkın içinden geliyor olması ve bu bağı da korumaya gayret etmesidir. Bununla birlikte Erdoğan'ın liderlik profilinin dikkat çeken bir diğer yanı yönetim ve seçim süreçlerinde "yapay ya da suni liderlik profili projeleri" dışında kalmayı başarmasıdır denilebilir. Örneğin 2008 yılında B. Obama için sosyal medya tabanlı bir lider tipolojisi inşa edilmiş ve pazarlanmıştır. Erdoğan ise olağan kampanyalardan farklı olarak "lider pazarlama" taktik ve stratejilerinin dışında kalarak şahsına münhasır tüm yönleriyle kendisini halka doğrudan arz etmeyi başarabilmektedir. Erdoğan yakın çevresi ve çalışma ekibini dinamik tutmayı, yönetim sürecinde ekibin sadakatini kazanmayı ve partisinin tüm organlarında güçlü bir duygusal emek üretimini sağlayabildiğinden liderlik sürecinde etkinliğini canlı ve sürdürülebilir kılabilmektedir. Nitekim gerektiğinde unvan ve statüsüne bakmadan ekibinde stratejik yer değişiklikleri, atamalar ya da görevlendirmeler yaparak güçlü ve etkili lider statüsünü koruyabilmektedir.

Daha önce de vurgulandığı üzere; siyasi liderleri belli bir nitelemeye göre, belli özelliklerine göre ya da belli davranış kalıplarına göre kategorize etmek indirgemeci, dar kapsamlı bir bakış ve zorlama bir çabadır. Zira siyasi liderler amaçları ve siyasi

ideallerine göre liderliklerini; gelişmeler, mevcut durum ve geleceğe yönelik olmak üzere sürekli konumlayabilen kişilerdir. Bundan dolayı literatürde de alışılagelmiş bir geleneğe dönüştüğü görülen bir siyasi lider için tek bir tipolojik tanım ya da sıfat üretilmesi hatalıdır. Zaten bu hatalı yaklaşım ve betimlemelerin giderilmesi için siyasi lideri iç politika yaklaşımında LPA ile dış politika yaklaşımında OKA analiz ile geniş, çok yönlü ve derinlemesine analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

Sonuç olarak 1994 yılında İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı ile başlayan Erdoğan'ın siyasi aktör olma süreci 2003'te AK Parti iktidarı ile yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Türk siyasi tarihinde en uzun süre iktidarda kalmayı başaran ve halen sürdüren Erdoğan'ın liderlik özellikleri ve profilinin parametreleri araştırmada elde edilen LPA ve OKA kodlarındadır. Bu kodlar ise Erdoğan'ın çok çok yönlü liderlik profilini ortaya koymaktadır. Son söz olarak Erdoğan'ın şahsına münhasır güçlü, etkili ve kararlı bir siyasi lider profilinde olduğunu söylemek mümkündür.

Benzer konuda çalışma yapacak sonraki araştırmacılar için Erdoğan'ın muhatapları ve siyasi rakipleri açısından söylem analizi ile nasıl görüldüğü gibi bir çalışma yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

Ağlargöz, O. (2012). *Yetki, Güç ve Liderlik*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Aichholzer, J. and Willmann, J. (2020). Desired Personality Traits in Politicians: Similar To Me But More of A Leader, *Journal of Research in Personality*, (88), 1-11.

AK Parti, (2019), Tüzük, https://www.akparti.org.tr/media/279929/cep-boy.pdf adresinden erişildi.

Ak, Ö. (2012). "Liderlik Profili Analizi ve Dış Politika: Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan," Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi, (Der. E. Efegil ve R. Kalaycı), İçinde; s. 501-527, Ankara: Nobel Yayınları.

Akay, A. S. (1998). *İnsan Hakları ve Türkiye 1839- 1923*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Akdöl, B. (2015). Liderlik, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Akman, V., Hanoğlu, M. ve Kızıl, C. (2015). Liderlik ile Personel Performansı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Şirket İncelemesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52), 130-145.

Aktaş, A. (2006). *Farklı Kültürlerdeki Yöneticilerin Kişilik Özelliklerine Dayanarak Liderlik Anlayışlarının Belirlenmesi: Türk ve Amerikan Otel Yöneticilerinin*

Karşılaştırmalı Analizi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Akyürek, S. (2016) Türkiye'de İç Grup Yanlılığının Toplumsal Adalete Ve Güvenliğe Etkisi, *The Journal Of Europe - Middle East Social Science Studies*, 2(2), 161-179.

Akyüz, B., Kaya, N. ve Aravi, B. (2015). Kamu Çalışanlarının İş Tatmini Üzerinde Liderin Güç Kaynaklarının Rolü. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 13(25), 71-90.

Altıparmak, M. E. (2015). Akademik Kontrol Odağı Ve Başarı Hedef Yönelimleri: Beden Eğitimi Öğretmenliği Öğrencileri Üzerinde Bir Çalışma, *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 73-78.

Anadolu Ajansı (2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan BM'de konuştu: Dünya 5'ten büyüktür, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-bmde-konustu-dunya-5ten-buyuktur/1592817, adresinden erişildi.

Arpacı, I. (2017). Küresel Dönüşümler Ekseninde Siyasi Partiler Ve Liderlik, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 133-142.

Ataman, G. (2009). *İşletme Yönetimi: Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar*, 3. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Atatürk, M. K. (2015). *Nutuk*, (Ed.) Nejat Bayramoğlu ve Kurtuluş Güran, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik Türleri Ve Güç Kaynaklarına İlişkin Mevcut Gelecek Durum Karşılaştırması, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(19),73-84.

Barutçugil, İ. (2014). Liderlik, İstanbul: Kariyer Yayınları.

Bayraktutar, M. (2016). Kriz Yönetimi Açısından Hz. Peygamber'in Göç Sorununa Yaklaşımı Ve Güncel Değeri, *İlahiyat Akademi*, (4), 99-128

Bedük, A. (2010). *Örgüt Psikolojisi*. Konya: Atlas Akademi Yayınları.

Birleşmiş Milletler, (1945). Birleşmiş Milletler Antlaşması, https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf adresinden erişildi.

Bolat, İ.O., Bolat, T. ve Seymen, O.A. (2009). Güçlendirici Lider Davranışları Ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişkinin Sosyal Mübadele Kuramında Hareketle İncelenmesi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 215-239.

Bolat, T. (2008). *Dönüşümcü Liderlik, Personeli Güçlendirme ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı İlişkisi*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Bozduman, A. (2020). Geçmişten Günümüze Siyasi Liderliğin Teorik Olarak Gelişimi, *Esam Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 1(2),261-283.

Burke, P. (2006). *Kültür Tarihi*, (Çev. M. Tunçay), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Büyükbeşe, T., Çavuşoğlu, S. ve Okun, O. (2019). Otantik Liderlik İle Örgütsel Bağlılık Arasında Psikolojik Sermayenin Aracılık Rolü: Bingöl Üniversitesi Örneği, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 195-225.

Ceylan, T. (2006). Siyaset Felsefesinin Temel Problemlerinden Biri Ve Birlikte Yaşamanın Koşulu Olan Adalet (Platon), *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 159-176.

Clifton, J. (2019). Using Conversation Analysis For Organisational Research: A Case Study Of Leadership-İn-Action, *Communication Research and Practice* 5(2), 1-9.

Çakmak, E. K. (2007). Çoklu Ortamlarda Dar Boğaz: Aşırı Bilişsel Yüklenme, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 27(2), 1-24.

Çelik, C. ve Sünbül, Ö. (2008). Liderlik Algılamalarında Eğitim ve Cinsiyet Faktörü: Mersin İlinde Bir Alan Araştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi,* 13(3), 49-66

Çelikten, Y. (2018). *Eğitim, Örgüt ve Liderlik*, 2. Baskı, Konya: Eğitim Yayınevi.

Çetin, N. (2008). Kuramsal Liderlik Çözümlemelerinin Işığında, Okul Müdürlüğü Ve Eğitilebilir Durumsal Liderlik Özellikleri, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 74-84.

Çiftçi, A. ve Yılmaz, N. (2013). İbn-i Haldun'un Siyaset Teorisi Ve Siyasal Sistem Sınıflandırması, *Turkish Studies,* 8(7), 83-93.

Çoksan, S. (2019). İç Grubu Kayırma İle İç Ve Dış Gruba Eşit Davranmanın Nedensel Atıfları, *Nesne,* 7(14), 83-101.

Dal, K. (1985). Milli Egemenlik ve Temsili, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 1(2), 97-109.

Demir, İ. (2019). Bilardo Topunun Yapısının Sökümü: Dış Politika Analizi, *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 177-201.

Derman, S. G. and Oba, H. (2016). Making a Determination from the Operational Code of a New and Influential Actor: President of Turkey Recep Tayyip Erdogan, *BILI*G, (79), 45-67.

Dicle, M. F. ve Dicle, B. (2017).Content Analysis: Frequency Distribution Of Words, Stata Journal, StataCorp LP, 18(2), 379-386.

Dikmen, B. (2012). *Liderlik Kuramları Ve Dönüştürücü Liderlik Kuramının Çalışanların Örgütsel Bağlılık Algıları Üzerindeki Etkisine Yönelik*

Uygulamalı Bir Araştırma, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Efil, İ. (2010). *İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon*, Bursa: Dora Yayınları.

Ekici, K. M. (2006). *Vizyoner Liderlik*, Ankara, Turhan Kitapevi.

Eraslan, C. (2003). *Yakın Türk düşüncesinde halkçılık ve Atatürk*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Erdal, M. (2007). *İşletmelerde Dönüştürücü Liderlik Davranışlarının Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Erdoğan, R. T. (2021). *Daha Adil Bir Dünya Mümkün Birleşmiş Milletler Reformu İçin Bir Model Önerisi*, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

Eren, E. (2013). Yönetim ve Organizasyon (Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar). 11. baskı, İstanbul: Beta Basım.

Erkutlu, H. V. (2014). *Liderlik, Kuramlar ve Yeni Bakış Açıları*. Ankara: Elfin Yayınevi.

Eroğlu, H. (1985). Milli İlkesi ve Anayasalarımız, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1(2), 135-151.

Fairhurst, G. T. and Connaughton, S. L. (2014). Leadership: A Communicative Perspective, *Leadershi*p, 10(1), 7–35.

Fedayi, C. ve Yıldırım, O. (2019). Popülizm: İdeolojisizliğin İdeolojisi ya da İktidar İdeolojisi, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(4), 1857-1874.

Feyzioğlu, A. (1999). Kuvvet Doğuran Fikir "Milli Egemenlik", *İ. Ü, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1), 262-267.

Fındıkçı, İ. (2013). *Hizmetkâr Liderlik*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Frolova, Na., Morozova, A. and Pushkov, A. (2016). Use of The Discourse Analysis Method To Study Current Political Practice, *SHS Web of Conferences*, (28), 1-5.

Gieling, M. (2011). Thijs, Jochem and Verkuyten, Maykel. (2011). Dutch Adolescents' Tolerance of Practices by Muslim Actors: The Effect of Issue Framing. *Youth Society,* 20(10), 1- 18.

Gordon, T. (1999). Etkili Liderlik Eğitimi, (Çev. E. Aksay), İstanbul: Sistem Yayıncılık

Göksu, O. (2018). *Siyasal İktidar İnşasında Lider Olgusu: Lider Tipolojileri Bağlamında Recep Tayyip Erdoğan İncelemesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Göksu, O. (2019). Siyasal Liderlikte Yeni Bir Model Önerisi: Recep Tayyip Erdoğan Örneği, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(3), 1058-1080.

Gülenç, K. 2014). Edmund Husserl'de 'Başkasının Beni' Sorunu ve İntersubjektivite Kavramı, *Kilikya Felsefe Dergisi*, (1), 19-39.

Güleş, H. (2016). *Öğretmen Görüşlerine Göre Okul Yöneticilerinin İlişki Davranışları Ve Kullandıkları Politik Taktiklerin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Gürel, N. (2018). Dış Politika Analizi Ve Uluslararası İlişkiler Disiplininin Sorunlarına Katkıları Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 1-17.

Gürkan, Ü. (1964). S.S.C.B. Siyasî Rejiminin Ana Hatları, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(1), 155-198.

Hermann, M. G. (2002). Assessing Leadership Style: A Trait Analysis, Social Science, https://socialscience.net/docs/LTA.pdf adresinden erişildi.

Huberman, L. (2014). *Feodal toplumdan yirminci yüzyıla*, (Çev. Murat Belge), İstanbul: İletişim Yayınları.

IR, (2016). *Global governance*, http://internationalrelations.org/global-governance/, adresinden erişildi.

Ishii, K. (2011). *Analysis of Political Leadership using the Questionnaire Method: From the Viewpoint of the Egogram Approach*, (7), 75-85.

Işık-İnan, Ö. ve Serinkan, C. (2020). Liderlik Yaklaşımları ve Spor Yönetiminde Liderlik, *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi (PIAR)*, 7(2), 308-332.

İbicioglu, H., Özmen İ. ve Taş S. (2009), Liderlik Davranışı ve Toplumsal Norm İlişkisi, Ampirik Bir Çalışma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 1-23.

Jiang, J. (2014). The Study of the Relationship between Leadership Style and Project Success, *American Journal of Trade and Policy*, 1(1), 51-55.

Juneman, A., Tommy, P. and Bagus, T. (2018). Political Psychology Of Indonesian Political Figure: A Case Study of A Political Entrepreneur Who is Not Hesitant in Paving A New Way, *International Journal of Research Studies in Psychology*, 7(1), 35-58

Kankoç, R. (2019). Özgür İradeye Yönelik Genel Yaklaşımlar, Özgür İradenin Nörobilimsel Açıdan İncelenmesi ve Özgür İradenin Varlığı Sorununun Tıp Etiğine Etkileri, *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 6(4), 154-164.

Karakaplan Özer, E. (2019). Etkili Liderlik ile Duygusal Bağlılık İlişkisinde İşveren Markası Algısının Aracılık Etkisi ve Araştırma, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Karasar, N. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 33. Baskı, Ankara Nobel Yayıncılık.

Karasoy, H. A. (2009). Max Weber'de Bilim, Bilim Adamı ve Siyasal Liderlik Konusu, *Selçuk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(18), 487-506.

Kaya, N. ve Taştan, N. (2020). Özgüven Üzerine Bir Derleme, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)*, 10(2), 297-312.

Kaya, T. (2010). DTÖ Hukuku Uygulamasında Ayrımcılık Yapmama İlkesi. *AUHFD*, 59 (2), 183-242.

Kayaalp Ersoy, E. G. (2009). *Yöneticilerin Dönüştürücü Ve İşe Yönelik Liderlik Eğilimleri İle Kişilik Özelliklerinin İlişkisi: Bir Örnek Olay,* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya:

Keklik, B. (2012). Sağlık Hizmetlerinde Benimsenen Liderlik Tiplerinin Belirlenmesi: Özel Bir Hastane Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(1), 73-93.

Kellerman, B. (1986). *Political Leadership: A Source Book*, Pittsburgh: Pittsburgh University Press.

Kesken, J. ve Ayyıldız, N. A. (2008). Liderlik Yaklaşımlarında Yeni Perspektifler: Pozitif ve Otantik Liderlik, *Ege Akademik Bakış*, 8 (2), 729- 754.

Kılıç Cepdibi, A. (2017). "İrade ve Egemenliğin Politik Alana Yansımasının Tiranik Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme", *HFSA - Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, İçinde; 53-73, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.

Kılınç, E. (2019). *Stratejik ve Dönüşümcü Liderlik ile İşgören Performansı İlişkisi: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Kıvrak Köroğlu, E. (2020). Farklı Popülizm Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (39) 73-87.

Kızanlıklı, M. M., Koç, H. ve Kılıçlar, A. (2016). Örgütsel Güç ve Gücün Kaynakları Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 488-504

Kimhi, S. (2001). "Benjamin Netanyahu: A Psychological Profile Using Behavior Analysis," Profiling Political Leaders: Cross-Cultural Studies of Personality and Behavior, (Eds. O. Feldman and L, O. Valenty), In., pp. 149-164

Koçel, T. (2011). *İşletme Yöneticiliği*, İstanbul: Beta Basım.

Komşuoğlu, A. (2007). *Türkiye'de Siyasal Liderlik ve Kitle İletişimi: Bir Örnek İnceleme: Süleyman Demirel*, 38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies), Ankara, Türkiye, 10- 15 Eylül 2007, ss. 1933-1950.

Közleme, O. (2013). Liderlik, Siyasal Otorite Tipleri Ve Karizma, *Toplum Bilimleri*, 7(13), 239- 250.

Lees-Marshment, J. (2016). Deliberative Political Leaders: The Role of Policy Input in Political Leadership, *Politicss and Governance*, 4(2), 25-35.

Leeuwen, M. (2009). '*Clear' vs. 'woolly' language use in political speeches: the case of the controversial Dutch politician Geert Wilders*. Leiden University Repository, pp. 1-13.

Limon, A. (2019). Siyasi Bir Lider Olarak Aliya İzzetbegoviç, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Masciulli, J., Molchanov, M. A. and Knight, W. A. (2016).*Political Leadership in Context*, Routledge Hand Books,

Masciulli, J., Molchanov, M. and Knight, W. (2009). *Political Leadership in Context*, Routledge Press.

Oba, H. (2019). *Recep Tayyip Erdoğan'ın Karizmatik Liderlik Vasfı Çerçevesinde Operasyonel Kod Analizi: Avrupa Birliği-Ortadoğu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Orhan, Ö. (2012). J.J. Rousseau'da Genel İrade Kavramı, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi (FLSF)*, (14), 1-25

Orhan, S. (2019). Popülizm, Liberal Demokrasi ve Faşizm Denklemi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 68(4), 795-840.

Öktem, Ü. (2005). Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evıdenz) Problemi, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 45(1), 27-55.

Özdamar, Ö. (2017) Leadership Analysis at a "Great Distance": Using the Operational Code Construct to Analyse Islamist Leaders, *Global Society*, 31(2), 167-198.

Özger, O. (2020). *Adalet ve Kalkınma Partisi Örneğinde Milli İrade Söyleminin Popülizm Bağlamı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özgül, B. (2017). Medyanın Siyasi Liderlik Beklentilerine Etkisi, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 201-229

Özkalp, E. (2013). *Örgütsel Davranışa Giriş ve Yöntem*. 5.Baskı, Bursa: Ekin Yayınları.

Paglis, L. L. ve Green, S. G. (2002). Leadership Self-Efficacy and Managers' Motivation for Leading Change, *Journal of Organizational Behavior*, (23), 215-235.

Pavlovic, D. (1997). *Rousseau's Theory Of Sovereıgnty*, A Thesıs Submıtted To The Department Of Polıtıcal Scıence, Budapest, Hungary.

Pitutecha, S. ve Silpcharu, T. (2019). A Model Of Political Leadership Characteristics Leading To Country Development, *Journal of Business and Retail Management Research (JBRMR),* 13(3), 104-112.

Polat, G. (2020). *Liderlik Tarzlarının Sinizm Ve Sanal Kaytarma Davranışına Etkisi: Afyonkarahisar İli Belediye Çalışanları Üzerine Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Polat, M. ve Arabacı, İ. B. (2015). Liderliğin Kısa Tarihi ve Açık Liderlik, *Route Educational and Social Science Journal,* 2(1), 207-232.

Rost, J. C. (1993). Leadership Development in the New Millennium, *The Journal of Leadership Studies,* 1(1), 91-110.

Rousseau, J. J. (2013). *Toplum Sözleşmesi*, (Çev. V. Günyol), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Saruhan, C. Ş. ve Yıldız, M. L. (2017). *Çağdaş Yönetim Bilimi*, 3. Baskı, İstanbul: Beta A.Ş.

Sayarı S.ve Bilgin H. D. (2015),"Karşılaştırmalı siyaset alanının Gelişimi*", Karşılaştırmalı Siyaset*, (Der. S. Sayarı ve H.D. Bilgin), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Sayarı, S. ve Bilgin, H. D. (2015). ”Karşılaştırmalı Siyaset Alanının Gelişimi”, *Karşılaştırmalı Siyaset*, (Der. Sayarı, S. ve Bilgin, H. D.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Smith, B. S. (2016). The Role of Leadership Style in Creating a Great School, *SELU Research Review Journal*, 1(1), 65–78. (https://selu.usask.ca/documents/research-and-publications/srrj/SRRJ-1-1-Smith.pdf)

Sözen, Ş. (2014). *Türkiye'de Faaliyet Gösteren İlaç Firmalarının Yöneticilerinin Liderlik Yaklaşımları*. Doktora Tezi Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Stănciugelu, S. and Stănciugelu, I. (2013). Mythological Profiles of The Political Leaders, *European Journal of Science and Theology*, 9(2), 277-287

Şahin, B. vd. (2019). Zihin Kuramı: Gelişimi, Nörobiyoloji, İlişkili Alanlar ve Nörogelişimsel Bozukluklar, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(1),24-41

Şahin, F. (2011). Lider-Üye Etkileşimi ile İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişki Üzerinde Cinsiyetin Etkisi, *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 277-288.

Şahin, F. (2012). Büyük Adam Düşüncesinden Liderlikte Özellikler Kuramına Kavramsal Bir Bakış, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(1), 141-163.

Şıhmantepe, A. (2016). *Türkiye'de Dış Politika Krizlerinde Karar Alıcının Operasyonel Kodları: Süleyman Demirel Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tağraf, H. ve Çalman, İ. (2009). Ohio Üniversitesi Liderlik Modeline Göre Oluşan Liderlik Biçimlerinin İşletmelerin İhracat Performansı Üzerine Etkisi Ve Gaziantep İlinde Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 135-154.

TBMM, (2006). Amasya Tamimi, Ulusal Kongreler Bibloyografisi, https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/yayinlar/yayin059/059_00_006.pdf, adresinden erişildi.

Tebra, H. (2020). *Containment as Foreign Policy Doctrine in Two United States 'Wars' : from the Cold War to the War on Terror : How Do Arab Spring Countries Fit into the Scheme?*. Master Thesis, History. Université Paris-Est.

Teles, F. (2012). Political Leaders: The Paradox of *Freedom and Democracy, Revista Enfoques,* 10(16), 113-131.

Tengilimioğlu, D. (2005). Kamu ve Özel Sektör Örgütlerinde Liderlik Davranışı Özelliklerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Çalışması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* (14), 1-16.

Tofur, S. (2018). Sinematografik anlatıda Hersey-Blanchard durumsal liderlik modeli: Koro filmi, *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 11(4), 822-837.

Tok, T. N. (2012). Türkiye'deki Siyasal Partilerin Eğitim Söylemleri ve Siyasaları, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 18(2), 273-312.

Tombak, F. (2020). *Hastanelerde Çalışan Hekim Ve Hemşirelerin Klinik Liderlik Özelliklerine İlişkin Görüşleri: Ankara İli Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Tuğyan, N. (2017). *Hizmetkâr Liderliğin Oluşmasında Etkili Olan Unsurların Belirlenmesine Yönelik Ampirik Bir Çalışma*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Tunçer, P. (2012). *Yönetim ve Organizasyon*, İstanbul: Beta Yayıncılık.

Uçar, (2020). Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis Açış Konuşmalarında "Milli İrade" Kavramına Yönelik Değerlendirmeleri (1923-1938), SUTAD, (49), 347-358.

Uğur, S. S. ve Uğur, U. (2014). Yöneticilik ve Liderlik Ayrımında Kişisel Farklılıkların Rolü, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 122-136.

Uğurluoğlu, Özgür (2009). *Hastane Yöneticilerinin Stratejik Liderlik Özelliklerinin Değerlendirmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara

Ünal Erzen, M. (2008). Siyasi Lider İmajlarının Seçimlerde Etkisi, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (31), 65-81.

Ünal, Y. (2012). Egemenliğin Kurucu Unsurları ve Bireyin Otonomluğu, *Kelam Araştırmaları*, 10(2), 221-250.

Verney, S. (2011). Euroscepticism in Southern Europe: A Diachronic Perspective, *South European Society and Politics*, 16(1), 1-29.

Vymětal, P. (2007). *Governance: defining the concept*. Prag: Vysoká škola ekonomická v Praze.

Walker, S. G. (1990). The Evolution of Operational Code Analysis, *Political Psychology*, 11(2), 403-418.

Wendt, A. (2003). *Social theory of ınternational politics*. Cambridge: Cambridge University Press. (http://www.guillaumenicaise.com/wp-content/uploads/2013/10/Wendt-Social-Theory-of-International-Politics.pdf)

Winter, D. G. (2003). "Personality and political behavior". *Oxford Handbook Of Political Psychology* (Eds. D. O. Sears, L. Huddy, and R. Jervis), In., pp. 110–145, In (Eds.), (p. Oxford University Press.

Yavuz, E. (2009). İş görenlerin Dönüşümcü Liderlik ve Örgütsel Bağlılık ile İlgili Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 51-69.

Yeşil, A. (2016). Liderlik ve Motivasyon Teorilerine Yönelik Kavramsal Bir İnceleme, *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 158-180.

Yıldırım, A. (2019). *Sporda Dönüşümcü Liderlik Ve Performans: Bir Model Denemesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), T.C. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, G. (2010). Kurumsal İtibar Oluşturmada CEO'nun Rolünün Türkiye'de ve Dünyada Tartışılması, *ABMYO Dergisi*, (20), 56- 66.

Yıldız, H. (2015). Platon'un Siyaset Felsefesinde Yönetici Ahlakı, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 154-173.

Yılmaz, F. (2015). *Siyasal İknanın İnşasında Simetri Vaadeden Lider Retoriği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, T. (2014). Lider Etkinliği Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması Çalışması, *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 1-24.

Yolcu, T. (2019). Türkiye'de Siyasal Kültür ve Siyasal Liderlik Anlayışının Temelleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(1), 93-106.

Yukl, G. (2010). Leadership in Organizations, 8th edition). Pearson: Prentice Hall, Upper Saddle River. New Jersey.

EKLER

Metin Çözümleme Ekran Görüntüleri

2018 YILI

Türkçe Metin Sıklık Çözümleyicisi

Gövde Sıklığı

Sıra	Gövde	Sıklık	%	Sıklık Dağılımı
1	?	767	2.56	da(352) ki(60) e(35) ın(33) a(33) nın(29) i(23) yi(18) fetö(18) ı(15) dan(13) yla(9) yı(9) yle(8) söylüyorum(7) soçi(5) ımf(5) nci(4) münbiç(4) g(4) söylüyor(4) pyd(4) u(3) ü(3) ypg(3) luk(2) small(2) lı(2) gap(2) ına(2) yu(2) nun(2) steinmeier(2) ında(2) ındaki(2) kdv(2) nden(2) sqk(1) socar(1) yiyip(1) yü(1) ığdır(1) şaqil(1) sabera(1) yiyen(1) trump(1) widodo(1) söylüyorlar(1) ncisini(1) cüler(1) cü(1) cüleri(1) dandır(1) dodon(1) dhkp(1) conditioner(1) c(1) ba(1) air(1) brunson(1) brüksel(1) börü(1) brıcs(1) feyat(1) group(1) 'u(1) nciliğe(1) ncü(1) ncı(1) nu(1) nde(1) mr(1) mogherini(1) lpg(1) kobi(1) lık(1) macron(1) mng(1) ruberu(1)
2	bir	670	2.23	bir(670)
3	bu	626	2.09	bu(624) buyumdur(1) buydu(1)
4	ve	622	2.07	ve(621) vesellem(1)
5	et	367	1.22	ettik(38) ediyorum(36) ediyor(29) ediyoruz(27) edeceğiz(21) etmek(19) ettiğimiz(18) eden(18) ederek(11) ettiği(11) etmeye(10) edecek(10) eder(6) et(6) etti(6) edecektir(4) etmiş(4) ettiğim(4) etmesi(4) etmeyi(4) etmiştir(3) etsin(3) edeceğimiz(3) etmemiz(3) ettim(3) ederiz(3) etmesini(3) ederken(3) etseydi(2) ettiler(2) etmesiyle(2) etmediği(2) ederse(2) edenler(2) etme(2) ederseniz(2) ettikleri(2) edelim(2) ettikçe(2) ediyorlar(2) etmiyor(1) ettiklerini(1) ettiğimizi(1) etmiyoruz(1) etmiştik(1) ettiniz(1) etsinler(1) etsen(1) etsem(1) etmez(1) etmektir(1) edenlerin(1) ederim(1) ederler(1) edersek(1) edenlere(1) edenin(1) edeceksiniz(1) edeceğim(1) edeceğini(1) edene(1) edersem(1) edersiniz(1) etmemeleri(1) etmemesidir(1) etmemizi(1) etmesin(1) etmeli(1) etmelerini(1) ediyorduk(1) etmekte(1) etmekti(1) etmesine(1)
6	de	367	1.22	de(344) deaş(16) dedim(3) deydik(2) desin(1) deik(1)
7	millet	278	0.93	milletimizin(67) milletimize(33) millet(25) milletimiz(23) milletvekili(22) milletim(20) milletimizle(17) milletin(14) milletimizi(5) milletime(5) milletvekillerimiz(4) milletinin(4) milletvekilleri(4) milletler(4) milletten(3) milleti(3) millete(3) milletvekillerimizle(3) milletimizden(3) milletvekillerine(2) milletvekilimiz(2) milletine(2) milletperver(1) milletvekillerini(1) milletvekillerinin(1) milletvekillerimizin(1) milletvekillerimize(1) milletiyle(1) millettir(1) millette(1) milletvekillerimizden(1) milletvekilim(1)
8	biz	262	0.87	biz(169) bize(43) bizi(15) bizler(14) bizden(7) bizlere(3) bizde(3) bizleri(2) biziz(2) bizlerle(1) bizleriz(1) bizlerin(1) bizdekinin(1)
9	için	239	0.80	için(182) içinde(39) içindeyiz(7) içindeki(4) içine(3) içindedir(2) içinizde(1) içinden(1)
10	ülkem	159	0.53	ülkemizin(42) ülkemize(39) ülkemiz(34) ülkemizi(19) ülkemizde(11) ülkemizdeki(8) ülkem(2) ülkemizle(1) ülkemizden(1) ülkemin(1) ülkemizdir(1)
11	parti	156	0.52	parti(70) partimiz(15) partinin(15) partisi(11) partimizin(7) partilerin(5) partiyi(5) partimize(3) partidir(3) partisinin(2) partimizi(2) partiye(2) partiyiz(2) partide(2) partisiyle(1) partiyle(1) partiydik(1) partisine(1) partiden(1) partilerinin(1) partimdeki(1) partimizde(1) partileri(1) partimde(1) partiler(1) partisidir(1)
12	her	153	0.51	her(153)
13	çok	150	0.50	çok(148) çoğu(1) çoktan(1)
14	ol	139	0.46	olduğu(32) oldu(21) olduğunu(19) olduk(12) oluyor(5) oluyoruz(5) olduğuna(4) oluyorsun(4) olup(3) olduğunda(3) ol(3) olduğumuzu(3) olduğumuz(3) olduğunun(2) olsa(2) olduklarını(2) olduğum(2) olun(2) oldukları(2) oldum(1) oluyorsunuz(1) oldular(1) olmuyor(1) olduğudur(1) olduğumuzdan(1) oldun(1) olduğunuz(1) olduğumuza(1) olsaydık(1)
15	en	137	0.46	en(135) enine(2)
16	türkiye	136	0.45	türkiye(136)
17	olar	131	0.44	olarak(131)
18	ne	128	0.43	ne(111) nedir(12) new(2) neler(2) nelerin(1)
19	daha	127	0.42	daha(127)
20	bunlar	125	0.42	bunları(38) bunlar(34) bunların(26) bunlara(14) bunlarla(6) bunlardan(5) bunlardı(1) bunlardır(1)

Gövde Sıklığı

Sıra	Gövde	Sıklık	%	Sıklık Dağılımı
Toplam		30012	100	

3-grup Üçlü Kök Grubu Sıklığı

Sıra	Üçlü Küme	Sıklık	%
1	bir-daha-kez	25	0.10
2	sistem-yeni-yön	17	0.07
3	millet-ve-ülkem	17	0.07
4	baş-ol-üzer	14	0.06
5	parti-ve-ülkem	12	0.05
6	için-ve-ülkem	11	0.05
7	grup-parti-top	11	0.05
8	oran-oy-yüz	11	0.05
9	ol-rabb-vesile	10	0.04
10	hasret-muhabbet-selam	10	0.04
11	hayır-ol-vesile	10	0.04
12	hayır-için-vesile	10	0.04
13	parti-top-ve	10	0.04
14	duygu-hasret-muhabbet	10	0.04
15	niyaz-ol-rabb	10	0.04
16	baş-belediye-büyükşehir	10	0.04
17	en-kalp-siz	10	0.04
18	et-niyaz-rabb	10	0.04
19	duygu-en-kalp	10	0.04
20	dile-hayırlı-ol	9	0.04
Toplam		23856	100

2-grup İkili Gövde Grubu Sıklığı

Sıra	Ikili Küme	Sıklık	%
1	ak-parti	67	0.25
2	devam-et	51	0.19
3	arkadaş-değerli	48	0.18
4	millet-ve	43	0.16
5	ni-türkiye	38	0.14
6	ve-ülkem	37	0.14
7	anda-şu	35	0.13
8	başkan-belediye	34	0.13
9	lira-milyar	34	0.13
10	bir-böyle	32	0.12
11	bu-ve	32	0.12
12	et-ifade	30	0.11
13	bir-şey	29	0.11
14	daha-çok	27	0.10
15	büyük-en	25	0.09
16	daha-kez	25	0.09
17	bir-kez	25	0.09

2-grup İkili Gövde Grubu Sıklığı			
Sıra	Ikili Küme	Sıklık	%
18	aynı-şekil	24	0.09
19	bir-şekil	24	0.09
20	biz-de	23	0.09
Toplam		26470	100

3-gram Üçlü Gövde Dizisi Sıklığı			
Sıra	İkili Dizi	Sıklık	%
1	bir-kez-daha	25	0.10
2	yeni-yönetim-sistem	17	0.07
3	ülkem-ve-millet	16	0.07
4	baş-olmak-üzere	13	0.05
5	ve-ülkem-için	11	0.05
6	için-hayır-vesile	10	0.04
7	grup-toplantı-parti	10	0.04
8	en-kalp-duygu	10	0.04
9	siz-en-kalp	10	0.04
10	hayır-vesile-olma	10	0.04
11	rabb-niyaz-et	10	0.04
12	olma-rabb-niyaz	10	0.04
13	vesile-olma-rabb	10	0.04
14	hasret-muhabbet-selamla	9	0.04
15	yüzde-oy-oran	9	0.04
16	duygu-hasret-muhabbet	9	0.04
17	kalp-duygu-hasret	9	0.04
18	parti-ve-ülkem	9	0.04
19	toplantı-parti-ve	9	0.04
20	ülkem-için-hayır	9	0.04
Toplam		23856	100

3-grup Üçlü Gövde Grubu Sıklığı			
Sıra	İkili Küme	Sıklık	%
1	bir-daha-kez	25	0.10
2	sistem-yeni-yönetim	17	0.07
3	millet-ve-ülkem	17	0.07
4	baş-olmak-üzere	13	0.05
5	parti-ve-ülkem	12	0.05
6	grup-parti-toplantı	11	0.05
7	oran-oy-yüzde	11	0.05
8	için-ve-ülkem	11	0.05
9	et-niyaz-rabb	10	0.04
10	hasret-muhabbet-selamla	10	0.04
11	niyaz-olma-rabb	10	0.04
12	olma-rabb-vesile	10	0.04
13	parti-toplantı-ve	10	0.04
14	hayır-için-vesile	10	0.04

3-grup Üçlü Gövde Grubu Sıklığı

Sıra	İkili Küme	Sıklık	%
15	duygu-hasret-muhabbet	10	0.04
16	hayır-olma-vesile	10	0.04
17	duygu-en-kalp	10	0.04
18	en-kalp-siz	10	0.04
19	hayır-için-ülkem	9	0.04
20	arkadaş-değerli-millet	9	0.04
Toplam		**23856**	**100**

2019 YILI

Türkçe Metin Sıklık Çözümleyicisi

Gövde Sıklığı

Sıra	Gövde	Sıklık	%	Sıklık Dağılımı
1	?	1005	2.75	da(411) ki(101) ın(55) a(42) nın(34) yi(33) e(29) ypg(26) trump(22) fetö(15) dan(15) münbiç(15) söylüyorum(13) pyd(13) ımf(13) ı(13) i(9) f(9) kobani(8) s(7) yle(7) yı(7) ü(6) g(5) mü(5) hdp(5) lıan(4) u(4) bmc(4) nun(4) söylüyor(4) lıyı(4) gabar(3) yla(3) nde(3) söylüyoruz(3) cüler(2) üyle(2) ı(2) ru(2) ryla(2) soçi(1) sniper(1) yü(1) çıpası(1) tweetler(1) yiyip(1) yu(1) ğayr(1) ında(1) vtr(1) söylüyorlar(1) mözürmüş(1) feto(1) eee(1) gavurun(1) goree(1) hsk(1) gps(1) ee(1) daydık(1) c(1) b(1) cü(1) cüleri(1) cülerin(1) iha(1) kaale(1) nci(1) myk(1) nciliğe(1) ncı(1) nden(1) ndan(1) makanlık(1) macron(1) lık(1) kobi(1) lılar(1) lıların(1) lının(1) nu(1)
2	bir	801	2.19	bir(800) birde(1)
3	bu	793	2.17	bu(792) buyuz(1)
4	ve	721	1.97	ve(721)
5	de	568	1.56	de(477) deaş(56) dedim(19) dedi(9) dediler(4) deyken(1) deydik(1) desin(1)
6	et	411	1.13	ettik(39) ediyorum(34) edeceğiz(28) ediyoruz(22) ediyor(21) ederek(20) eden(18) etmeye(16) etmek(14) ettiğimiz(10) etme(9) edecek(9) ettiği(8) etmiş(8) ettiler(7) etti(7) ettim(7) edecektir(6) etmedik(6) et(6) eder(4) etmeyi(4) ediyorlar(3) etmekten(3) etmiştir(3) etsin(3) ediyorsa(3) ettikleri(3) edenler(3) ettiğim(3) ederken(3) ederiz(3) ettiğiniz(3) ettiğini(2) etmesin(2) etmektir(2) etmeyiz(2) etmesini(2) edeceksiniz(2) etmeyin(2) etmeyeceğiz(2) edeceğim(2) ettiniz(2) etmişti(2) edenlere(2) ettikten(1) etmeyelim(1) etmeyeceğimiz(1) etsinler(1) ettiklerine(1) etmesindeki(1) etmeyen(1) etmeyenler(1) etse(1) ettiğine(1) etmiyor(1) etseydik(1) ettiğinde(1) etmişlerdir(1) etmiyorsunuz(1) etmeli(1) edersin(1) ederseniz(1) ederse(1) edersiniz(1) edeyim(1) ediyorsunuz(1) edici(1) ederler(1) edenlerin(1) edeceği(1) edecektik(1) edecekler(1) edeceğimiz(1) edelerin(1) edene(1) edelim(1) etmeden(1) etmedikleri(1) etmemesinin(1) etmemesi(1) etmemeli(1) etmemiz(1) etmemizin(1) etmesi(1) etmese(1) etmemeleri(1) etmeliyiz(1) etmediğini(1) etmediler(1) etmediklerini(1) etmekle(1) etmekte(1) etmelidir(1) etmekti(1) etmesidir(1)
7	biz	354	0.97	biz(209) bize(63) bizi(47) bizden(15) bizler(9) bizleri(4) biziz(2) bizlere(2) bizde(2) bizlerle(1)
8	millet	309	0.85	milletimizin(56) milletimize(35) milletimizle(31) millet(26) milletin(24) milletimiz(23) milletvekili(20) milletim(20) millete(12) milletinin(8) milleti(8) milletimizi(6) milletle(6) milletimizden(6) milletvekillerimiz(4) milletvekillerimize(4) milletler(3) milletvekillerimizden(2) milletvekillerimizin(2) milletvekilimiz(2) milletime(2) milletindi(1) milletvekillerimizle(1) milletvekilleriyle(1) milletvekillerimizi(1) milletine(1) milletvekilleri(1) milletiz(1) milletsiz(1) milletvekiliyle(1)
9	için	304	0.83	için(226) içinde(49) içindeki(8) içindeyiz(7) içinden(6) içine(4) içindeler(2) içindedir(2)
10	ol	249	0.68	olduğu(56) oldu(33) olduğunu(31) olduk(28) oluyor(15) olsa(13) olduğumuz(13)

Gövde Sıklığı

Sıra	Gövde	Sıklık	%	Sıklık Dağılımı
				olduğuna(8) ol(8) olsaydı(4) olduğunuz(3) olduğumuzu(3) olup(3) olsaydık(3) olduklarını(3) olunca(2) oluyoruz(2) olduğunun(2) olduysa(1) olunur(1) olduğudur(1) oldum(1) oluyorlar(1) oldular(1) oluyorsunuz(1) oluyorsun(1) olunamadığına(1) olun(1) olduğunuzu(1) olduğunda(1) olduklan(1) olduğuyla(1) olmuyorum(1) olduğum(1) olduğumuzun(1) olduğunca(1) olduğundan(1)
11	türkiye	232	0.64	türkiye(232)
12	ülkem	209	0.57	ülkemizin(55) ülkemize(51) ülkemizi(32) ülkemiz(30) ülkemizde(29) ülkemizdeki(7) ülkemizle(2) ülkeme(2) ülkemizden(1)
13	bunlar	202	0.55	bunlar(66) bunların(47) bunları(43) bunlara(21) bunlarla(10) bunlarda(9) bunlardan(4) bunlardaki(1) bunlardı(1)
14	ne	191	0.52	ne(172) neler(10) nedir(9)
15	her	185	0.51	her(185)
16	kendi	174	0.48	kendi(77) kendilerine(19) kendisi(12) kendisine(8) kendini(7) kendileri(6) kendine(6) kendilerini(5) kendimizi(5) kendimiz(4) kendisiyle(3) kendisinin(3) kendimize(3) kendisinden(2) kendisini(2) kendimizin(2) kendileriyle(2) kendilerinden(1) kendilerince(1) kendime(1) kendimizde(1) kendimizle(1) kendisidir(1) kendisindeki(1) kendinizi(1)
17	kadar	169	0.46	kadar(169)
18	en	159	0.44	en(154) enine(4) eninde(1)
19	daha	155	0.42	daha(155)
20	var	151	0.41	var(108) varsa(19) vardı(6) varız(5) vardığımız(4) varsın(2) varıncaya(1) varsınlar(1) varsınız(1) varmış(1) varamazsınız(1) vardık(1) vardığımıza(1)
Toplam		**36526**	**100**	

3-grup Üçlü Kök Grubu Sıklığı

Sıra	Üçlü Küme	Sıklık	%
1	bir-daha-kez	30	0.10
2	barış-hare-pınar	21	0.07
3	baş-ol-üzer	16	0.06
4	et-getir-hale	13	0.04
5	millet-ve-ülkem	13	0.04
6	hayır-ol-vesile	12	0.04
7	baş-belediye-büyükşehir	12	0.04
8	havır-icin-vesile	12	0.04
9	devam-et-yol	11	0.04
10	bu-ni-türkiye	11	0.04
11	ol-rabb-vesile	10	0.03
12	milli-ordu-suriye	10	0.03
13	et-niyaz-rabb	10	0.03
14	niyaz-ol-rabb	10	0.03
15	parti-ve-ülkem	10	0.03
16	duygu-en-kalp	10	0.03
17	en-kalp-siz	10	0.03
18	arka-kıymetli-millet	10	0.03
19	arka-kıymetli-misafir	10	0.03
20	arka-değ-millet	10	0.03
Toplam		**28906**	**100**

2-grup İkili Gövde Grubu Sıklığı

Sıra	İkili Küme	Sıklık	%
1	ni-türkiye	76	0.24
2	ak-parti	54	0.17
3	devam-et	54	0.17
4	terör-örgüt	50	0.16
5	bir-böyle	42	0.13
6	değerli-kardeş	41	0.13
7	anda-şu	41	0.13
8	bu-konu	38	0.12
9	bir-şey	35	0.11
10	büyük-en	35	0.11
11	ve-ülkem	34	0.11
12	aynı-şekil	34	0.11
13	biz-bu	33	0.10
14	bir-şekil	32	0.10
15	biz-de	31	0.10
16	millet-ve	31	0.10
17	terör-örgütle	30	0.09
18	et-ifade	30	0.09
19	dolar-milyar	30	0.09
20	daha-kez	30	0.09
Toplam		**32094**	**100**

3-gram Üçlü Gövde Dizisi Sıklığı

Sıra	İkili Dizi	Sıklık	%
1	bir-kez-daha	30	0.10
2	barış-pınar-hare	21	0.07
3	baş-olmak-üzere	16	0.06
4	ülkem-ve-millet	13	0.04
5	hayır-vesile-olma	12	0.04
6	için-hayır-vesile	12	0.04
7	vesile-olma-rabb	10	0.03
8	suriye-milli-ordu	10	0.03
9	olma-rabb-niyaz	10	0.03
10	yol-devam-et	10	0.03
11	en-kalp-duygu	10	0.03
12	millet-arkadaş-kıymetli	10	0.03
13	değerli-millet-arkadaş	10	0.03
14	arkadaş-kıymetli-misafir	10	0.03
15	rabb-niyaz-et	10	0.03
16	siz-en-kalp	10	0.03
17	etkisiz-hale-getir	10	0.03
18	aziz-millet-değerli	9	0.03
19	millet-değerli-millet	9	0.03
20	en-küçük-bir	9	0.03
Toplam		**28906**	**100**

3-grup Üçlü Gövde Grubu Sıklığı

Sıra	İkili Küme	Sıklık	%
1	bir-daha-kez	30	0.10
2	barış-hare-pınar	21	0.07
3	baş-olmak-üzere	16	0.06
4	millet-ve-ülkem	13	0.04
5	hayır-olma-vesile	12	0.04
6	hayır-için-vesile	12	0.04
7	olma-rabb-vesile	10	0.03
8	niyaz-olma-rabb	10	0.03
9	bu-ni-türkiye	10	0.03
10	etkisiz-getir-hale	10	0.03
11	et-niyaz-rabb	10	0.03
12	arkadaş-kıymetli-millet	10	0.03
13	parti-ve-ülkem	10	0.03
14	arkadaş-değerli-millet	10	0.03
15	arkadaş-kıymetli-misafir	10	0.03
16	en-kalp-siz	10	0.03
17	duygu-en-kalp	10	0.03
18	milli-ordu-suriye	10	0.03
19	devam-et-yol	10	0.03
20	bir-böyle-şey	9	0.03
Toplam		**28906**	**100**

2020 YILI

Türkçe Metin Sıklık Çözümleyicisi

Gövde Sıklığı

Sıra	Gövde	Sıklık	%	Sıklık Dağılımı
1	?	1102	3.01	da(437) fetö(152) ki(62) a(48) ın(43) e(36) nın(27) dan(26) yı(25) il(17) yle(14) u(14) nun(13) söylüyorum(12) yı(11) ı(9) yla(9) yü(8) soçi(8) cü(8) ü(6) vtr(6) trump(5) söylüyor(5) bylock(5) ypg(4) maraş(4) cülerin(4) nu(4) ndaki(4) ımf(3) mü(3) cülerle(3) cülerdi(3) cüler(3) nelosi(2) söylüyoruz(2) qatar(2) tuareg(2) cüleri(2) şagil(2) brüksel(2) nde(2) ee(2) g(2) lü(2) ncu(2) lıyı(1) cüdür(1) lı(1) cülere(1) yız(1) vıp(1) macron(1) çed(1) ma(1) conconlan(1) börü(1) luk(1) şım(1) cd(1) üyle(1) cünün(1) ül(1) çu(1) kaddafi(1) münür(1) pyd(1) sög(1) gavurun(1) goftend(1) hts(1) nden(1) hdp(1) sgk(1) münbiç(1) tmm(1) eee(1) mn(1) iblib(1) f(1) loderlerle(1) söylüyorsun(1) nda(1)
2	ve	821	2.24	ve(821)
3	bu	752	2.06	bu(752)
4	bir	714	1.95	bir(713) birde(1)
5	de	543	1.48	de(514) deaş(11) dedim(9) dediler(4) dedi(3) desek(2)
6	et	451	1.23	ediyorum(44) eden(35) etmek(28) ediyoruz(24) ediyor(22) edeceğiz(20) ederek(18) ettiği(17) ettik(15) ettiğimiz(15) etti(9) etmeye(9) etmeyi(9) ederken(9) edecek(8) eden(7) etmiştir(7) etmiş(6) ediyordu(6) etmiyor(5) edeceğimiz(5) etmektir(5) ettikleri(5) ettiler(4) ettim(4) etme(4) etmeyeceğiz(3) etmemiz(3) etmesi(3) ettiğim(3) edecektir(3) ettiklerini(3) edenler(3) ettiğini(3) etmekten(3) ederseniz(3) etmektedir(2) etmeyiz(2) etmiyoruz(2) etmişti(2) etmeyen(2) etmesine(2) etmesin(2) ettiğin(2) etmekle(2) edeyim(2) ediyordur(2) ediyorlar(2) ederim(2) edenlerin(2) edecekler(2) edelim(2) ediyorsun(2) edersek(2) etmediniz(2) etmedi(2) etmeden(2) edenlere(1) edenlerden(1) etsin(1) etsen(1) etmekte(1) etmiştik(1)

Gövde Sıklığı

Sıra	Gövde	Sıklık	%	Sıklık Dağılımı
				etmiştim(1) edenleri(1) edeceğimizi(1) edeceklerdir(1) etmediği(1) ettiğiniz(1) ettiğinizde(1) edeceklerine(1) edecekti(1) edeceğim(1) edeceği(1) edecektik(1) etmişlerdir(1) etmedik(1) etmeseydi(1) etmelidir(1) ediyorsan(1) etmemiştir(1) etmemizle(1) etmemeniz(1) etmemesi(1) et(1) etmesinde(1) ediyormuş(1) ederse(1) etmiyorum(1) etmem(1) etmez(1) etmediğimiz(1) etmelerinin(1) edersen(1) etmeyin(1) ederdi(1)
7	için	293	0.80	için(230) içinde(36) içine(9) içindeki(6) içindeyiz(6) içindeyim(2) içindedir(2) içindeler(1) içinden(1)
8	millet	288	0.79	milletimizin(44) milletin(32) millet(31) milletimiz(21) milletimize(20) milletim(18) milletler(17) milletimizle(14) milletvekili(14) milletvekilleri(8) milleti(8) millete(7) milletinin(4) milletime(4) milletimin(3) milletimden(3) milletimizi(3) milletine(3) milletvekillerinin(3) milletvekillerimizin(3) milletten(2) milletvekiline(2) milletvekillerini(2) milletvekillerimizden(2) milletvekillerimize(2) milletten(2) milletimizden(2) milletimle(1) milletimindir(1) milletvekillerimizle(1) milletvekillerine(1) milletimizde(1) milletini(1) milletvekillerimiz(1) milletle(1) milletimi(1) milletvekilimiz(1) milletiz(1) milletinizin(1) milletvekilisin(1) millette(1)
9	biz	219	0.60	biz(143) bize(37) bizi(29) bizler(4) bizde(3) biziz(2) bizden(1)
10	her	209	0.57	her(209)
11	kadar	205	0.56	kadar(203) kadarına(1) kadarki(1)
12	ol	182	0.50	olduğu(52) olduğunu(40) oldu(19) olsa(9) oluyor(7) olun(6) olsaydı(6) olduğunun(5) olduk(5) olduğumuzu(4) olduğumuz(4) olduklarını(3) oldular(2) ol(2) olduğum(2) oldukları(2) oluyoruz(1) olup(1) oluyorsunuz(1) oluyorlar(1) olunduğu(1) olduğuna(1) olduğumuza(1) olduğumu(1) olduğudur(1) olduğumuzda(1) olduğunca(1) olduğundan(1) olduğunda(1) olsak(1)
13	ne	181	0.49	ne(166) nedir(9) neler(3) neşat(3)
14	türkiye	179	0.49	türkiye(179)
15	en	179	0.49	en(178) enine(1)
16	ülkem	175	0.48	ülkemizin(55) ülkemize(37) ülkemiz(31) ülkemizi(19) ülkemizde(18) ülkemizdeki(8) ülkemizle(3) ülkemizden(2) ülkemde(1) ülkeme(1)
17	var	170	0.46	var(121) varsa(14) vardı(14) varız(6) vardığımız(4) varken(3) varıncaya(2) vardık(2) vararak(1) varını(1) varımı(1) varsın(1)
18	kendi	160	0.44	kendi(83) kendini(12) kendilerine(10) kendisine(8) kendisi(6) kendilerini(6) kendileri(4) kendisiyle(4) kendine(3) kendimiz(3) kendisini(3) kendisinden(2) kendisidir(2) kendimizi(2) kendilerinin(2) kendisinin(2) kendimizin(2) kendiniz(2) kendin(1) kendimden(1) kendimizde(1) kendinizi(1)
19	daha	157	0.43	daha(157)
20	suriye	149	0.41	suriye(149)
Toplam		**36591**	**100**	

3-grup Üçlü Kök Grubu Sıklığı

Sıra	Üçlü Küme	Sıklık	%
1	bir-daha-kez	34	0.12
2	baş-ol-üzer	22	0.08
3	ayak-nü-siyasi	20	0.07
4	böl-terör-ör	14	0.05
5	ni-suriye-türkiye	12	0.04
6	arka-değ-millet	12	0.04
7	hayır-ol-vesile	12	0.04
8	aziz-değ-millet	11	0.04
9	millet-ve-ülken	11	0.04
10	bir-en-küçük	11	0.04
11	en-kalp-siz	10	0.03

3-grup Üçlü Kök Grubu Sıklığı

Sıra	Üçlü Küme	Sıklık	%
12	duygu-en-kalp	10	0.03
13	et-nivaz-rabb	10	0.03
14	allah-rahmet-tan	10	0.03
15	duygu-hasret-muhabbet	10	0.03
16	değ-millet-millet	10	0.03
17	millet-ve-ülkem	10	0.03
18	an-bir-ön	10	0.03
19	ol-rabb-vesile	10	0.03
20	başın-chp-ni	10	0.03
Toplam		**28908**	**100**

2-grup İkili Gövde Grubu Sıklığı

Sıra	İkili Küme	Sıklık	%
1	ni-türkiye	55	0.17
2	de-suriye	53	0.17
3	millet-ve	46	0.14
4	bir-böyle	45	0.14
5	terör-örgüt	44	0.14
6	anda-şu	43	0.13
7	arkadaş-değerli	39	0.12
8	değerli-kardeş	37	0.12
9	bir-kez	35	0.11
10	daha-kez	34	0.11
11	de-id	33	0.10
12	ve-ülkem	30	0.09
13	olmak-üzere	29	0.09
14	bunun-için	29	0.09
15	terör-örgütle	29	0.09
16	ak-parti	28	0.09
17	bu-ülke	28	0.09
18	devam-et	27	0.08
19	ayak-siyasi	27	0.08
20	daha-çok	27	0.08
Toplam		**32089**	**100**

3-gram Üçlü Gövde Dizisi Sıklığı

Sıra	İkili Dizi	Sıklık	%
1	bir-kez-daha	34	0.12
2	baş-olmak-üzere	22	0.08
3	nü-siyasi-ayak	20	0.07
4	bölücü-terör-örgüt	13	0.04
5	hayır-vesile-olma	12	0.04
6	türkiye-ni-suriye	12	0.04
7	en-küçük-bir	11	0.04
8	ülken-ve-millet	11	0.04

3-gram Üçlü Gövde Dizisi Sıklığı

Sıra	İkili Dizi	Sıklık	%
9	aziz-millet-değerli	11	0.04
10	için-hayır-vesile	10	0.03
11	vesile-olma-rabb	10	0.03
12	allah-tan-rahmet	10	0.03
13	parti-için-hayır	10	0.03
14	rabb-niyaz-et	10	0.03
15	bir-an-önce	10	0.03
16	ülkem-ve-parti	10	0.03
17	siz-en-kalp	10	0.03
18	en-kalp-duygu	10	0.03
19	ülkem-ve-millet	10	0.03
20	değerli-millet-arkadaş	10	0.03
Toplam		**28908**	**100**

3-grup Üçlü Gövde Grubu Sıklığı

Sıra	İkili Küme	Sıklık	%
1	bir-daha-kez	34	0.12
2	baş-olmak-üzere	22	0.08
3	ayak-nü-siyasi	20	0.07
4	bölücü-terör-örgüt	13	0.04
5	hayır-olma-vesile	12	0.04
6	ni-suriye-türkiye	12	0.04
7	arkadaş-değerli-millet	12	0.04
8	millet-ve-ülken	11	0.04
9	aziz-değerli-millet	11	0.04
10	bir-en-küçük	11	0.04
11	olma-rabb-vesile	10	0.03
12	an-bir-önce	10	0.03
13	et-niyaz-rabb	10	0.03
14	millet-ve-ülkem	10	0.03
15	hayır-için-parti	10	0.03
16	allah-rahmet-tan	10	0.03
17	hayır-için-vesile	10	0.03
18	grup-toplantı-ülkem	10	0.03
19	hasret-muhabbet-selamla	10	0.03
20	başın-chp-ni	10	0.03
Toplam		**28908**	**100**

2021 YILI

Türkçe Metin Sıklık Çözümleyicisi

Gövde Sıklığı

Sıra	Gövde	Sıklık	%	Sıklık Dağılımı

Gövde Sıklığı

Sıra	Gövde	Sıklık	%	Sıklık Dağılımı
1	ve	198	2.44	ve(198)
2	?	189	2.33	da(98) vi(11) ki(10) fetö(9) ın(7) a(6) u(5) e(5) mükap(4) bddk(3) söylüvoruz(2) nun(2) lı(2) ı(2) imf(2) söylüyor(2) dan(2) ı(1) yu(1) yı(1) yü(1) ü(1) mükaptır(1) fay(1) eee(1) duda(1) cüler(1) kobi(1) lılar(1) nın(1) nde(1) ndaki(1) nda(1) proaktif(1)
3	bir	151	1.86	bir(151)
4	bu	145	1.79	bu(145)
5	de	108	1.33	de(100) dedi(4) deaş(3) dediniz(1)
6	et	89	1.10	ettiğimiz(7) eden(7) edecek(6) ettik(6) etmek(5) ediyorum(5) ettiği(4) etmiyor(3) etmiş(3) ediyoruz(3) etmiştir(3) etme(2) ederek(2) edeceğiz(2) etmeyin(2) etmeyi(2) etmeye(2) ettiğini(2) etmez(1) etseydik(1) ettiğim(1) ettiysek(1) ettiler(1) ettikleri(1) etmişler(1) etmekten(1) edenleri(1) eder(1) edenlere(1) edenler(1) edeceğimiz(1) edene(1) ederken(1) ederseniz(1) etmesinin(1) etmeyeceğiz(1) etmediysek(1) etmedik(1) ediyor(1) et(1) etmeyen(1)
7	millet	71	0.87	milletimizin(14) milletimiz(12) milletin(11) milletimizi(5) milletimizle(5) milletimize(5) millet(5) milete(2) milletimizden(2) miletvekili(1) miletvekillerimizle(1) milletvekillerinin(1) milletler(1) miletvekillerine(1) milleti(1) milletim(1) milletimle(1) milletimizdir(1) milletine(1)
8	için	65	0.80	için(46) içinde(12) içine(3) içindeki(2) içindeydiler(1) içindeyim(1)
9	türkiye	51	0.63	türkiye(51)
10	ol	48	0.59	olduğu(14) olduğunu(11) olduk(4) olsaydık(3) oldu(3) olup(3) olduğumuzu(2) oluyorsunuz(2) olun(2) oluyordu(1) olsak(1) olduğuna(1) olduğundan(1)
11	ülkem	46	0.57	ülkemizin(14) ülkemizi(11) ülkemize(8) ülkemizdeki(5) ülkemizde(5) ülkemiz(3)
12	milyar	42	0.52	milyar(42)
13	her	42	0.52	her(42)
14	dönem	39	0.48	dönemde(10) döneminde(6) dönemlerde(4) dönemin(4) dönemi(3) döneminden(3) dönem(3) döneme(2) dönemlerin(1) dönemleri(1) dönemler(1) dönemidir(1)
15	çok	39	0.48	çok(38) çoğu(1)
16	gibi	38	0.47	gibi(38)
17	biz	38	0.47	biz(26) bizi(4) bize(3) bizdik(2) bizler(1) bizde(1) biziz(1)
18	ne	37	0.46	ne(30) neler(5) nedir(2)
19	merkez	36	0.44	merkez(28) merkezi(7) merkezimizle(1)
20	dolar	35	0.43	dolar(16) doları(4) dolarn(4) dolara(4) dolarlık(4) dolardı(1) dolardan(1) dolarla(1)
Toplam		**8120**	**100**	

3-grup Üçlü Kök Grubu Sıklığı

Sıra	Üçlü Küme	Sıklık	%
1	dolar-milyar-ne	9	0.14
2	iftira-ve-yalan	8	0.12
3	bir-daha-kez	7	0.11
4	chp-genel-merkez	6	0.09
5	anda-chp-şu	6	0.09
6	eser-hizmet-ve	6	0.09
7	banka-merkez-rezerv	5	0.08
8	ara-hava-insansız	5	0.08
9	anda-chp-genel	5	0.08
10	altın-işgal-koru	5	0.08
11	bu-ve-yol	5	0.08
12	bula-lira-milyar	4	0.06
13	kala-mı-seyir	4	0.06

3-grup Üçlü Kök Grubu Sıklığı

Sıra	Üçlü Küme	Sıklık	%
14	suç-çetele-ör	4	0.06
15	siyaset-top-ve	4	0.06
16	bil-iyi-çok	4	0.06
17	bir-kısım-ön	4	0.06
18	hakim-sav-ve	4	0.06
19	gibi-pkk-tıpkı	4	0.06
20	bugün-de-dem	4	0.06
Toplam		**6587**	**100**

2-grup İkili Gövde Grubu Sıklığı

Sıra	İkili Küme	Sıklık	%
1	dolar-milyar	31	0.43
2	banka-merkez	24	0.33
3	terör-örgütle	17	0.23
4	suç-örgütle	12	0.17
5	arkadaş-değerli	12	0.17
6	ni-türkiye	11	0.15
7	bir-böyle	11	0.15
8	anda-şu	10	0.14
9	millet-ve	9	0.12
10	pek-çok	9	0.12
11	lira-milyar	9	0.12
12	chp-ni	9	0.12
13	ak-parti	9	0.12
14	genel-merkez	8	0.11
15	bugün-de	8	0.11
16	iftira-ve	8	0.11
17	irade-milli	7	0.10
18	chp-genel	7	0.10
19	suç-çetele	7	0.10
20	daha-kez	7	0.10
Toplam		**7241**	**100**

3-gram Üçlü Gövde Dizisi Sıklığı

Sıra	İkili Dizi	Sıklık	%
1	bir-kez-daha	7	0.11
2	chp-genel-merkez	6	0.09
3	şu-anda-chp	6	0.09
4	milyar-dolar-nere	6	0.09
5	koru-işgal-altın	5	0.08
6	anda-chp-genel	5	0.08
7	merkez-banka-rezerv	5	0.08
8	eser-ve-hizmet	5	0.08
9	dem-bugün-de	4	0.06
10	siyaset-ve-toplum	4	0.06

3-gram Üçlü Gövde Dizisi Sıklığı

Sıra	İkili Dizi	Sıklık	%
11	önemli-bir-kısım	4	0.06
12	onlar-koru-işgal	4	0.06
13	seyirci-mi-kala	4	0.06
14	yalanla-ve-iftira	3	0.05
15	örgütle-suç-çetele	3	0.05
16	konu-ne-ol	3	0.05
17	merkez-banka-bu	3	0.05
18	ve-hizmet-siyaset	3	0.05
19	ve-bu-yolculuk	3	0.05
20	her-bir-ferdi	3	0.05
Toplam		**6587**	**100**

3-grup Üçlü Gövde Grubu Sıklığı

Sıra	İkili Küme	Sıklık	%
1	bir-daha-kez	7	0.11
2	anda-chp-şu	6	0.09
3	chp-genel-merkez	6	0.09
4	eser-hizmet-ve	6	0.09
5	dolar-milyar-nere	6	0.09
6	banka-merkez-rezerv	5	0.08
7	altın-işgal-koru	5	0.08
8	anda-chp-genel	5	0.08
9	iftira-ve-yalan	5	0.08
10	bu-ve-yolculuk	4	0.06
11	bugün-de-dem	4	0.06
12	bir-kısım-önemli	4	0.06
13	hakim-savcı-ve	4	0.06
14	kala-mı-seyirci	4	0.06
15	suç-çetele-örgütle	4	0.06
16	siyaset-toplum-ve	4	0.06
17	işgal-koru-onlar	4	0.06
18	gibi-pkk-tıpkı	4	0.06
19	aleni-bir-ihanet	3	0.05
20	aleni-bir-saldırı	3	0.05
Toplam		**6587**	**100**

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Burhan PAYDAR

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

Yabancı Dil : İngilizce

Telefon :

E-Posta :

Öğrenim Durumu

Üniversite	**Bölüm**	**Derece**
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Kamu Hukuku	Yüksek Lisans
Selçuk Üniversitesi	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Lisans
İstanbul Üniversitesi	Sosyoloji	Lisans
Anadolu Üniversitesi	Kamu Yönetimi	Lisans
Anadolu Üniversitesi	Adalet	Önlisans
Anadolu Üniversitesi	Medya ve İletişim	Önlisans
Atatürk Üniversitesi	Yerel Yönetimler	Önlisans
Hitit Üniversitesi	Elektronik Teknolojisi	Önlisans